

TAMPEREEN
KAUPUNKISEUTU

Rajaton sijoittumisalue

Raportti
2018

Tampere
Kangasala
Orivesi
Ylöjärvi
Nokia
Pirkkala
Lempäälä
Vesilahti

Sisällys

1. Alkusanat.....	3
2. Tiivistelmä	4
3. Tampereen seutu elinkeinojen sijoittumisalueena.....	6
3.1 Tampereen seudun työpaikat, yritykset ja työssäkäyntialue	6
Tampereen kaupunkiseudun elinkeinorakenne toimialoittain	8
Toimialojen kehitys: Teollisuuden rakennemuutos sekä osaamis- ja palvelutoimialojen kasvu	10
Kuntien profiilit seudun kokonaisuudessa	13
3.2 Elinkeinorakenne yhdyskuntarakenteessa	22
Työpaikkojen sijoittuminen yhdyskuntarakenteeseen	22
Teollisuustoimiala yhdyskuntarakenteessa	25
Toimistotyö yhdyskuntarakenteessa	28
Kauppa yhdyskuntarakenteessa	32
Rakenne keskeisten toimialojen alustana	35
3.3. Haastattelut	36
3.4 Yhteenvedo analyysistä, tilannekuva elinkeinojen kehityksestä Tampereen seudun yhdyskuntarakenteessa	40
4. Työpajat.....	42
4.1 Analyysipajat	42
4.2 Seudullisten kehittämisspolkujen valinta	44
4.3 Hankeaihoita hankkeen tuloksista	45
5. Yhteistyöprojektista yhteiseksi prosessiksi.....	49
5.1 Seudullisen yhteistyön neljä askelta	50
Tietopohjan kehittäminen ja seuranta	50
Kevyt kuntayhteistyö (Perinteinen kuntien välinen yhteistyö)	51
Seudullinen elinkeinostrategia.....	51
Alueellistettu seudullinen elinkeinojen ja maankäytön yhteissuunnittelu	51
Yhteenvedo	52
Liitteet	53
Työpajojen aikana toteutunut muu vuorovaikuttaminen	53

1. Alkusanat

Rajaton sijoittumisalue -hanke toteuttaa Tulevaisuuden kaupunkiseutu -strategiaa, jonka kohdassa Kasvulle kestävä rakenne luvataan: *Luomme yhtenäistä ja kansainvälisesti vetovoimaista sijoittumisympäristöä yritysten synnylle ja kasvulle. Tunnistamme seudun sisäiset vahvuudet ja hyödynnämme niitä erilaisten toimijoiden sijoittumiseen.*

Rajaton seutu -työnimellä edennyt hanke toteutettiin talven ja kevään 2018 aikana. Hankkeen työsuunnitelma hyväksyttiin Seutuhallituksessa 31.1.2018. Hyväksymisvaiheessa Seutuhallitus painotti kuntien yhtenäisten toimintatapojen kehittämisen ohella hankkeen merkitystä jaetun ymmärryksen kasvattamisessa seudun elinkeinoalueiden kehityksestä. Työsuunnitelmaa laadittaessa hankkeessa hahmottui kolme tavoitetta:

1. Päästä kartalle elinkeinojen maantieteestä tällä seudulla.
2. Löytää kuntien yhteinen etu ja yhteistyön teemoja elinkeinoalueiden kehittämisessä. Haarukoida tähän liittyviä kehittämistavoitteita.
3. Sopia kuntien kanssa askelmerkit jatkoa ajatellen.

Hanke sijoittuu hyvin hitaasti muuttuvan maankäytön sekä nopeasti muuttuvan yrityscentän välimaastoon. Hankkeessa tehtyjen analyysien kautta on havaittu, että seutu on erinomainen mittakaava elinkeinojen centän hahmottamiseen.

Työ on osa kuntien välisen yhteistyön kehittämistä seudun näkyvyyden ja vetovoiman vahvistamisessa. Asian laajuuteen nähden nopeasti edennyt ja päättynyt projekti on tämän raportin myötä risteyskessään: Päättääkö aiheen käsittely tähän vai jatkaako kohti yhä syvenevää kuntien välistä yhteistyötä keskustojen elinkeinoalueiden kehittämisessä.

Tähän raporttiin on koottu kuvaus Rajaton seutu- prosessista, hankkeen aikana tuotetuista analyyseistä ja työpajoista sekä hankkeen aikana käydystä vuoropuhelusta sidosryhmien kanssa. Lisäksi raportissa esitellään hankkeen tulokset sekä ehdotus jatkotyöstä.

Hankkeessa käytettyjä analyysejä ovat tuottaneet MDI (Rajaton seutu - Tampereen kaupunkiseutu yritysten sijaintipäätösten kohteena), Pirkanmaan ELY- keskus (seuranta-aineisto työpaikkakehityksestä 1990- luvulta 2010- luvun puoliväliin) ja seutuyksikkö. Hankkeen valmisteluun ovat osallistuneet seutuyksikössä Kaisu Kuusela ja Jussi Välimäki sekä hankkeen alussa Simo Turunen. ELY-keskuksessa analyyseistä ovat vastanneet Samuli Alppi, Martti Vaali ja Leena Strandén. Tiedon tuotantoon on osallistunut myös Timo Aro MDI Oy:stä.

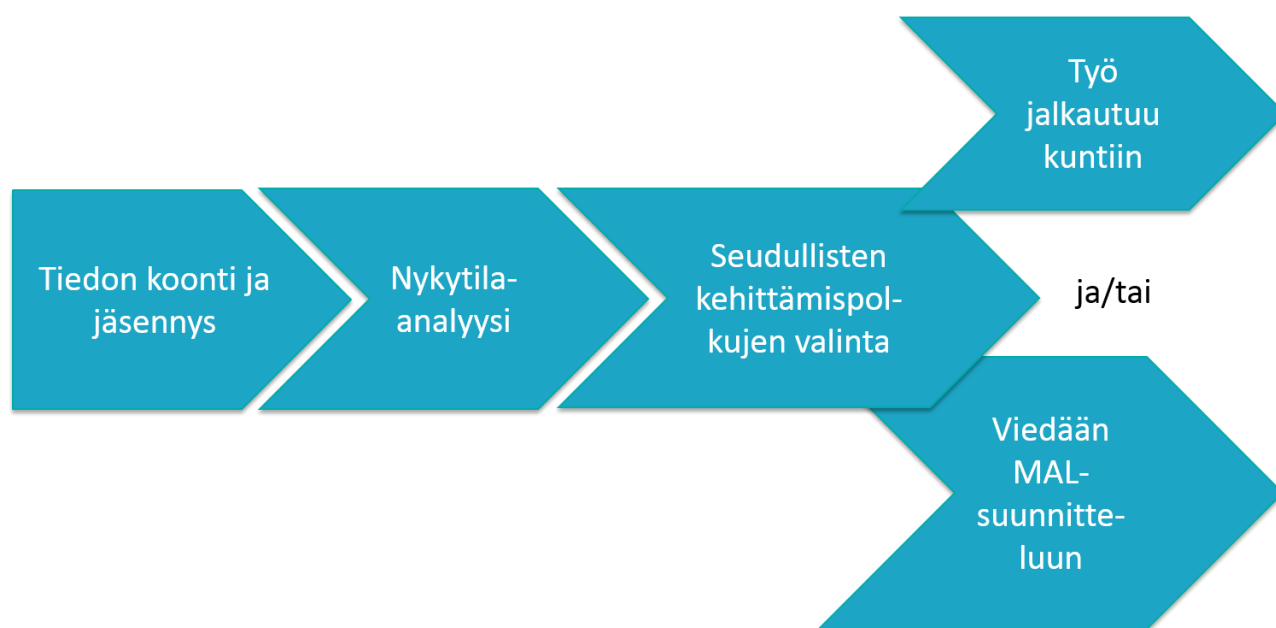
Hankkeesta ja raportin kokoamisesta ovat Seutuyksikössä vastanneet Kaisu Kuusela ja Jussi Välimäki. Kuvista ja kaavioista sekä paikkatietoanalyyseistä on vastannut Jussi Välimäki ellei toisin sanota.

Tampereella 17.11.2018

Kaisu Kuusela
seutusuunnittelupäällikkö

2.Tiivistelmä

Rajaton sijoittumisalue -hankkeen suunnittelu käynnistyi kesällä 2017 Masto -työryhmän nimettyä monialaisen pienryhmän valmistelevaan projektin työsuunnitelmaa. Ryhmän johdolla laadittiin hankkeen työsuunnitelma syksyllä 2017. Samalla käynnistettiin tiedonkeruu työsuunnitelmassa ohjelmoidun mukaisesti. Hanke toteutettiin talvella ja keväällä 2018.

Kuva 1. Hankkeen keskeiset vaiheet työsuunnitelmassa kuvattuina. Nykytila-analyysi ja Seudullisten kehittämisspolkujen valinta toteutettiin työpajoina.

Hankkeella on ollut kaksi tavoitetta: Analyysien kautta on pyritty ymmärryksen syventämiseen seudusta elinkeinojen alustana sekä saamaan käsitys yhdyskuntarakenteen kehittämisen ja elinkeinojen nykytilan välisestä dynamiikasta. Toisekseen hankkeen kautta pyritään tukemaan kuntien yhteistä toimijuutta seudun kilpailuaseman vahvistamisessa. Kuntia pyrittiin tuomaan lähemmäksi toisiaan analyysien ja työpajojen aikana käytyjen keskustelujen kautta.

Analyysseissa näkökulmana on ollut rakenteen ja seudun rakentumisen tarkastelu eri alojen yritys- ja työpaikkakeskittymien kautta. Eri menetelmillä tuotetun ja esitetyn tiedon kautta on löytynyt vahvuuksia ja kilpailutekijöitä kansallisessa ja kansainvälisessä kilpailussa. Myös rakenteeseen liittyviä heikkouksia on hankkeen yhteydessä löydetty.

Talvella 2018 valmistellun tiedon koonti ja jäsenysvaiheen jälkeen edettiin työpajavaiheeseen, joka jaettiin kahteen ryhmään ja teemaan. Nykytila-analyysi annettiin Maston jäsenten ja kuntien elinkeinojohtajien tehtäväksi. Aikaa tähän oli kahden työpajan verran. Seudullisten kehittämisspolkujen valinta suunnattiin kuntajohtajille ja seutuhallitukselle. Aikaa oli edelleen kaksi työpajaa.

Työsuunnitelmassa prosessi jätettiin auki: Työpajojen jälkeen työ jalkautuu kuntiin tai jatkaa joiltain osin MAL-suunnitteluun. Pajojen puitteissa ehdittiin määritellä kuntien välisen yhteistyön keskeiset teemat, mutta niiden hankkeistus jäi tiiviin aikataulun myötä myöhempään vaiheeseen.

Tämän raportin lopussa pohditaan hankkeen jatkoa työpajassa löydettyjen teemojen pohjalta rakennettujen hankeaihioiden keinoin. Lisäksi raportissa esitellään kuntien syvenevän yhteistyön kautta syntyvä mahdollisuus hankkeen työstämiseksi jatkuvasti päivittyväksi prosessiksi.

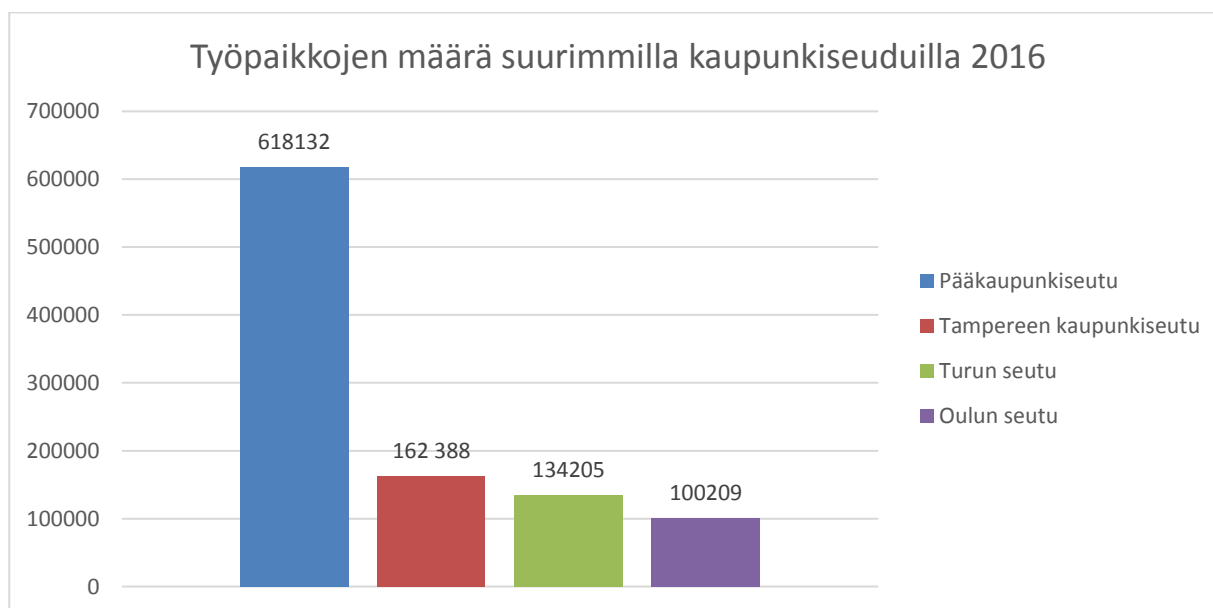
3. Tampereen seutu elinkeinojen sijoittumisalueena

Tässä luvussa käydään läpi Tampereen seudun ominaispiirteitä sekä tarkastellaan seudun kahdeksaa kuntaa osana tätä kokonaisuutta.

3.1 Tampereen seudun työpaikat, yritykset ja työssäkäyntialue

Tässä kappaleessa käydään läpi Tampereen seudun työpaikkojen ja työllisten määrä 2010-luvulla. Tarkasteluun on sisällytetty kaikki työpaikat, työlliset sekä avoimen sektorin työpaikat ja työlliset ja yritysten määrä. Lisäksi tarkastelussa on työpaikkojen määrän ja yritysten määrän kehitys sekä vertailu muihin seutuihin. Seutua tarkastellaan myös työssäkäyntialueena.

Tampereen seudun elinkeinojen kokonaisuus käsitti vuonna 2016 162 388 työpaikkaa, 160 084 työllistä sekä noin 23 500 yritysten toimipaikkaa. Avoimen sektorin työpaikkoja Tampereen seudulla on noin 102 000 vuonna 2016. Verrattuna muihin Suomen suuriin kaupunkiseutuihin, on Tampereen seutu työpaikkamääriltään selkeä Suomen toiseksi suurin seutu pääkaupunkiseudun jälkeen (kuva 2). Eroa seuraavana olevaan Turkuun on noin 30 000 työpaikkaa.

Kuva 2. (Lähde: Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto)

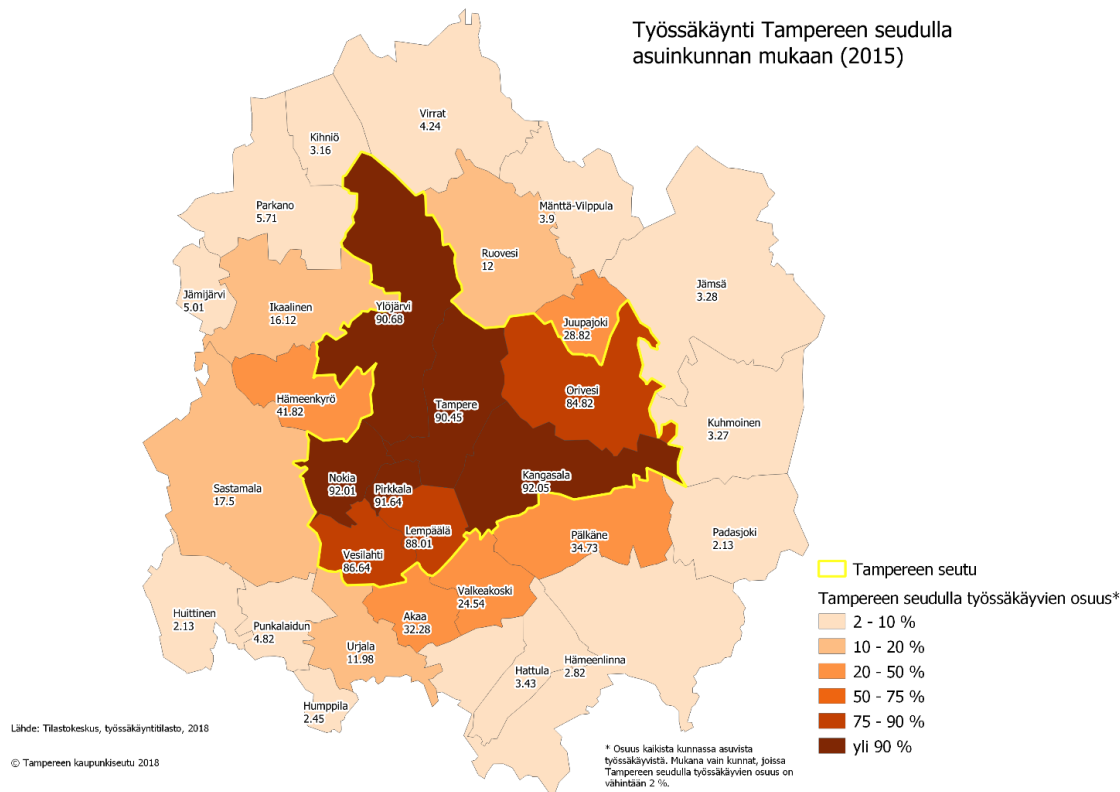
Pääkaupunkiseutu= Helsinki, Espoo, Kauniainen, Vantaa

Turun seutu= Turku, Raisio, Kaarina, Lieto, Rusko, Aura, Naantali, Paimio

Oulun seutu= Oulu, Ii, Kempele, Liminka, Muhos, Lumijoki, Hailuoto, Tyrnävä

Tampereen seudun työssäkäyntialue ulottuu pitkälle seudun rajojen ulkopuolelle. Työpaikkaomavaraisuus, eli alueella sijaitsevien työpaikkojen ja työvoiman välinen suhde oli Tampereen seudulla vuonna 2015 noin 102 %, mikä tarkoittaa seudulla olleen noin 3200 työpaikka enemmän kuin työllisiä. Kuvassa 3. on havainnollistettu seudun työssäkäyntialuetta tuomalla kartalle ne kunnat, joista vähintään 2 % työvoimasta käy töissä Tampereen seudulla. Erityisen tiiviisti Tampereen seudun työssäkäyntialueeseen

kuuluvat seudun lähikunnat Hämeenkyrö (42%), Pälkäne (35%), Akaa (32 %), Juupajoki (28%), Valkeakoski (26%).

Kuva 3. Tampereen seudun työssäkäyntialue
Lähde: Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto

Tampereen seudun työssäkäyntialue ei kuitenkaan rajoitu pelkästään lähiseudulle. Myös Tampereen seudun ja pääkaupunkiseudun sekä vähemmässä määrin muiden suurten tai keskisuurten kaupunkiseutujen välillä on työmatkaliikennettä. Tilastojen perusteella Tampereen seutu on myös esimerkiksi noin 1600 pääkaupunkiseudulla asuvan työntekijän työssäkäyntialue. Vastaavasti pääkaupunkiseudulla kävi vuonna 2015 töissä yli 4100 Tampereen kaupunkiseudulla asuvaa työllistä.

Seudun elinvoima suhteessa muihin maamme suuriin seutuihin

Kuluvan vuosikymmenen alku on ollut seudulle haastava. Verrattuna muihin Suomen suuriin kaupunkiseutuihin seutu menestyi huomattavan huonosti useilla talouden mittareilla mitattuna. Asiaa tarkastellaan lähemmin seuraavassa MDI:n kokoamassa taulukossa.

Taulukko 1. Tampereen kaupunkiseudun elinvoimaisuus kilpailijaseutuihin verrattuna eräillä tunnusluvuilla 2010-luvulla

KAUPUNKI-SEUTU	VÄESTÖN- LISÄYS % 2010-2017	AVOIMEN SEKTORIN TYÖPAIKKA- LISÄYS % 2010-2015	BKT EUROA PER ASUKAS MUUTOS % 2010-2015	ARVONLI- SÄYKSEN BRUTTO- MUUTOS % 2010-2015	TUTKIMUS- JA KEHITTÄ- MISMENOT EUROA PER ASUKAS 2016
HELSINGIN	8,98	1,58	7,23	12,3	1851
TAMPEREEN	7,57	0,95	4,5	8,7	1655
TURUN	5,43	1,13	17,4	20,2	1236
OULUN	8,80	2,67	-3,93	1,5	2689
LAHDEN	-0,24	-6,9	11,02	9,7	329
JYVÄSKYLÄN	6,17	-0,04	17,49	21,0	1068
KUOPION	4,91	1,17	16,09	19,0	778

Kuva: MDI Public Oy

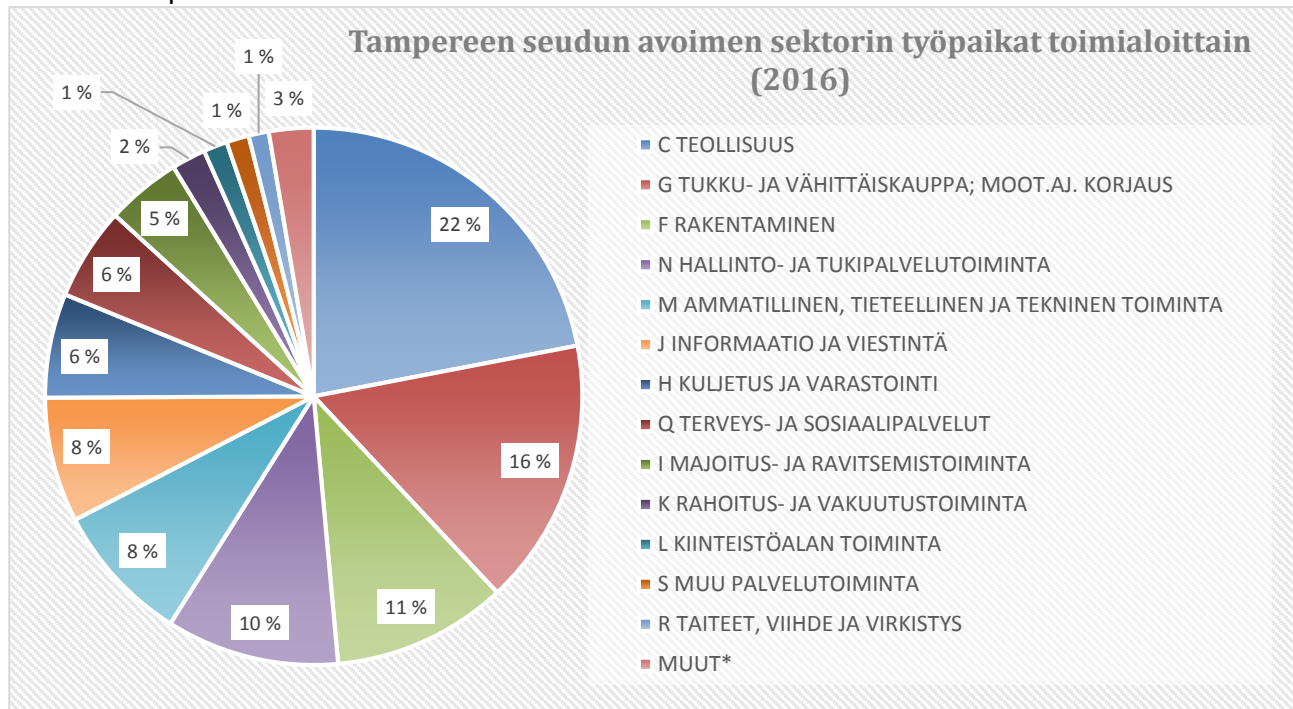
Tampereen kaupunkiseudun elinkeinorakenne toimialoittain

Tampereen seudun työpaikkojen toimialoittainen tarkastelu (2015) osoittaa terveys- ja hyvinvointipalvelujen olevan Tampereen seudun suurin työllistäjä noin 29 000 työpaikallaan, mikä vastaa noin 18 prosenttia seudun työpaikoista. Seuraavaksi suurin työllistäjä seudulla on teollisuus noin 23 000 työpaikallaan. Tämä noin 14,3 prosentin osuus on koko maan vastaavaan lukuun verrattuna (12,8%) noin 1,5 prosenttiyksikköä korkeampi. Teollisuuden osuus on korkea myös verrattuna muihin suuriin kaupunkiseutuihin. Pääkaupunkiseudulla teollisuustyöpaikkojen osuus on vain 6,7, Turun seudulla 12,6 ja Oulun seudulla 10,9 prosenttia kaikista seudun työpaikoista. Tampereen seudun voidaan siten sanoa olevan yhä teollisuuteen nojaava kaupunkiseutu kansallisesti.

Vaikka terveys- ja sosiaalipalvelut on Tampereen seudun suurin työllistäjä kaikkia seudun työpaikkamääriä tarkasteltaessa, on teollisuus kuitenkin suurin työnantaja pelkkien avoimen sektorin työpaikkojen määrässä. Kuvat 4. ja 5. esittävät Tampereen kaupunkiseudun avoimen sektorin työpaikkojen ja liikevaihdon jakautumista eri toimialoille. Teollisuustoimialoilla työskentelee 22 prosenttia seudun avoimen sektorin henkilöstöstä. Vielä suuremmaksi teollisuuden osuus nousee yritysten liikevaihtoa tarkasteltaessa: 32 prosenttia seudun yritysten yhteenlasketusta liikevaihdosta sijaitsi teollisuustoimialan yrityksissä vuonna 2016.

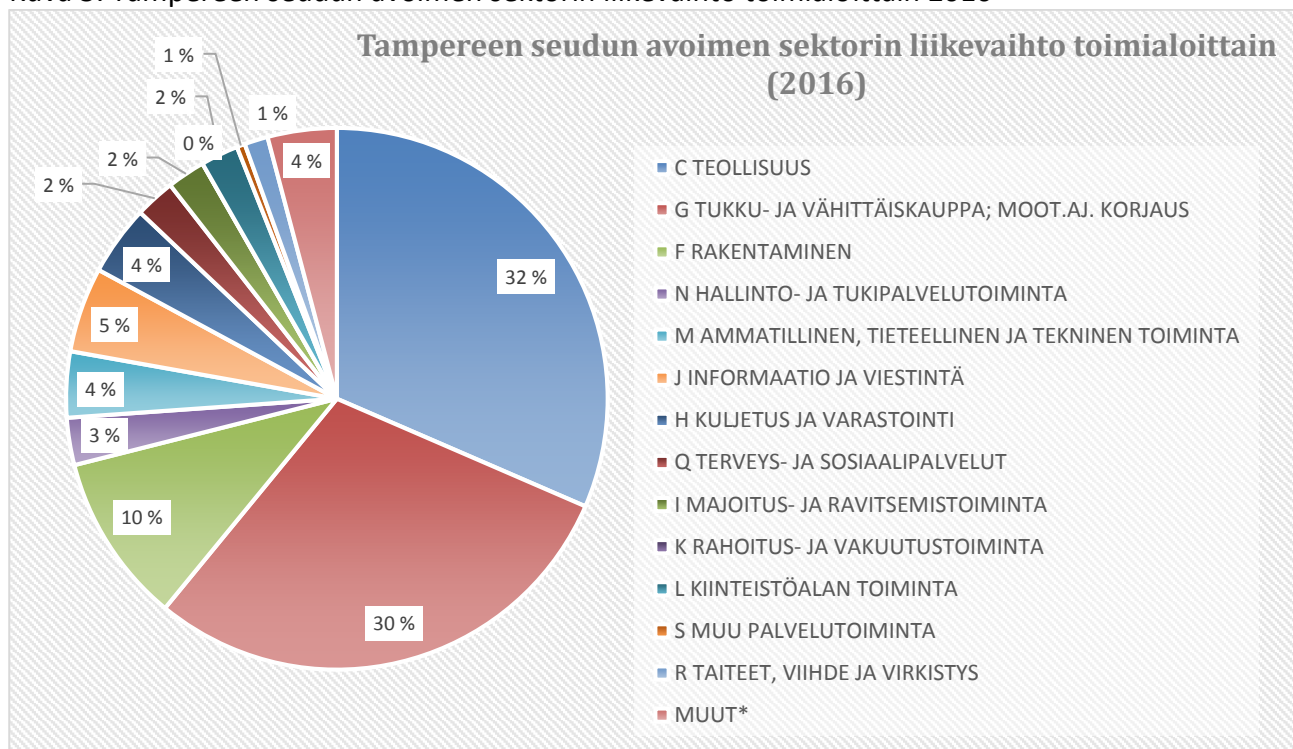
Teollisuuden jälkeen toiseksi merkittävän avoimen sektorin toimiala on tukku- ja vähittäiskauppa 16 % osuudella työpaikoista ja 30 % osuudella liikevaihdosta. Kolmanneksi, ennen toimistotyö-tyyppisiä toimialoja, nousee rakentaminen 11 % osuudella työpaikoista ja 10 % osuudella liikevaihdosta. Toimistotyöpainotteiset sekä osaamisintensiiviset toimialat, kuten hallinto- ja tukipalvelut, ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta sekä informaatio ja viestintä ovat suuruusjärjestyksessä seuraavina.

Kuva 4. Tampereen seudun avoimen sektorin henkilöstö toimialoittain 2016

Lähde: Tilastokeskus, alueellinen yritystoimintatilasto

Kuva 5. Tampereen seudun avoimen sektorin liikevaihto toimialoittain 2016

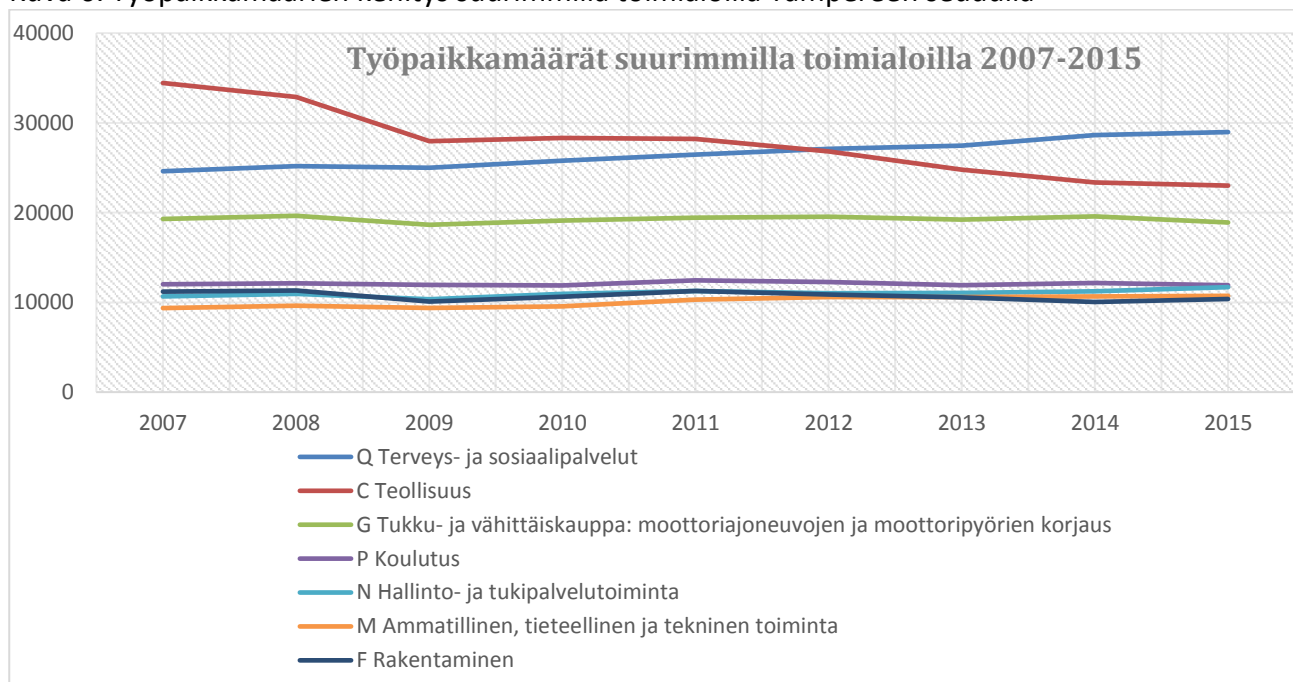

Lähde: Tilastokeskus, alueellinen yritystoimintatilasto

Toimialojen kehitys: Teollisuuden rakennemuutos sekä osaamis- ja palvelutoimialojen kasvu

Vaikka teollisuus on edelleen tärkeä työllistäjä Tampereen seudulla, on sen merkitys vähentynyt merkittävästi verrattaessa aikaan ennen edellistä suurta taantumaa. Vuonna 2007 teollisuustoimialojen työpaikkoja oli Tampereen seudulla noin 34 400, mikä tarkoittaa noin 11 400 teollisuustyöpaikan katoamista aikavälillä 2007-2015. Kadonneiden työpaikkojen määrä vastaa noin kolmannesta vuoden 2007 teollisuustyöpaikoista. Vuonna 2007 teollisuustoimiala oli seudun ylivoimaisesti tärkein työllistäjä noin 21 % osuudella kaikista työpaikoista. Kuva 6. havainnollistaa toimialojen työpaikkamäärien muutosta vähintään 10 000 työpaikkaa käsittävillä toimialoilla aikavälillä 2007-2015. Suurimman toimialan vaihtuminen teollisuudesta terveys- ja hyvinvointipalveluihin tapahtui vuoden 2012 aikana.

Kuva 6. Työpaikkamäärien kehitys suurimmilla toimialoilla Tampereen seudulla

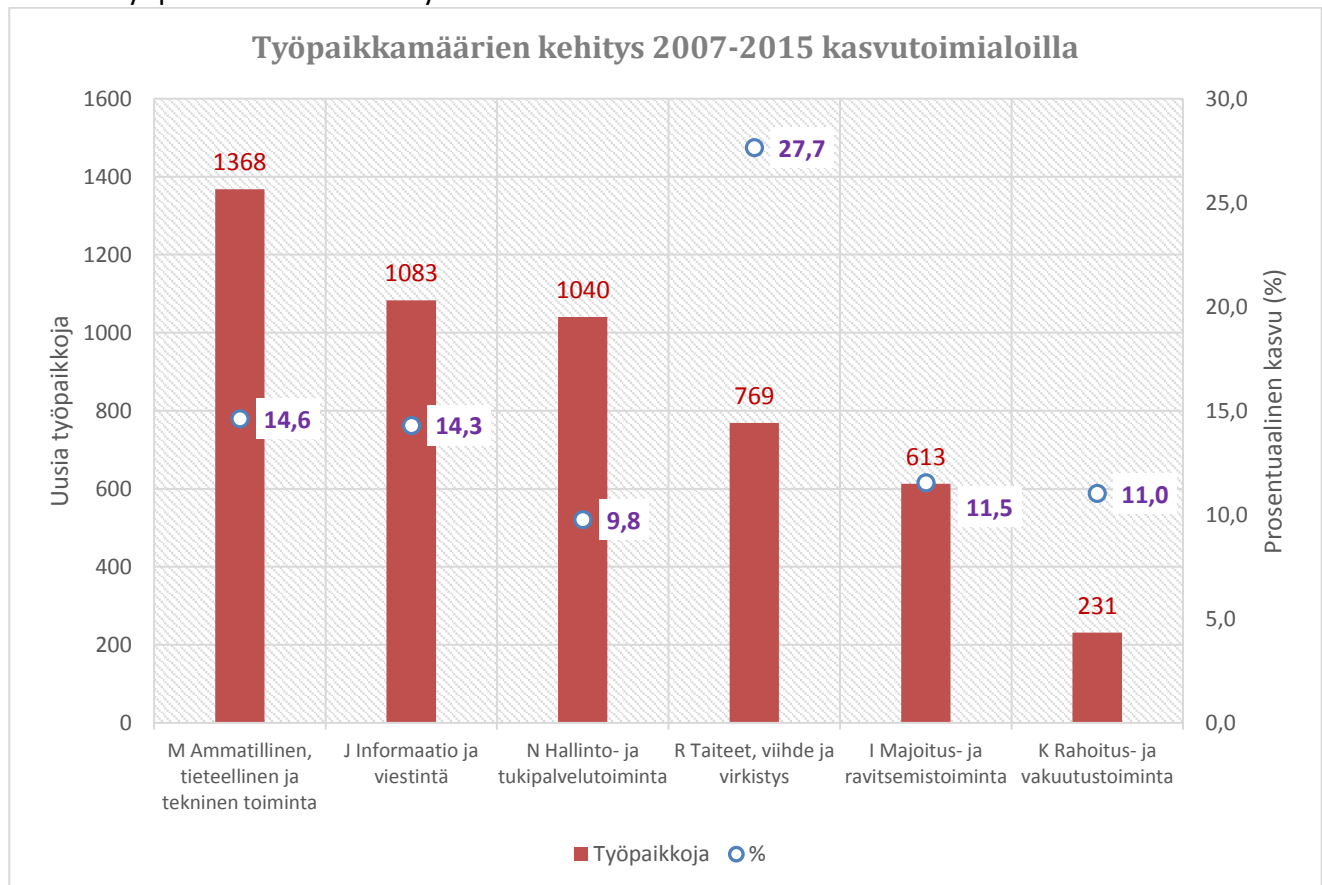
Lähde: Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto

Kuvasta 6. voidaan todeta, että suurimman toimialan vaihtuminen teollisuudesta terveys- ja sosiaalipalveluihin selittyi ennen kaikkea teollisuustyöpaikkojen katoamisella, mutta samaan aikaan myös terveys- ja sosiaalipalvelujen työpaikkamäärien kasvulla. Terveys- ja sosiaalipalvelujen toimiala kasvoi vuosien 2007-2015 välillä yhteensä 4363 työpaikalla, eli noin 17,7 prosenttia.

Terveys- ja sosiaalipalvelut ei ole ainut viime vuosina kasvanut toimiala Tampereen seudulla. Vähintään 1000 henkilöä työllistävistä toimialoista selkeitä kasvualoja ovat

vuosien 2007-2015 välillä olleet osaamisintensiiviset ja yleisesti toimistotyyppisen työn toimialat sekä matkailun ja taiteen, viihteen sekä virkistykseen toimialat (kuva 7.). Määrällisesti eniten työpaikkamäärät ovat kasvaneet ammatillisen, tieteellisen ja teknillisen toiminnan alalla. Myös informaatio ja viestintä sekä hallinto- ja tukipalvelutoiminta ovat kasvaneet yli 1000 työpaikalla. Prosentuaalisesti suurin kasvu on kuitenkin tapahtunut vielä varsin pienellä taiteen, viihteen ja virkistykseen toimialalla, jossa 769 työpaikan lisäys vastaa 27,7 prosentin kasvua verrattuna vuoteen 2007.

Kuva 7. Työpaikkamäärien kehitys kasvutoimialoilla 2007-2015

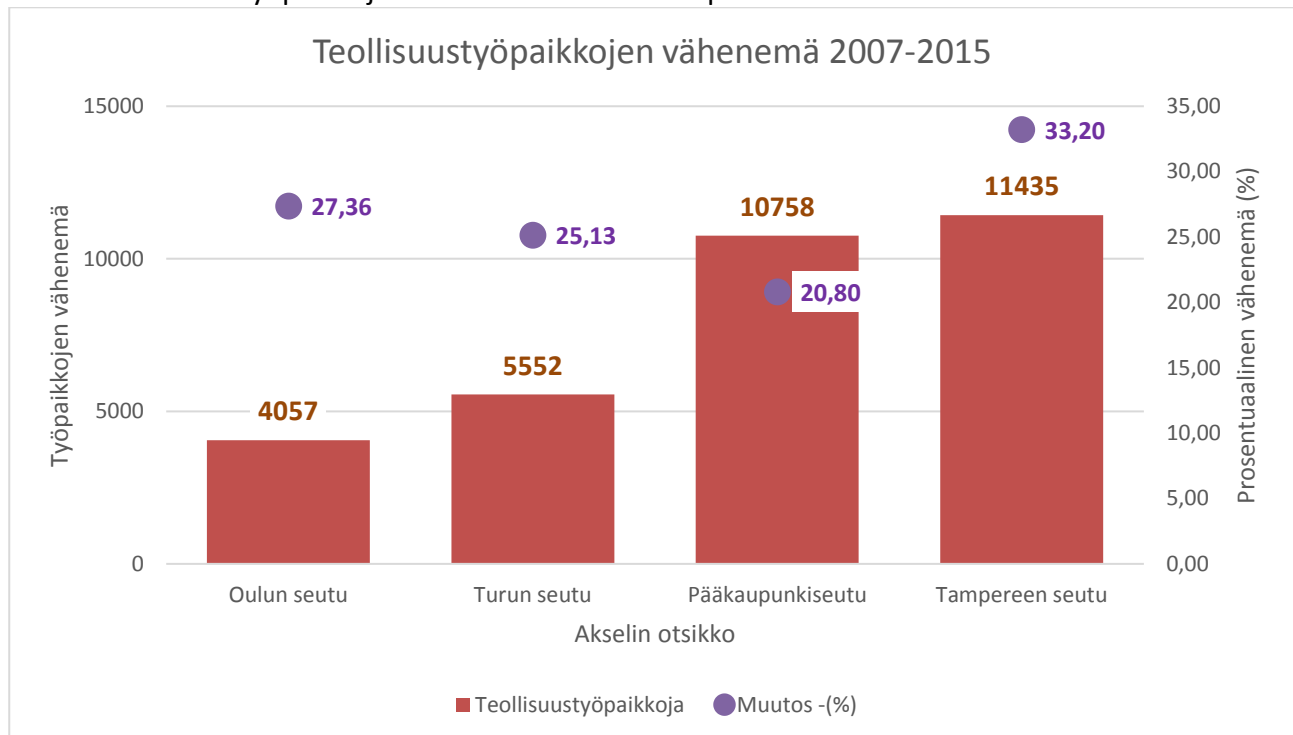
Lähde: Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto

Tampereen seudun työpaikkamäärien kehitys kokonaismäärässä sekä eri toimialoilla vastaa pääosin koko maan ja muiden suurten kaupunkiseutujen kehitystä. Vuosien 2007-2015 välille osunut taantuma vähensi koko maan työpaikkojen määrää yhteensä noin 112600 työpaikalla, eli noin 4,75 prosentilla. Tampereen seudulla vastaava vähentymä työpaikkojen kokonaismäärässä oli 3200 työpaikkaa, eli noin 2 prosenttia. Turun seudun työpaikkamäärä väheni noin 4300 työpaikalla, eli noin 3,16 prosenttia. Pääkaupunkiseudun työpaikkamäärä pysyi puolestaan suurin piirtein ennallaan 0,15 prosentin kasvulla (+ 900 työpaikkaa) ja Oulun seudulla päästiin 1,84 prosentin kasvuun (+1800 työpaikkaa).

Toimialoittaisessa tarkastelussa teollisuuden työpaikkojen määrän lasku toistuu niin koko maan kuin suurimpien kaupunkiseutujenkin osalta. Teollisuustyöpaikkojen vähenemä on kuitenkin Tampereen seudulla sekä absoluuttisesti että suhteellisesti suurin muihin kolmeen suureen kaupunkiseutuun verrattuna (kuva 8.). Koko maasta on vuosien 2007-

2015 välillä hävinnyt noin 108500 teollisuustyöpaikkaa, noin 27 prosenttia kaikista teollisuustyöpaikoista.

Kuva 8. Teollisuustyöpaikkojen vähenemä suurilla kaupunkiseuduilla 2007-2015

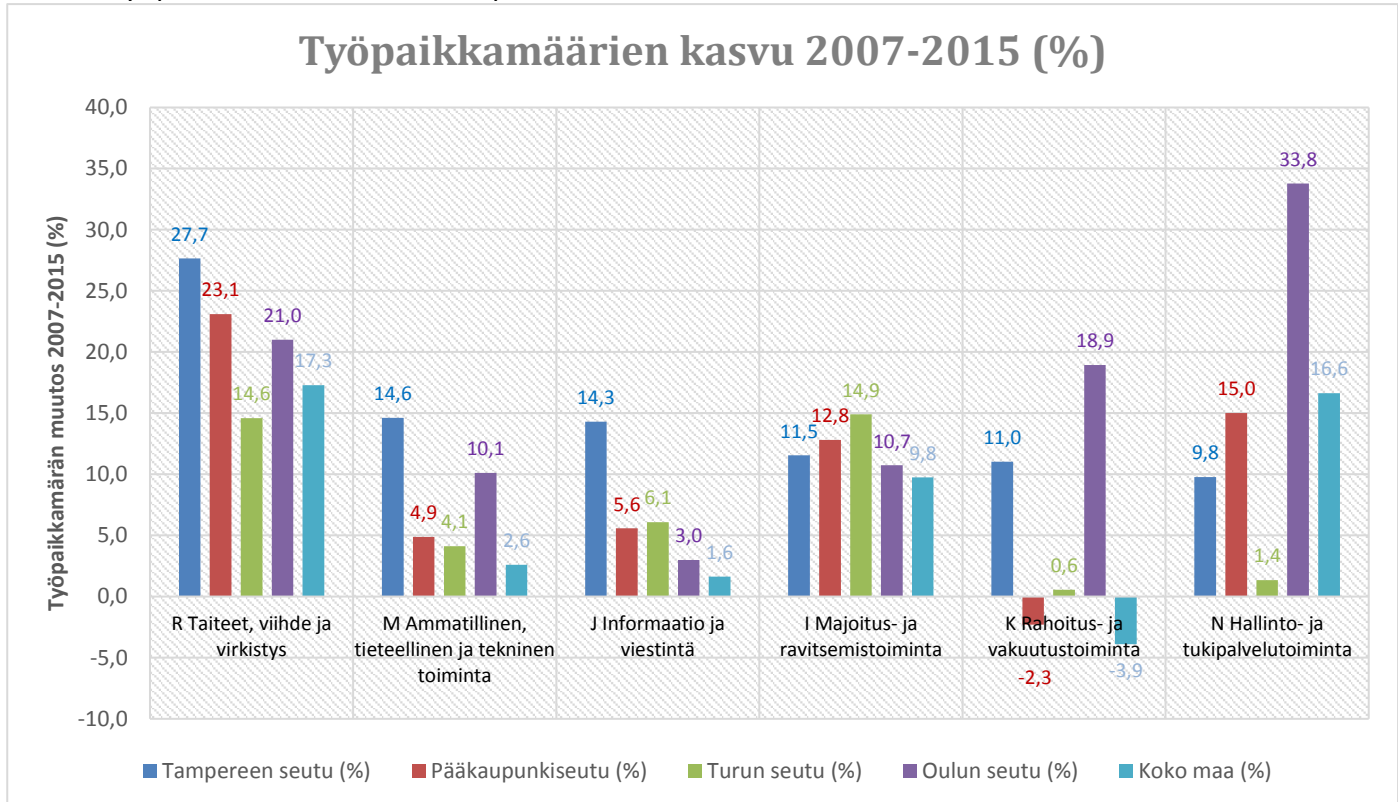

Lähde: Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto

Kasvaneista toimialoista myös muilla seuduilla toistuu terveys- ja sosiaalipalveluiden työpaikkamäärien kasvu. Koko maassa terveys- ja sosiaalipalveluiden työpaikkamäärä on kasvanut noin 9,5 % vuosien 2007-2015 välillä. Pääkaupunkiseudulla vastaava luku on 9,4 %, Turun seudulla 13,4 % ja Oulun seudulla 15,2 %. Tampereen seudun 17,7 prosentin kasvu on siten ollut terveys- ja sosiaalipalveluiden alalla verrokkiseutuja kovempaa. Kuten Tampereen seudulla, myös Turun seudulla terveys- ja sosiaalipalvelut on noussut tarkastelujakson aikana työpaikkamäärältään suurimmaksi toimialaksi ohi teollisuuden. Myös Oulun seudulla terveys- ja sosiaalipalvelut on suurin toimiala, mutta Oulussa se oli sitä jo vuonna 2007. Pääkaupunkiseudulla terveys- ja sosiaalipalvelut on toiseksi suurin toimiala tukku- ja vähittäiskaupan jälkeen.

Osaamisintensiivisten sekä palveluihin, matkailuun ja virkistykseen liittyvien työpaikkamäärien kasvu näyttäytyy pääosin samanlaisena myös muilla suurilla kaupunkiseudulla sekä koko maan kehityksen osalta. Prosentuaalista kasvua vuosien 2007-2015 välillä verrattaessa, voidaan havaita (kuva 9.) että, Tampereen seudun työpaikkamäärät ovat kasvaneet selvästi muita suuria seutuja sekä koko maata nopeammin taiteet, viihde ja virkistys - toimialalla sekä ammatillisen, tieteellisen ja teknisen toiminnan sekä informaatio - ja viestintä toimialoilla.

Kuva 9. Työpaikkamäärien kasvu Tampereen seudun kasvutoimialoilla

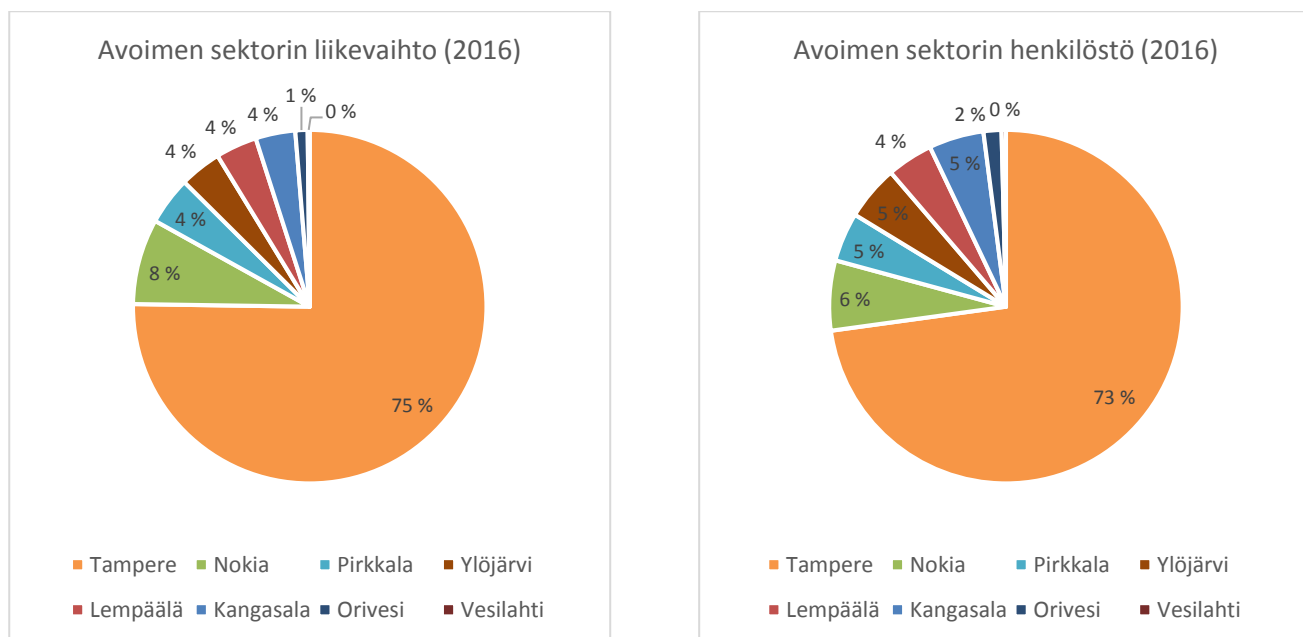
Lähde: Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto

Kuntien profiilit seudun kokonaisuudessa

Tässä kappaleessa tarkastellaan seudun elinkeinojen kokonaisuuden jakautumista seudun kuntien välillä. Toimiala vertailu tehdään avoimen sektorin työpaikkojen osalta.

Tampereen kaupunkiseudun elinkeinoelämä sijoittuu seudun kuntiin siten, että karkeasti katsottuna noin kolme neljäsosaa seudun avoimen sektorin noin 102 000 työpaikasta sekä liikevaihdosta sijoittuu Tampereelle ja yksi neljäsosa seudun kehyskuntiin (kuva 10.). Kehyskunnista suurin avoin sektori on Nokialla, jonka osuus seudun yritysten henkilöstöstä on noin 6 prosenttia sekä liikevaihdosta 8 prosenttia. Pirkkalan, Ylöjärven, Lempäälän ja Kangasalan osuus avoimen sektorin työpaikoista sekä liikevaihdosta on kaikissa neljän ja viiden prosentin välillä seudun kokonaisuudesta. Orivesi ja Vesilahti ovat selkeästi pienempiä avoimen sektorin taloutta verratessa.

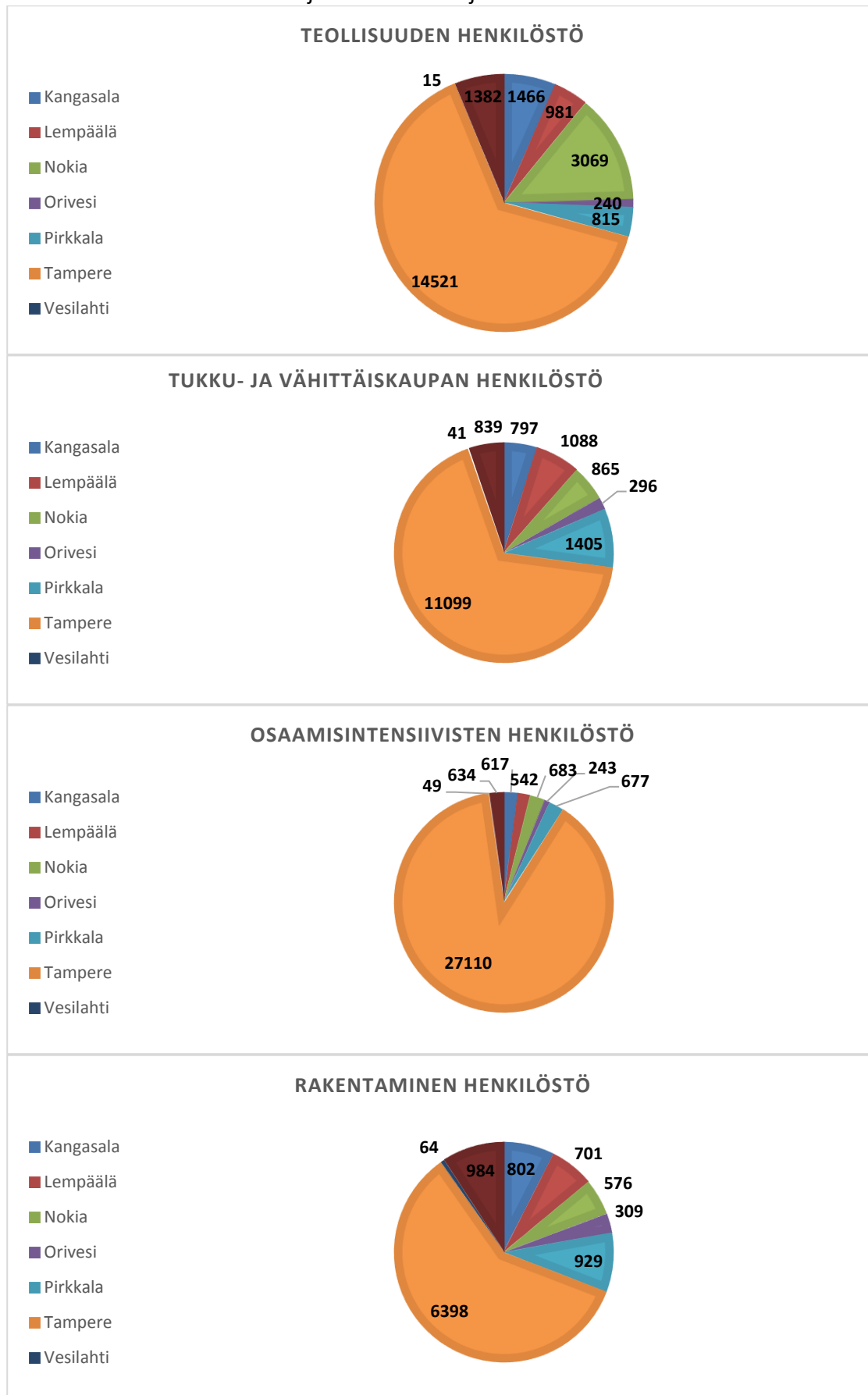
Kuva 10. Avoimen sektorin liikevaihto ja henkilöstö kunnittain Tampereen seudulla

Lähde: Tilastokeskus, alueellinen yritystoimintatilasto (SeutuNet-palvelu)

Toimialakohtaisella tarkastelulla (kuvat 11.-14.) havaitaan, että erityisesti ns. osaamisintensiivisten toimialojen työpaikat keskittyvät Tampereen seudulla keskustaupunkiin. Osaamisintensiivisen toimialoihin lasketaan tämän raportin luokitteluissa informaation ja viestinnän, rahoitus- ja vakuutusalan, kiinteistöalan, ammatillisen, tieteellisen ja teknillisen toimialan, hallinto- ja tukipalveluiden sekä kansainvälisten organisaatioiden ja toimielinten toiminnot. Näistä työpaikoista lähes 90 prosenttia sijoittuu seudulla Tampereelle. Esimerkiksi teollisuuden, tukku- ja vähittäiskaupan sekä rakentamisen työpaikoissa Tampereen osuus on selvästi vähemmän kuin kolme neljäsosaa työpaikoista. Näiden toimialojen työpaikkoja sijoittuu siis suhteellisesti enemmän kehyskuntiin kuin keskustaupunkiin.

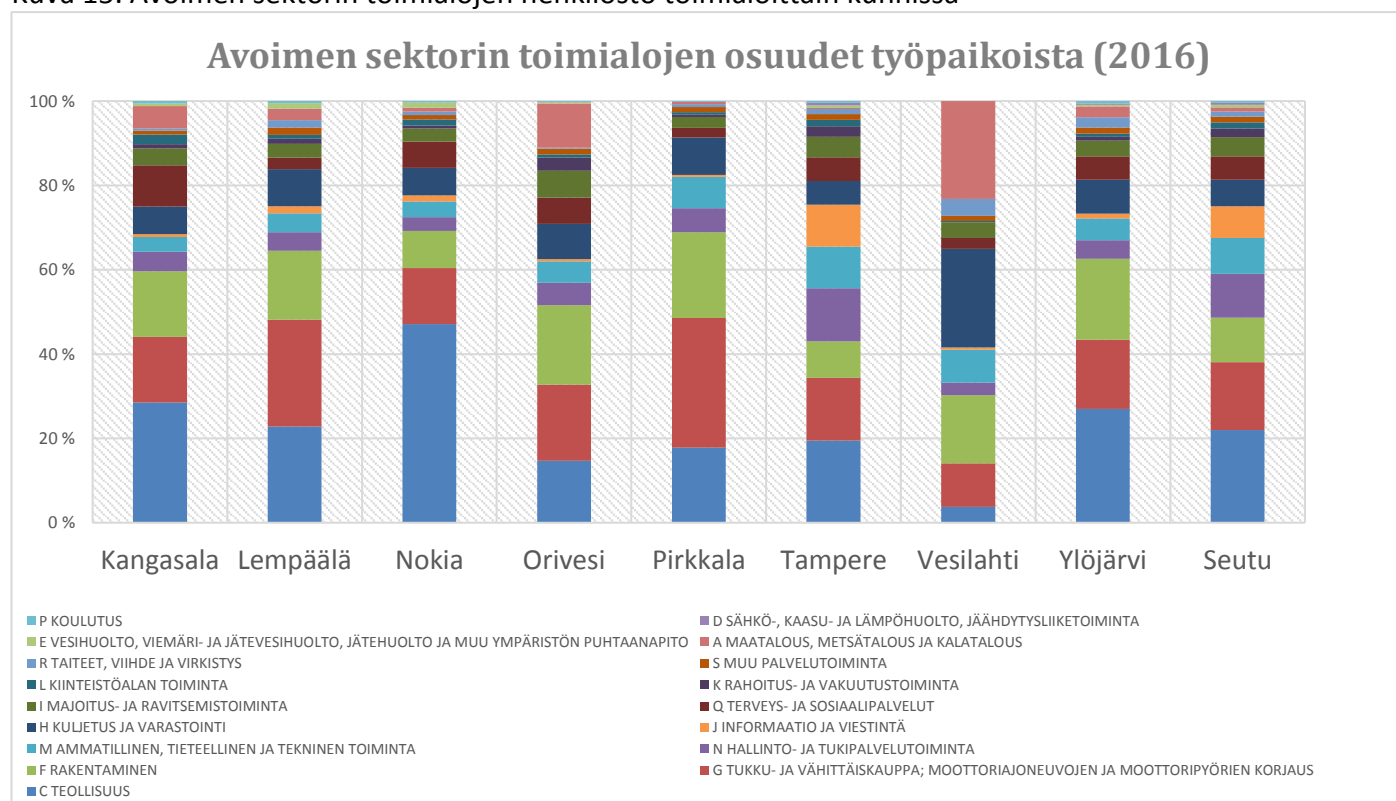
Kuvat 11-14. Eräiden toimialojen henkilöstön jakaantuminen kunnittain.

Lähde: Tilastokeskus, alueellinen yritystoimintatilasto

Verrattaessa eri toimialojen suhteellista kokoa Tampereen seudun kunnissa, saadaan esille erityisiä kuntakohtaisia piirteitä niiden elinkeinorakenteesta. Kunnat eroavat toisistaan merkittävästä esimerkiksi siinä, miten teollisuusvetoisia ne ovat. Tampereen seudun kunnista teollisuusvetoisin on Nokia, jossa jopa 47 prosenttia avoimen sektorin työpaikoista on teollisuudessa. Seuraavaksi teollisuusvetoisimmat kunnat ovat Kangasala (29 % työpaikoista) sekä Ylöjärvi (27 % työpaikoista). Näissä kolmessa kunnassa teollisuus on tärkein avoimen sektorin työnantaja. Myös Tampereen osalta teollisuuden työpaikkamäärä on toimialoista suurin alan työpaikkaosuuden ollessa noin 19,5 prosenttia kaupungin avoimen sektorin työpaikoista. Tampereen työpaikkarakenne on kuitenkin muita kuntia selvemmin hajautunut eri toimialoille.

Kuva 15. Avoimen sektorin toimialojen henkilöstö toimialoittain kunnissa

Lähde: Tilastokeskus, alueellinen yritystoimintatilasto

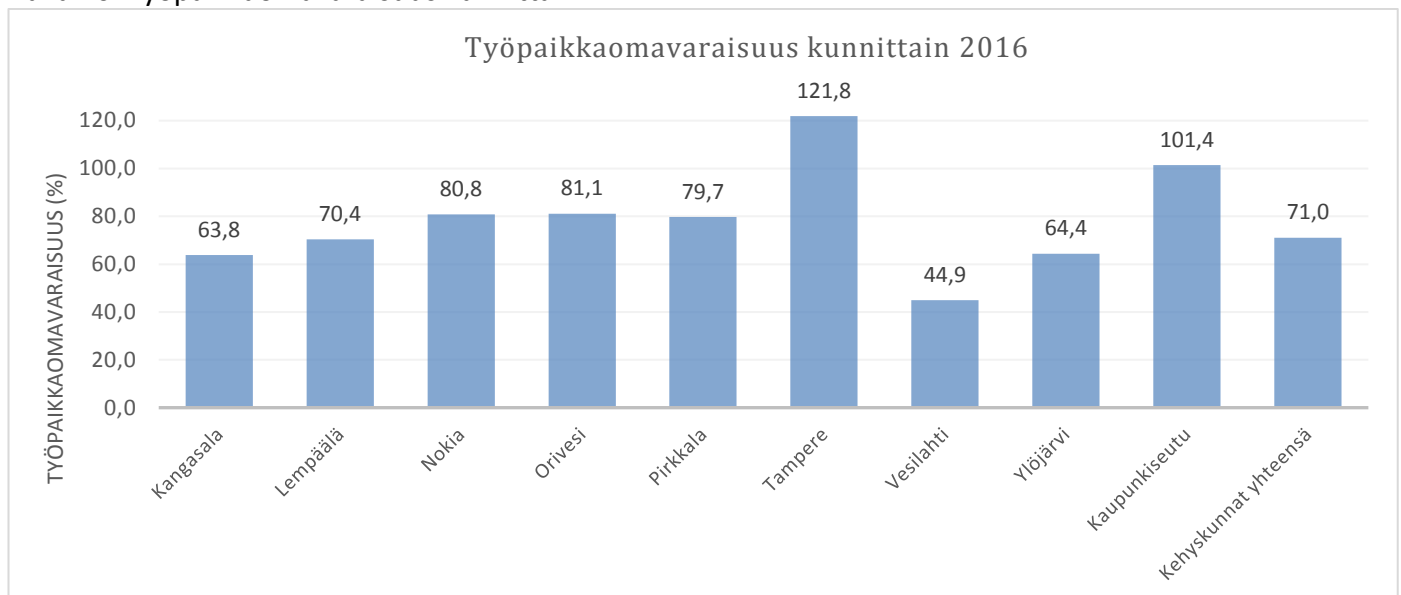
Teollisuusvetoisten kuntien lisäksi seudulta löytyy tukku- ja vähittäiskauppaan erikoistuneita kuntia. Pirkkalassa noin 31 prosenttia avoimen sektorin työpaikoista sijoittuu kaupan alalle. Myös Lempäälässä kaupan ala on suurin työnantaja 25 prosentin osuudella, joskin myös teollisuus on Lempäälässä vahvaa 23 prosentin osuudella työpaikoista.

Seudun pienimmät kunnat Orivesi ja Vesilahti profiloituvat eri tavalla isompiin seutunaapureihinsa verrattuna. Oriveden suurimmaksi toimialaksi nousee niukasti rakennustoiminta 19 prosentin osuudella työpaikoista. Vesilahden suurin toimiala on puolestaan erittäin niukasti kuljetus ja varastointi ennen maa- ja metsätaloustoimintoja. Molemmat toimialat työllistävät Vesilahdessa noin 23 prosentin osuudella avoimen sektorin työpaikoista.

Työpaikkaomavaraisuus ja työssäkäynti Tampereen kaupunkiseudun kuntien välillä

Tampereen kaupunkiseudun elinkeinorakenteen seudullisuus ja kuntien keskinäisriippuvuus ilmenee työmarkkinoiden vahvana kytkeytymisenä seudun kuntien välillä. Kaikki seudun kunnat saavat merkittävän osan kunnassaan työssäkävistä muista seudun kunnista. Erityisen vahva pendelöintivirta käy seudun kehyskunnista Tampereelle. Keskuskaupungin vahvuus työpaikkojen sijaintikuntana näkyy myös työpaikkaomavaraisuuden asteessa (kuva 16.). Tampereen työpaikkaomavaraisuus ylittää noin 122 prosenttiin kun kehyskunnissa jäähdään alle sadan prosentin. Kehyskuntien välillä työpaikkaomavaraisuudessa on suurehkoa vaihtelua Vesilahden noin 45 prosentista Nokian, Oriveden ja Pirkkalan noin 80 prosenttiin.

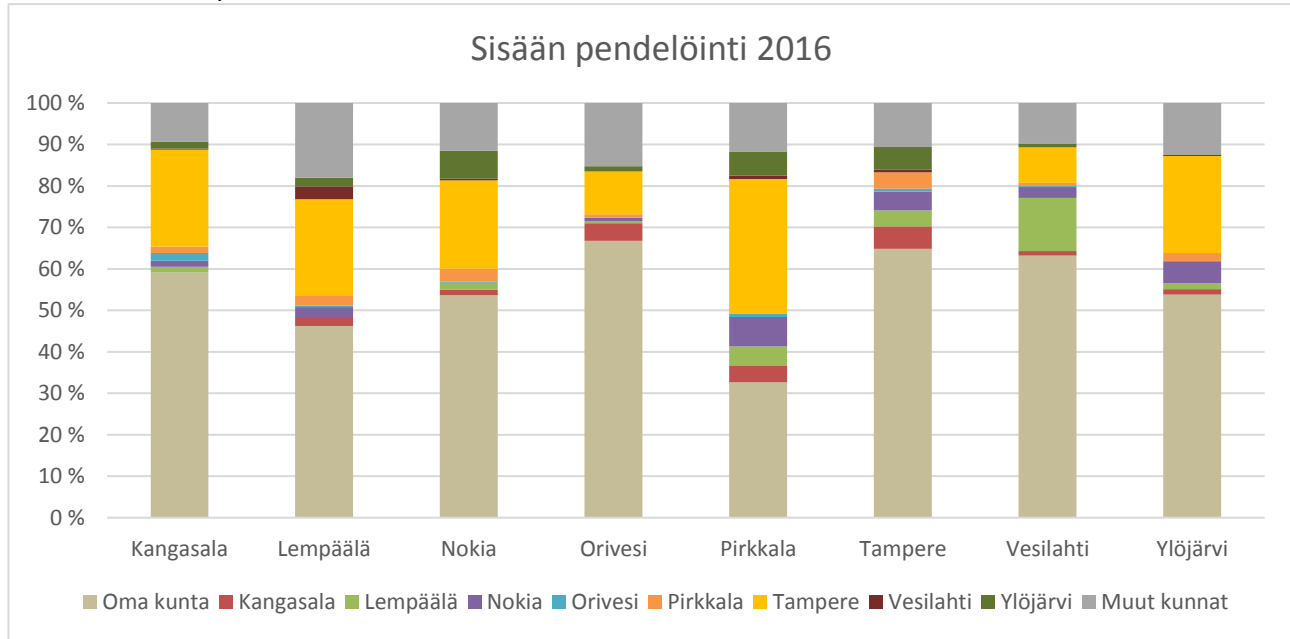
Kuva 16. Työpaikkaomavaraisuus kunnittain

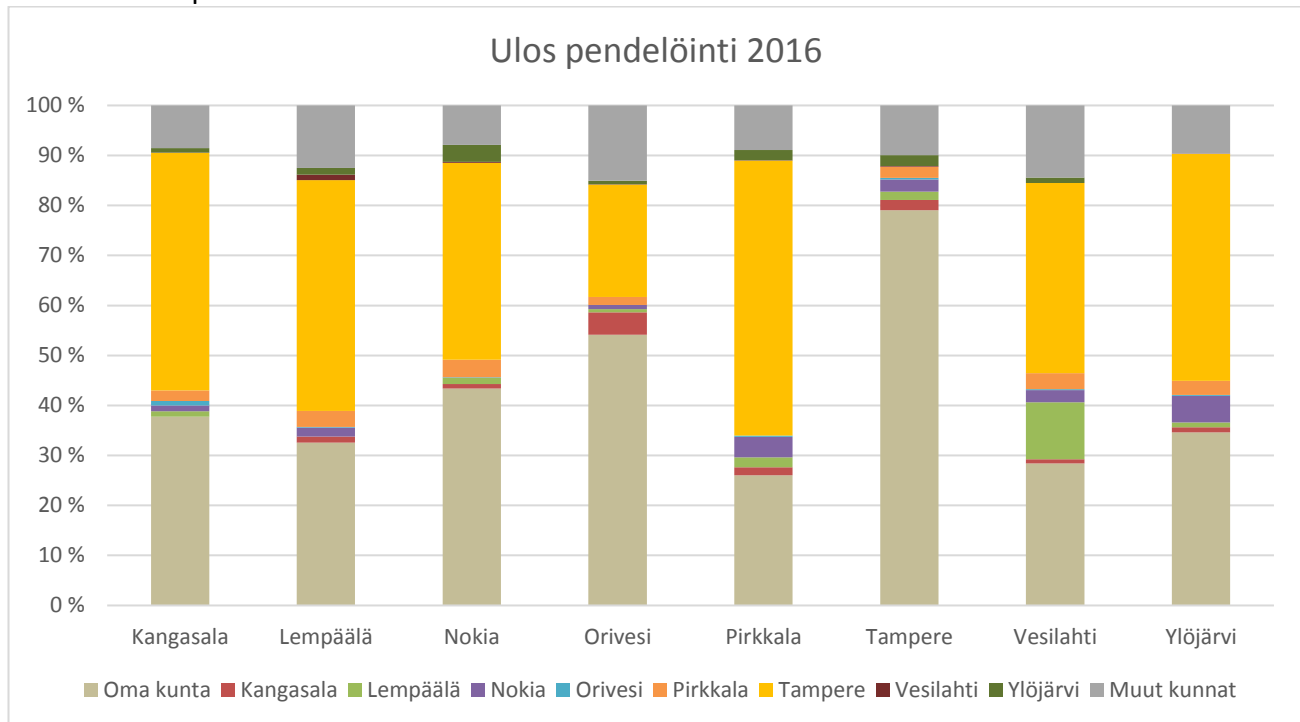
Lähde: Tilastokeskus

Seudullisen työssäkäynnin kuva tarkentuu seudun kuntien välistä pendelöintiä tarkastelemalla. Oheisissa kuvissa (17. ja 18.) esitetään seudun kuntien välinen sisään- ja ulospendelöinti vuodelta 2016. Sisään pendelöinnillä tarkoitetaan työssäkäyntiä kohdekuntaan muista kunnista ja ulos pendelöinnillä taas kunnan työväestön työssäkäyntiä kunnan ulkopuolella.

Kuva 17. Sisään pendelöinti 2016

Kuva 18. Ulos pendelöinti 2016

Lähde: Tilastokeskus

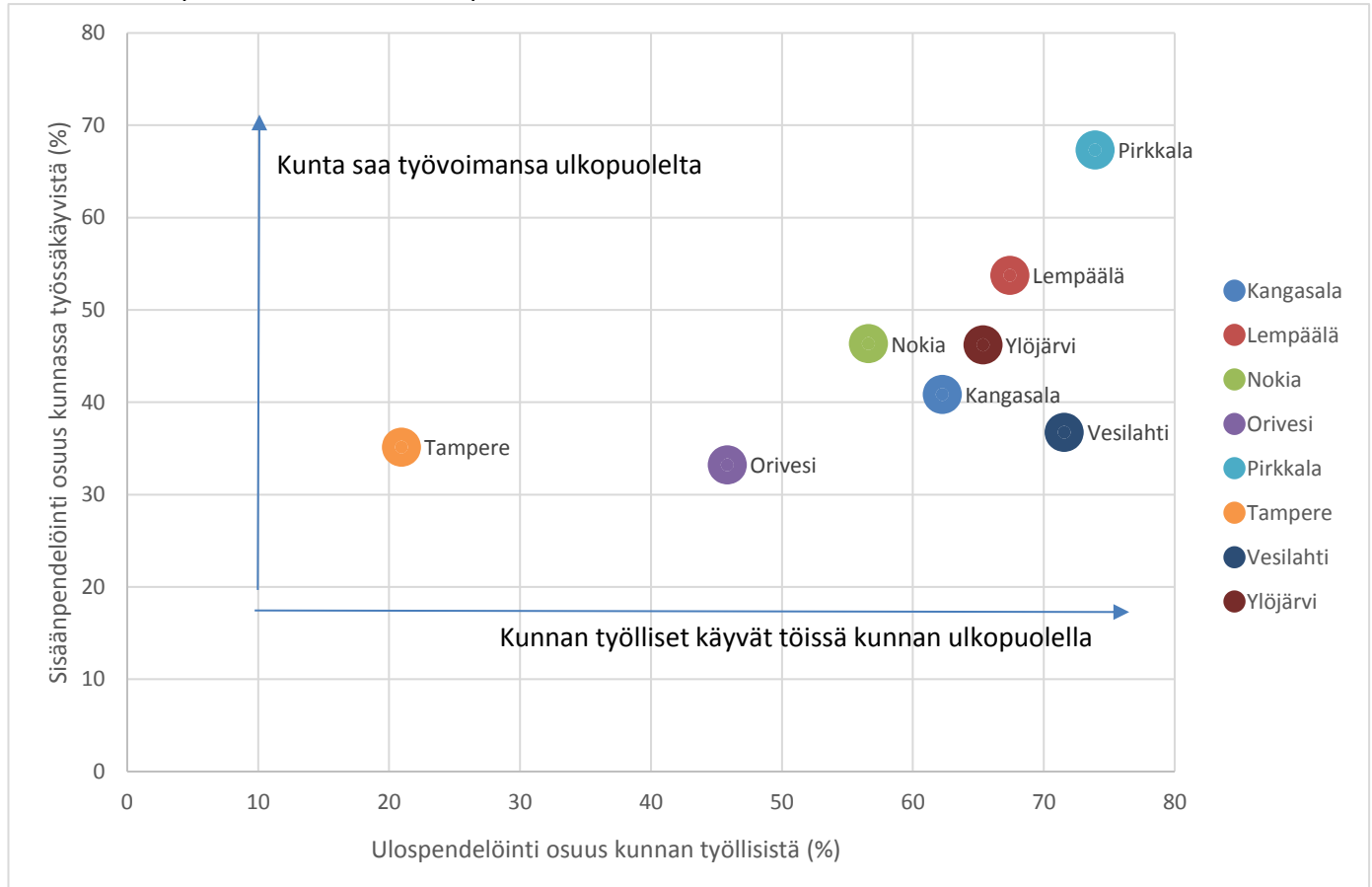
Kaikkien kehyskuntien ulospendelöinti on sisäänpendelöintiä suurempaa, eli kunnista käydään enemmän töissä muualla kuin mitä kuntaan tullaan töihin muista kunnista. Tampereen osalta tilanne on päin vastainen. Sisäänpendelöinnin osalta voidaan havaita, että seudun kuntien työpaikoista keskimäärin reilut 30 prosenttia täyttyy muissa seudun kunnissa asuvista työllisistä. Pirkkalassa töissä käyvistä työvoimasta peräti 56 prosenttia asuu jossain muussa seudun kunnassa kuin Pirkkalassa, asuinkunnassaan työskentelevien osuuden ollessa noin 33 prosenttia. Myös Lempäälässä yli 50 prosenttia kunnassa työssäkäyvistä asuu kunnan ulkopuolella. Muualla seudulla asuvan työvoiman (noin 36 %) lisäksi Lempäälä saa myös suhteellisesti eniten (noin 18 %) seudun ulkopuolella asuvaa

työvoimaa. Oriveden työpaikkarakenne on seudun kunnista selvästi vähiten riippuvainen muualta seudulla asuvasta työvoimasta. Noin 18 prosenttia Orivedellä työssäkäyvistä asuu jossain muussa seudun kunnassa, asuinkunnassaan työskentelevien osuuden ollessa seudun korkein, noin 67 prosenttia. Tampereella sijaitsevista työpaikoista noin 65 prosenttia täyttyy asuinkunnassaan työskentelevistä tamperelaisista. Seudun muissa kunnassa asuvien osuus Tampereella on noin 25 prosenttia. Muiden kuntien osuudet muualta seudulta tulevan työvoiman suhteen vaihtelevat 30 prosentin molemmin puolin. Vesilahdella työssäkäyvistä noin 27 prosenttia asuu muualla seudulla, Kangasalla 32 %, Ylöjärvellä 34% ja Nokialla 35 %

Kun seudullista työssäkäyntiä tarkastellaan toisin päin, eli ulospendelöinnin osalta, korostuu Tampereen työmarkkinoiden merkitys kehyskunnissa asuvien työllistäjänä. Nokiaa ja Orivettä lukuun ottamatta kaikkien muiden kuntien työllisistä suurempi osa käy töissä Tampereella kuin omassa asuinkunnassaan. Myös ulospendelöinnin osalta Pirkkala nousee esiin kaikkein selvimmin muuhun seutuun suuntautuvana alueena. Peräti 65 prosenttia Pirkkalan työllisistä käy töissä muissa seudun kunnissa, erityisesti Tampereella. Myös Vesilahden ulospendelöinti on korkeaa: Tampereen lisäksi Vesilahdelta käydään töissä erityisesti Lempäälässä ja seudun ulkopuolisissa kunnissa. Tampereen työväestöstä suuri osa (79 %) myös asuu Tampereella. Muualla seudulla käy noin 11 prosenttia työllisistä ja seudun ulkopuolella noin 10 prosenttia. Kangasala, Lempäälä ja Ylöjärvi ovat ulospendelöinnin suhteen varsin samantyyppisiä kuntia: omassa kunnassaan käy töissä noin 33-38 prosenttia työllisistä ja muualla seudulla 54-56 prosenttia. Nokia ja erityisesti Orivesi eroavat edellisistä siinä että niiden työllisistä suurempi osa käy töissä omassa kunnassaan: Nokialla 43 % ja Orivedellä 54 %. Lisäksi Orivedeltä käydään suhteellisesti eniten (15 %) töissä seudun ulkopuolella.

Seudun kuntien pendelöintiä voidaan havainnollistaa kokonaisuutena kuvan 19. tapaan. Kuvassa y-akseli kuvaa muualla asuvien osuutta kunnassa työssäkäyvistä ja x-akseli kunnan työllisten työssäkäyntiä kuntarajojen ulkopuolella. Kuvion perusteella voidaan hahmottaa kuntarajat ylittävää työvoiman liikkuvuutta seudun kunnissa. Kuvion oikeassa yläkulmassa sijaitseva Pirkkala erottuu muista seudun kunnista suurella työvoiman liikkuvuudella sekä kuntaan töihin tulevien että kunnasta muualla työssäkäyvien osalta. Kuvion toiselle puolelle sijoittuva Tampere sijoittuu kehyskunnista selvästi erilleen. Vaikka määrällisesti pendelöinti on seudulla kovinta juuri Tampereen ja kehyskuntien välillä, pitää suuri Tampereella asuvien ja työskentelevien määrä Tampereen eri kategoriassa kehyskuntiin verrattaessa. Orivesi puolestaan sijoittuu tässä vertailussa selvästi Tampereen ja kehyskuntien väliin, minkä voi tulkita siten, että muita kehyskuntia kauempana Tampereesta sijaitsevana Orivesi muodostaa muita kehyskuntia enemmän omat työmarkkinansa. Vesilahtea voi pitää työvoiman liikkumisen osalta eniten ”asuinkuntana”, sillä Vesilahden suuren ulospendelöinnin ohella sisäänpendelöinti on seudullisesti verrattain matalaa. Lempäälä, Ylöjärvi, Kangasala ja Nokia muistuttavat työvoiman liikkumisen osalta toisiaan, joskin Lempäälässä muistuttaa edellä mainituista eniten Pirkkalaa muita suuremmalla työvoiman liikkuvuudella sekä sisään että ulospendelöinnillä mitattuna. Nokialla puolestaan edellisiä pienempi osa työvoimasta käy töissä kunnan ulkopuolella.

Kuva 19. Tampereen seudun kuntien pendelöintiasteet

Lähde: Tilastokeskus

Yhteenvedona Tampereen seudun kuntien elinkeinoprofiileista

Tampereen seudun kuntien elinkeinoprofiileita työpaikkamäärien, toimialojen sekä työssäkäynnin näkökulmasta on tiivistetty oheiseen taulukkoon (Taulukko 1.)

Tampereen profiili seudullisessa kontekstissa on erityisesti työssäkäynnin sijaintikuntana sekä osaamisintensiivisten alojen keskittymänä. Teollisuus sekä tukku- ja vähittäiskauppa ovat Tampereen suurimpia toimialoja, mutta ne eivät nouse Tampereella suhteellisesti kehyskuntia suuremmiksi. Työssäkäynnin osalta Nokiaa ja Orivettä lukuun ottamatta kaikkien muiden kehyskuntien työllisistä suurempi osa käy töissä Tampereella kuin omassa kunnassaan. Toisaalta myös erityisesti Tampereen rajanaapureina sijaitsevat seudun kunnat saavat merkittävän osan työvoimastaan keskuskaupungista. Tampereella asuvan työvoiman osuus on Kangasalan, Lempäälän sekä Ylöjärven työpaikkojen henkilöstöstä kaikissa noin 23 prosenttia, Pirkkalassa jopa 32 %. Tampereen sisällä asuvien ja työssäkäyvien määrä on kuitenkin seudullisesti niin suuri, että mikään yksittäinen kehyskunta ei nouse Tampereen omassa sisään- ja ulospendelöinnissä suurimmaksi pendelöivien asuin/työskentelykunnaksi. Sen sijaan Tampereelle pendelöidään molempiin suuntiin enemmän seudun ulkopuolelle kuin mihinkään yksittäiseen seudun kuntaan.

Kehyskunnista työpaikkamäärältään suurin kunta Nokia on profiloitunut selvästi teollisuuteen. Työssäkäynnin suhteen Nokia on muita Tampereen ympäryskuntia hieman omavaraisempi, mutta silti tiivistä sidoksissa seudullisiin työmarkkinoihin. Pirkkala ja Lempäälä eroavat muista seudun kunnista siinä, että niiden suurin toimiala työpaikkamäärältään on tukku- ja vähittäiskauppa. Erityisesti

Pirkkalassa on lisäksi suhteellisen paljon (20,3 %) rakentamisen toimialan työpaikkoja. Molemmat kunnat ovat pendelöinnin suhteen hyvin tiiviisti kiinni kuntarajat ylittävissä työmarkkinoissa. Pirkkalassa on huomattavaa että lähes kolme neljäsosaa kunnan työllisistä käy töissä jossain muualla kuin Pirkkalassa, erityisesti Tampereella (55 %). Myös sisäänpendelöinti Pirkkalaan on voimakasta, 67 prosenttia Pirkkalassa työssäkäyvistä asuu muualla kuin Pirkkalassa. Voidaankin sanoa, että Pirkkalan työllinen väestö ”vaihtuu” työpäivän aikana. Lempäälä muistuttaa muista kehyskunnista eniten Pirkkalaa työvoiman liikkuvuutta katsottaessa.

Taulukossa X verratuilla tunnusluvuilla Kangasala ja Ylöjärvi muistuttavat monessa suhteessa toisiaan. Molemmissa kunnissa kolme suurinta toimialaa teollisuus, rakentaminen ja tukku- ja vähittäiskauppa. Kangasala on lisäksi erikoistunut muuta seutua selvemmin yksityisissä terveys- ja sosiaalipalveluissa (9,8 % työpaikoista). Ylöjärvellä suhteellisesti vahva toimiala on seudullisesti verraten rakentaminen (19,2 % työpaikoista). Kunnat ovat samantapaisia myös työpaikkaomavaraisuuden ja pendelöinnin osalta. Molemmissa kunnissa suurin osa työpaikoista täyttyy omassa kunnassa asuvista työllisistä, mutta omaa kuntaa enemmän käydään kuitenkin töissä Tampereella.

Seudun pienimmät kunnat Orivesi ja Vesilahti poikkeavat profiileiltaan muista seudun kunnista mutta eroavat myös hyvin paljon toisistaan. Molemmissa kunnissa on ymmärrettävästi muita kuntia suhteellisesti enemmän maa-, metsä- ja kalatalouden työpaikkoja. Orivedellä vahvimiksi toimialoiksi nousee rakentaminen, Vesilahdella puolestaan kuljetus ja varastointi. Vesilahdella ei ole juurikaan teollisuustoimialan työpaikkoja, Orivedellä puolestaan hieman enemmän (14,7%), mutta silti selvästi vähemmän kuin seudulla keskimäärin. Siinä missä Oriveden työpaikkaomavaraisuus on jopa seudun toiseksi korkein (81,1), on se Vesilahdella seudun matalin (44,9). Orivesi muodostaakin muita kuntia selvemmin omat työmarkkinansa saaden työvoimaa myös paljon seudun ulkopuolelta. Vesilahti on seudun kunnista työmarkkinaprofiililtaan selvästi eniten ”asuinkunta”.

Taulukko 1. Tampereen seudun kuntien elinkeinoprofiilit

Sarake1	Sarake2	Sarake3	Sarake4	Sarake5	Sarake6	Sarake7	Sarake8	Sarake9
	Kangasala	Lempäälä	Nokia	Orivesi	Pirkkala	Tampere	Vesilahti	Ylöjärvi
Avoimen sektorin koko (työpaikkamäärällä)	5144 (3. korkein)	4317 (6. korkein)	6550 (2. korkein)	1681 (7. korkein)	4584 (5. korkein)	74509 (1. korkein)	409 (8. korkein)	5122 (4. korkein)
Suurimmat toimialat (työpaikkamäärällä)	1. Teollisuus	1. Tukku- ja vähittäiskauppa	1. Teollisuus	1. Rakentaminen	1. Tukku- ja vähittäiskauppa	1. Teollisuus	1. Kuljetus ja varastointi	1. Teollisuus
	2. Rakentaminen	2. Teollisuus	2. Rakentaminen	2. Tukku- ja vähittäiskauppa	2. Rakentaminen	2. Tukku- ja vähittäiskauppa	2. Maa, metsätalous ja kalatalous	2. Rakentaminen
	3. Tukku- ja vähittäiskauppa	3. Rakentaminen	3. Tukku- ja vähittäiskauppa	3. Teollisuus	3. Teollisuus	3. Hallinto- ja tukipalvelutoiminta	3. Rakentaminen	3. Tukku- ja vähittäiskauppa
Seudullinen erikoistuminen								
Työpaikkaomavaraisuus	63,8 (7. korkein)	70,4 (5. korkein)	80,8 (3. korkein)	81,1 (2. korkein)	79,7 (4. korkein)	121,8 (1. korkein)	44,9 (8. korkein)	64,4 (6. korkein)
Pendelöinti	Sisään: 41 % Ulos: 62 %	Sisään: 54 % Ulos: 67 %	Sisään: 46 % Ulos: 57 %	Sisään: 33 % Ulos: 46 %	Sisään: 67 % Ulos: 74 %	Sisään: 35 % Ulos: 21 %	Sisään: 37 % Ulos: 72 %	Sisään: 46 % Ulos: 65 %
Työssäkäynti kuntaan (sisäänpendelöinti)	1. Kangasala (59 %) 2. Tampere (23 %)	1. Lempäälä (46 %) 2. Tampere (23 %)	1. Nokia (53 %) 2. Tampere (21 %)	1. Orivesi (67 %) 2. Seudun ulkopuolelta (15 %)	1. Pirkkala (33 %) 2. Tampere (32 %)	1. Tampere (65 %) 2. Seudun ulkopuolelta (11 %)	1. Vesilahti (63 %) 2. Lempäälä (13 %)	1. Ylöjärvi (54 %) 2. Tampere (23 %)
Työssäkäynti kunnasta (ulospendelöinti)	1. Tampere (48 %) 2. Kangasala (38 %)	1. Tampere (46 %) 2. Lempäälä (33 %)	1. Nokia (43 %) 2. Tampere (39 %)	1. Orivesi (54 %) 2. Tampere (23 %)	1. Tampere (55 %) 2. Pirkkala (26 %)	1. Tampere (79 %) 2. Seudun ulkopuolelle (10 %)	1. Tampere (38 %) 2. Vesilahti (28 %)	1. Tampere (45 %) 2. Ylöjärvi (35 %)

3.2 Elinkeinorakenne yhdyskuntarakenteessa

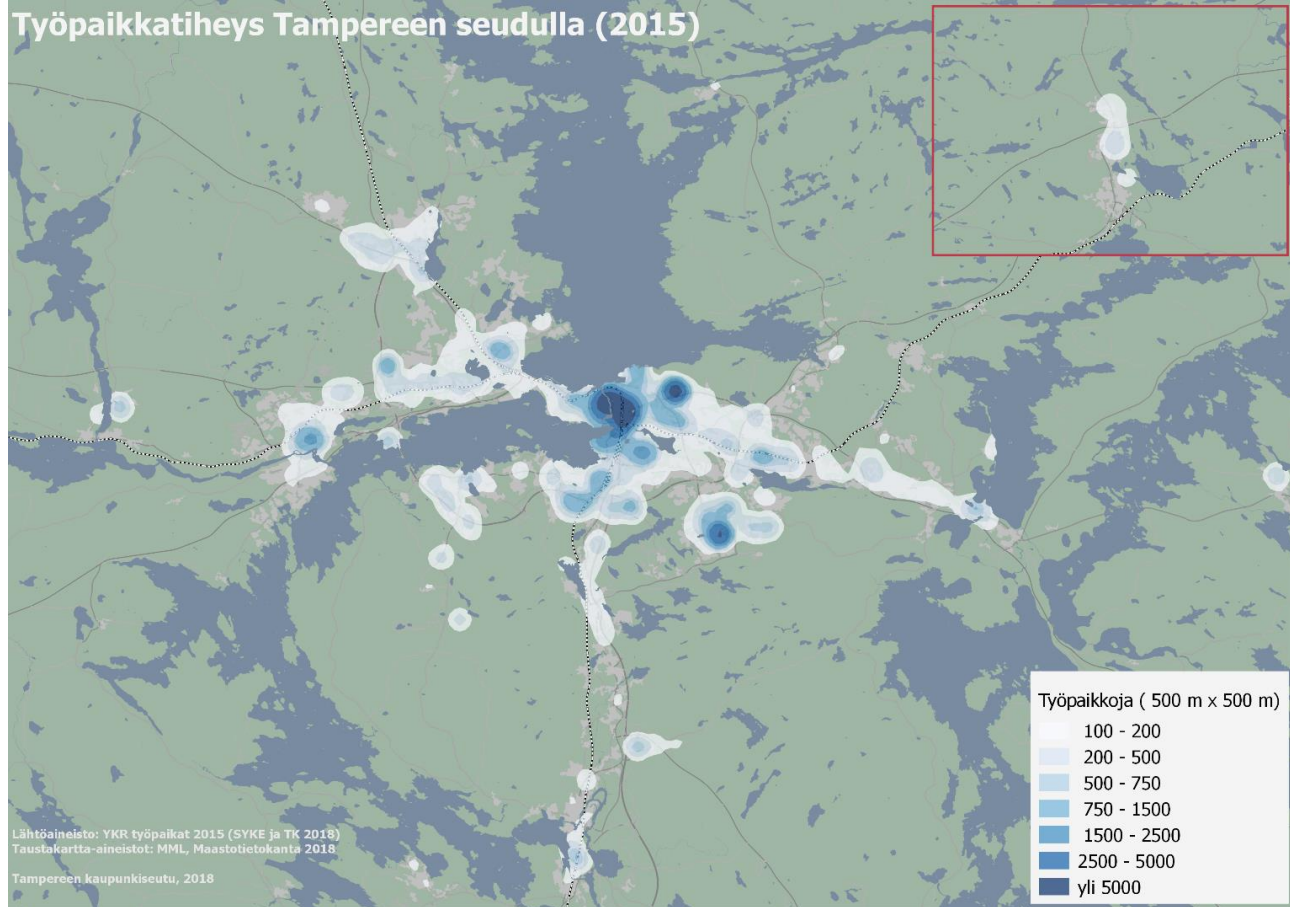
Edellä käydyn kuntarajoihin perustuvan tilastokatsauksen perusteella on saatu selvyttä siitä, mikä on Tampereen kaupunkiseudun elinkeinoprofiili kansallisesti verraten sekä siitä, miten seudun kunnat profiloituvat toimialojen ja työmarkkinoiden osalta. Tampereen kaupunkiseutua voi kansallisesti pitää edelleen verraten teollisena, joskin palvelu- ja osaamisintensiiviset toimialat ovat seudulla olleet tarkastelujaksolla nopeassa kasvussa. Teollisuuden roolia on muuttanut erityisesti se, että tarkastelujaksolle sijoittunut taantuma vei jopa kolmanneksi seudun teollisuustyöpaikoista.

Rajaton seutu -hankkeen tematiikkaan on kuulunut elinkeinosektorin tarkastelu seudun sisällä maantieteellisenä ilmiönä. Edellisen kappaleen kuntarajoihin perustuva tarkastelu toi esille jo kunnittaisia profiileja toimialojen ja työmarkkinoiden suhteen. Kuvan tarkentamiseksi tässä kappaleessa siirrytään kuntarajoitteisesta tarkastelusta paikkotietopohjaiseen työpaikkakeskittymien tarkasteluun. Seuraavassa tarkastellaan ensin koko kokonaisuutta työpaikkojen sijoittumisen ja kehityksen osalta. Kokonaisuuden tarkastelusta siirrytään toimialakohtaisiin tarkasteluihin, joissa havainnoidaan teollisuuden, osaamisintensiivisten sekä kaupan toimialojen sijoittumista seudun yhdyskuntarakenteessa. Toimialakohtaisten keskittymien viimeaikaista kehitystä tarkastellaan uusien toimialakohtaisten rakennusinvestointien sekä uusien yritysten toimipaikkojen sijoittumisella.

Työpaikkojen sijoittuminen yhdyskuntarakenteeseen

Tampereen kaupunkiseudun tärkein työpaikkakeskittymä on Tampereen keskusta laajentuen erityisesti keskusta etelään kohti Hatanpään ja Nekalan alueita (kuva 20.). Tampereen ydinkeskustassa oli vuonna 2015 noin 46 000 työpaikkaa, mikä vastaa noin 29 prosenttia koko seudun työpaikoista. Tampereen keskustan lisäksi esiin nousee kaksi selvää työpaikkatihentymää: TAYS:n alue Kaupissa sekä Hervanta. Lisäksi keskittymiä löytyy työpaikka- ja teollisuusalueilta kuten esimerkiksi Sarankulmasta, Myllypurosta, Hankkiosta sekä Lielahdesta. Kehyskuntien keskustoista suurin työpaikkatiheys on Nokian keskustassa, joka on keskustatoimintojen lisäksi myös merkittävä teollisuuden keskittymä. Kehyskuntien työpaikat sijoittuvat pääosin niiden keskustoihin sekä taajama-alueille matalamman työpaikkatihedysten alueina.

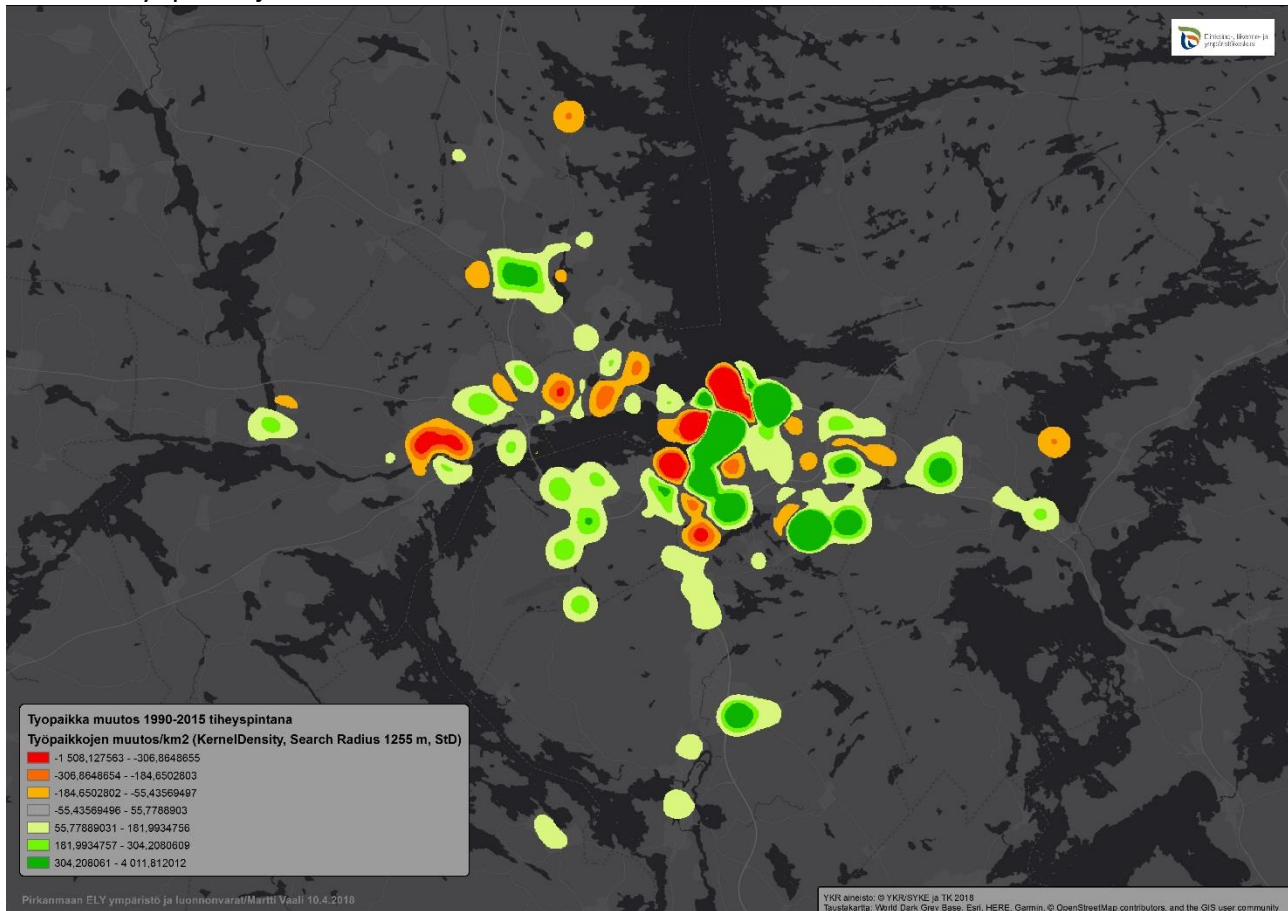
Kuva 20. Työpaikkatiheys Tampereen seudulla

Työpaikkatiheys 2015 tiheyspintana 250 x 250 m ruutuaineistoon perustuen. Lähtöaineisto: SYKE ja Tilastokeskus

Kaupunkiseudun työpaikkojen sijoittumisen pitkän aikavälin kehitystä on tutkittu Pirkanmaan ELY-keskuksessa (kuva 21) vuosien 1990-2015 välillä tapahtuneen kehityksen kautta. Analyysi osoittaa, että työpaikkojen määrä on kasvanut erityisesti seudun yliopistokampusten lähellä sekä Tampereen keskustasta etelään jatkuvalla vyöhykkeellä. Toisaalta analyysi osoittaa myös yhdyskuntarakenteen laajenemisen esimerkiksi Pirkkalassa kehätien varrella ja Lempäälässä moottoritien varrella. Työpaikkoja menettäneet alueet sijaitsivat suhteellisen pistemäisesti Tampereen keskustan lähistöllä sekä esimerkiksi Nokian keskustassa. Työpaikkojen määrän vähenemiseen on näillä alueilla vaikuttanut joidenkin suurten teollisuustoimipaikkojen siirtyminen muualle sekä yleisesti teollisuustoimialan työpaikkojen vähentyminen.

Kuva 21. Työpaikkojen määrän muutos 1990-2015

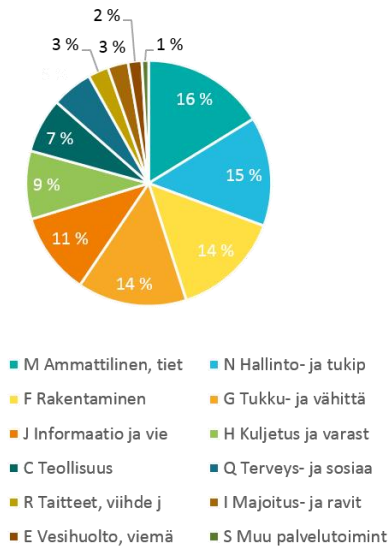
Pirkanmaan ELY-keskus, 2018 Lähtöaineisto: SYKE ja Tilastokeskus, YKR

Yksi tapa tarkastella yhdyskuntarakenteen ja yritystoiminnan edellytysten suhdetta on kasvuyritysten sijoittumisen tutkiminen. Kuvassa 22. on koottu tilasto- ja karttatietoa Tampereen seudun kasvuyritysten kohdentumisesta toimialoille ja rakenteeseen. Määritelmän mukaan kasvuyrityksiksi lasketaan yritykset, joiden kasvu on vähintään 10% vuodessa, ja joiden henkilöstön määrä on kasvukauden alussa vähintään 3 henkilöä. Näitä suurilta osin osaamisintensiivisille aloille sijoittuvia yrityksiä oli Tampereen seudulla vuosien 2012-2015 tarkastelussa 111, joista 32 prosenttia sijoittui Tampereen keskusta.

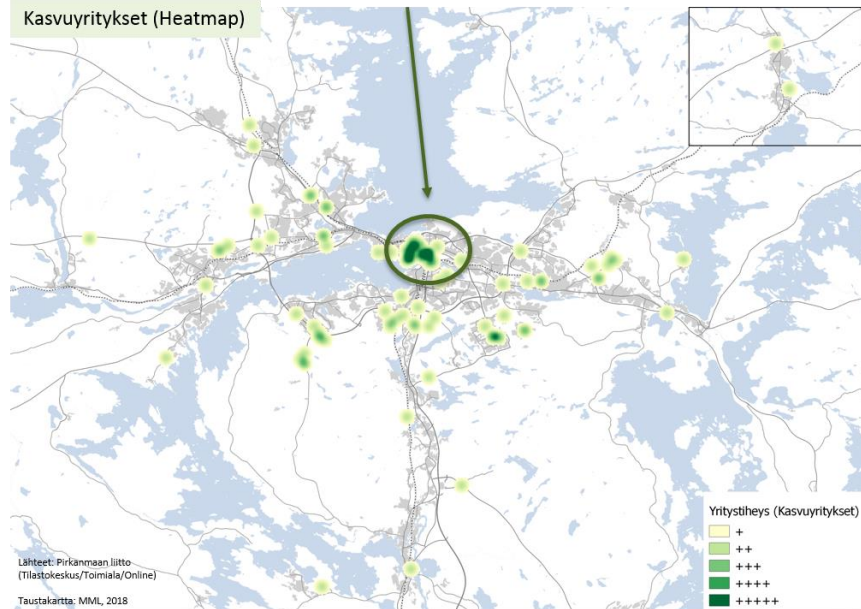
Kuva 22. Tampereen seudun kasvuyritykset 2012-2015

- Yritykset, joiden kasvu väh. 10%/vuosi vuosina 2012-2015 ja joiden henkilöstön määrä kasvukauden alussa väh. 3 henkilöä.
- 111 yritystä Tampereen seudulla

Kasvuyritykset Tampereen kaupunkiseudulla 2012-2015 (Osuudet toimialoittain %)

Kasvuyritykset (Heatmap)

Lähde: Pirkanmaan liitto (Tilastokeskus/ToimialaOnline)

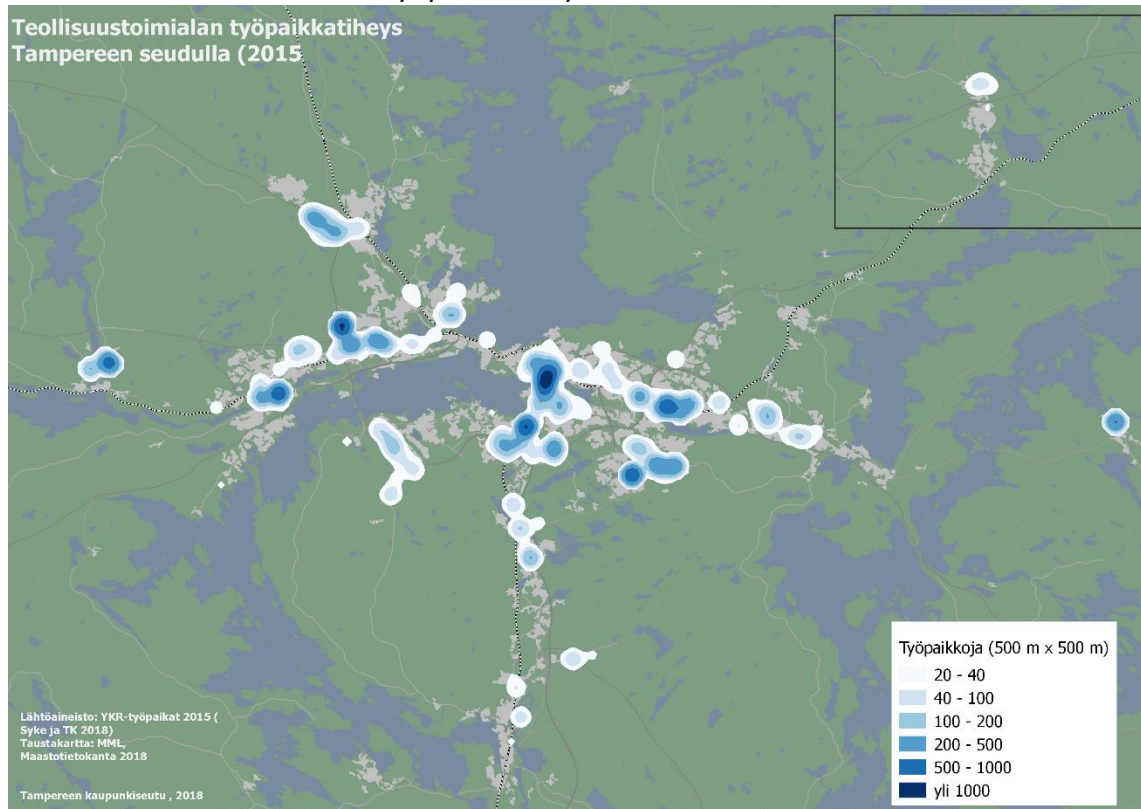
Teollisuustoimiala yhdyskuntarakenteessa

Seudun suurimman avoimen sektorin toimialan, teollisuuden, työpaikat sijoittuvat seudun yhdyskuntarakenteeseen kuvan 23. osoittamalla tavalla. Teollisuustoimialojen työpaikkatiheydeltään selvästi erottuvia alueita ovat Hatanpää, Sarankulma, Hervanta ja Rusko, Hankkio, Myllypuro, Soppeenmäki, Nokian keskusta sekä Siuro. Myös Pirkkalalla, Lempäälällä ja Kangasalla ovat omat teollisuuskeskittymänsä suurten liikenneväylien varrella.

Toimialaan liittyvän rakenteen osalta teollisuuskerrosalan keskittymät (kuva 24.) noudattelevat suurilta työpaikkakeskittymien suuntia. Teollisuuskerrosalan sijaintitiheydellä esitettyä suurin keskittymä löytyy Nokian keskustasta. Muita selviä keskittymiä ovat Tampereen Sarankulma, Nekala, Hankkio ja Rusko. Ylöjärven Soppeenmäki sekä Nokian muut teollisuusalueet suuntautuen kohti Tampereen Myllypuroa ovat myös tiheitä keskittymiä. Lisäksi myös Nokian Siuro sekä Kangasalan Sahalahti erottuvat muusta rakenteesta erillisinä teollisuuden kerrosalakeskittyminä.

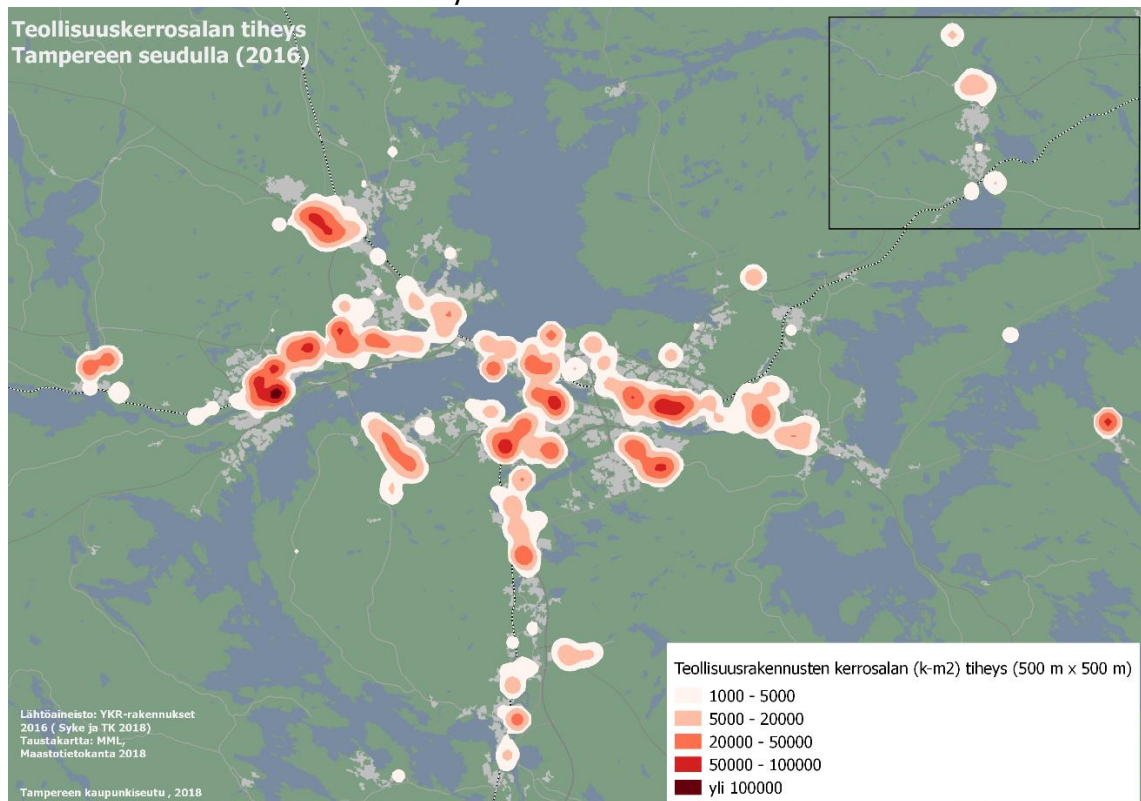
Huomattavin ero työpaikkojen ja kerrosalan väliltä löytyy Hatanpäältä, joka tiheimpänä teollisuustyöpaikkojen keskittymänä ei kuitenkaan ole teollisuuskerrosalaltaan tihein keskittymä. Tätä selittää alueen teollisuusrakennusten pienempi koko sekä se, että alueella on paljon teollisuusyritysten työpaikkoja, jotka kuitenkin sijaitsevat esimerkiksi toimistorakennuksissa ja ovat luonteeltaan enemmän toimistotyötä. Teollisuudessa tilaa vievä toiminta sijoittuu tyypillisesti kauemmas muusta asutukseltaan ja toiminnoiltaan tiheästä yhdyskuntarakenteesta.

Kuva 23. Teollisuustoimialan työpaikkatiheys 2015

Työpaikkatiheys 2015 tiheyspintana 250 x 250 m ruutuaineistoon perustuen. Seudun teollinen historia näkyy toimialan yritysten vahvana esiintymisen kaikkialla seudun rakenteessa. Lähtöaineisto: SYKE ja Tilastokeskus

Kuva 24. Teollisuuserosalan tiheys 2016

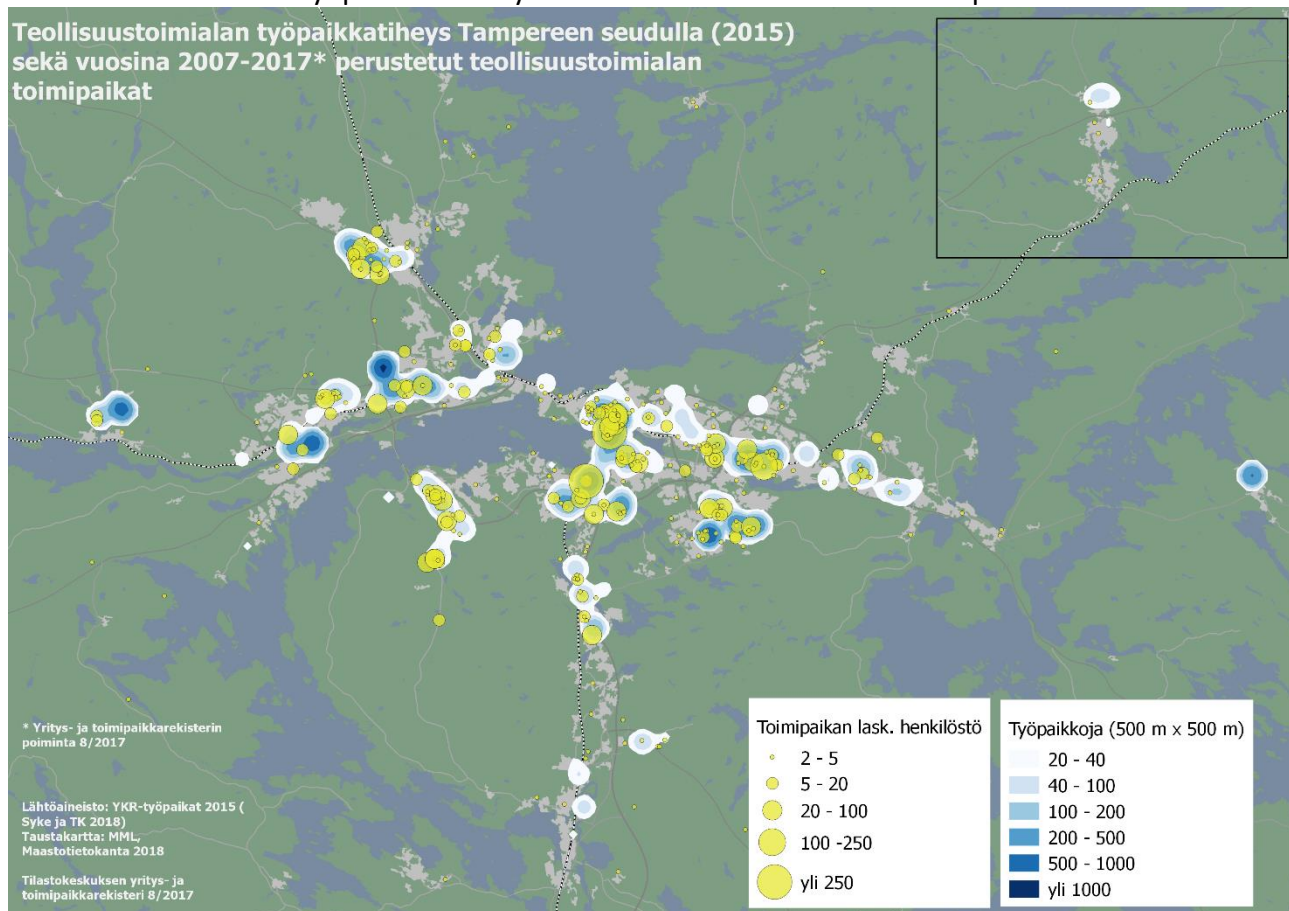

Kerrosalan tiheys 2016 tiheyspintana 250 x 250 m ruutuaineistoon perustuen. Lähtöaineisto: SYKE ja Tilastokeskus

Teollisuuden tihentymien uusiutuminen

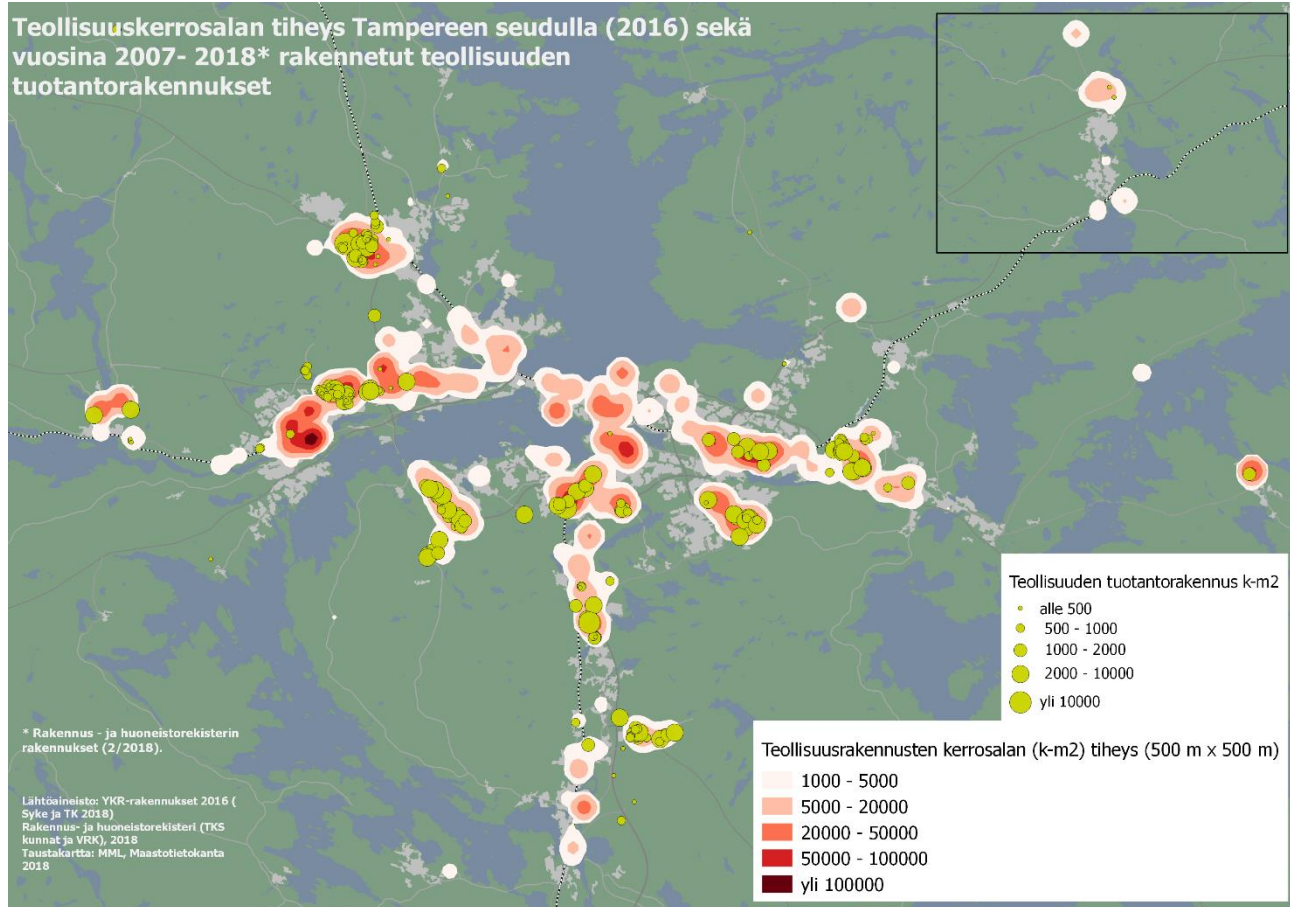
Tarkasteltaessa uusien teollisuustoimialan yritysten sijoittumista yhdessä toimialan työpaikkakeskittymien kanssa havaitaan, että yritykset ovat sijoittuneet viimeisen kymmenen vuoden aikana pääasiassa olemassa oleviin työpaikkakeskittymiin (kuva 25.). Teollisuuden uudisrakentamisen osalta kehitys on ollut valikoivampaa (kuva 26.): Uudet teollisuuden tuotantorakennukset ovat keskittyneet enemmän tietyille teollisuusalueille, jotka sijaitsevat kauempana seudun keskuksesta. Tarkastelu osoittaa selvästi seudun vanhat teollisuuden sijainnit, kuten Tampereen keskusta ja Nokian keskusta, joissa on yhä paljon teollisuuden kerrosalaa.

Kuva 25. Teollisuuden työpaikkakeskittymät sekä uudet teollisuuden toimipaikat

Työpaikkatiheys 2015 tiheyspintana 250 x 250 m ruutuaineistoon perustuen. Lähtöaineisto: SYKE ja Tilastokeskus, Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisteri

Kuva 26. Teollisuuserosalan tiheys 2016 sekä uudet teollisuuden tuotantorakennukset

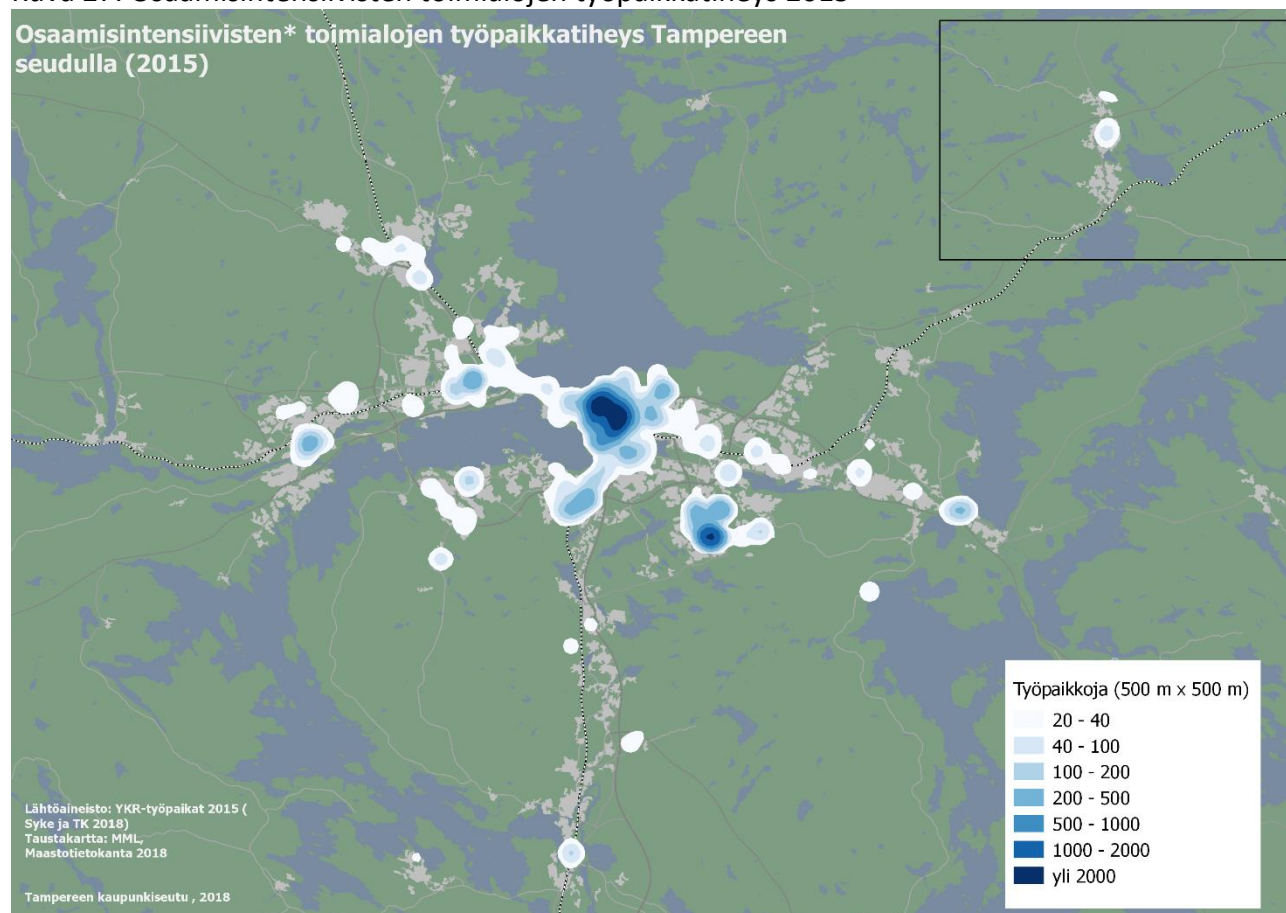
Kerrosalan tiheys 2016 tiheyspintana 250 x 250 m ruutuaineistoon perustuen. Lähtöaineisto: SYKE ja Tilastokeskus. Rakennus- ja huoneistorekisteri (Seudun kunnat ja VRK)

Toimistotyö yhdyskuntarakenteessa

Osaamisintensiivisten toimialojen osalta Tampereen seudun rakenteesta voidaan löytää kaksi selvää tihentymää: Tampereen keskusta sekä Hervanta (kuva 27.). Vahvoja näiden toimialojen vyöhykkeitä sijoittuu myös Tampereen keskustasta eri puolille laajentuen. Sarankulman alueelle, Tohloppiin, Nokian keskustaan sekä vähäisemmissä määrin myös muiden Tampereen naapurikuntien keskustoihin.

Rakennusluokituksestaan toimistorakennuksiksi merkittyjen rakennusten sijoittuminen on kerrosalatiheyden tarkastelulla selvästi työpaikkatiheyttä keskittyneempi (kuva 28.). Tampereen keskusta ja Hervanta ovat selvät toimistokerrosalan keskittymät Tampereen seudulla. Ero työpaikkatiheyteen johtunee ennen kaikkea siitä, että varsinkin keskusten ulkopuolinen, esimerkiksi teollisuusalueiden yhteyteen sijoittuva osaamisintensiivisten toimialojen työ ei tapahdu välttämättä rakennuksessa, joka on luokiteltu toimistorakennukseksi.

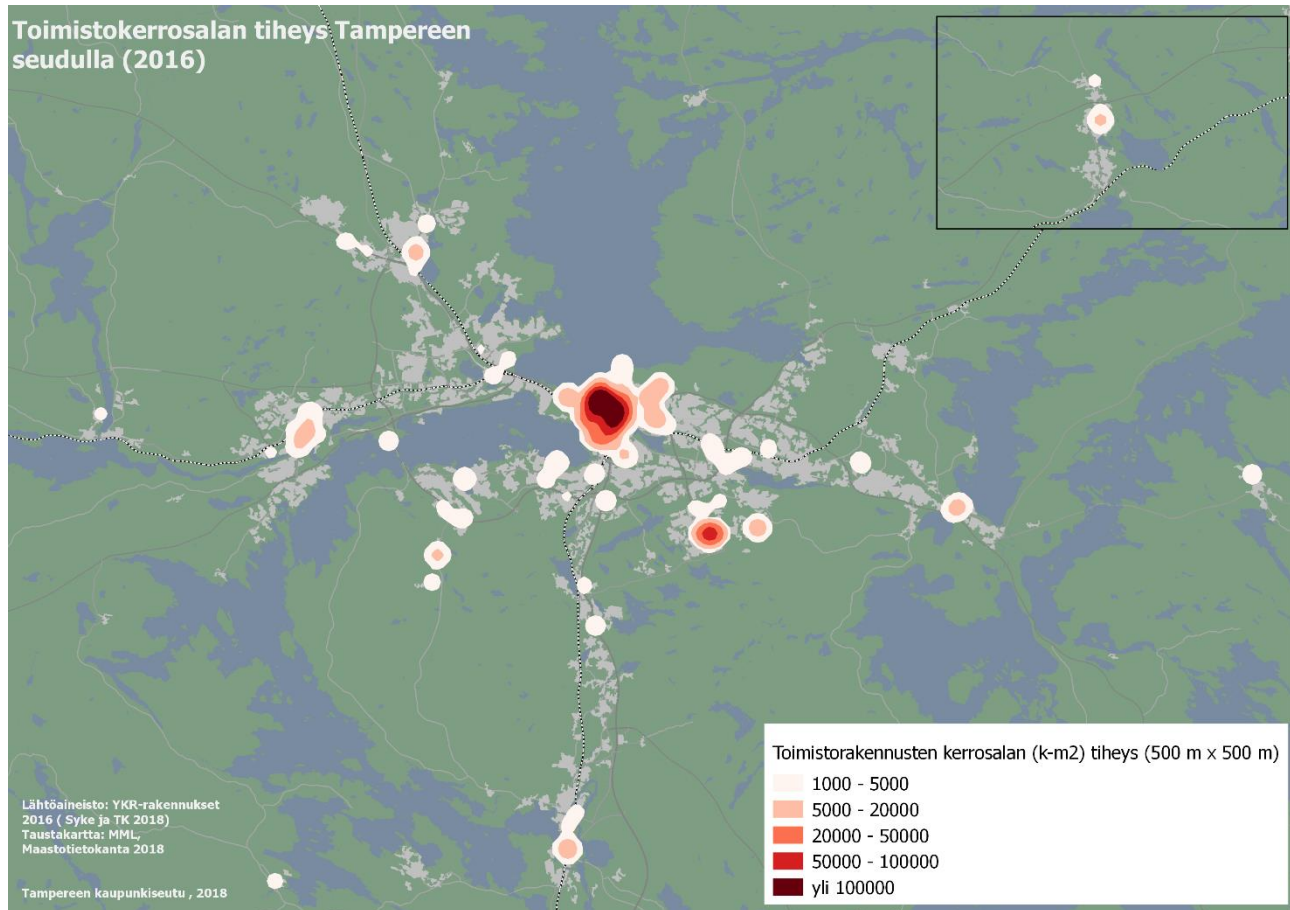
Kuva 27. Osaamisintensiivisten toimialojen työpaikkatiheys 2015

Työpaikkatiheys 2015 tiheyspintana 250 x 250 m ruutuaineistoon perustuen. Lähtöaineisto: SYKE ja Tilastokeskus.

Osaamisintensiivisiksi toimialoiksi on tässä tarkastelussa laskettu Tilastokeskuksen TOL 2008 luokitukseen pohjautuen Informaation- ja viestinnän, Rahoitus- ja vakuutustoiminnan, Kiinteistöalan, Ammatillisen, tieteellisen ja teknisen toiminnan, hallinto- ja tukipalvelutoiminnan sekä Kansainvälisten organisaatioiden ja toimielinten toiminnan toimialat.

Kuva 28. Toimistokerrosalan tiheys Tampereen seudulla (2016)

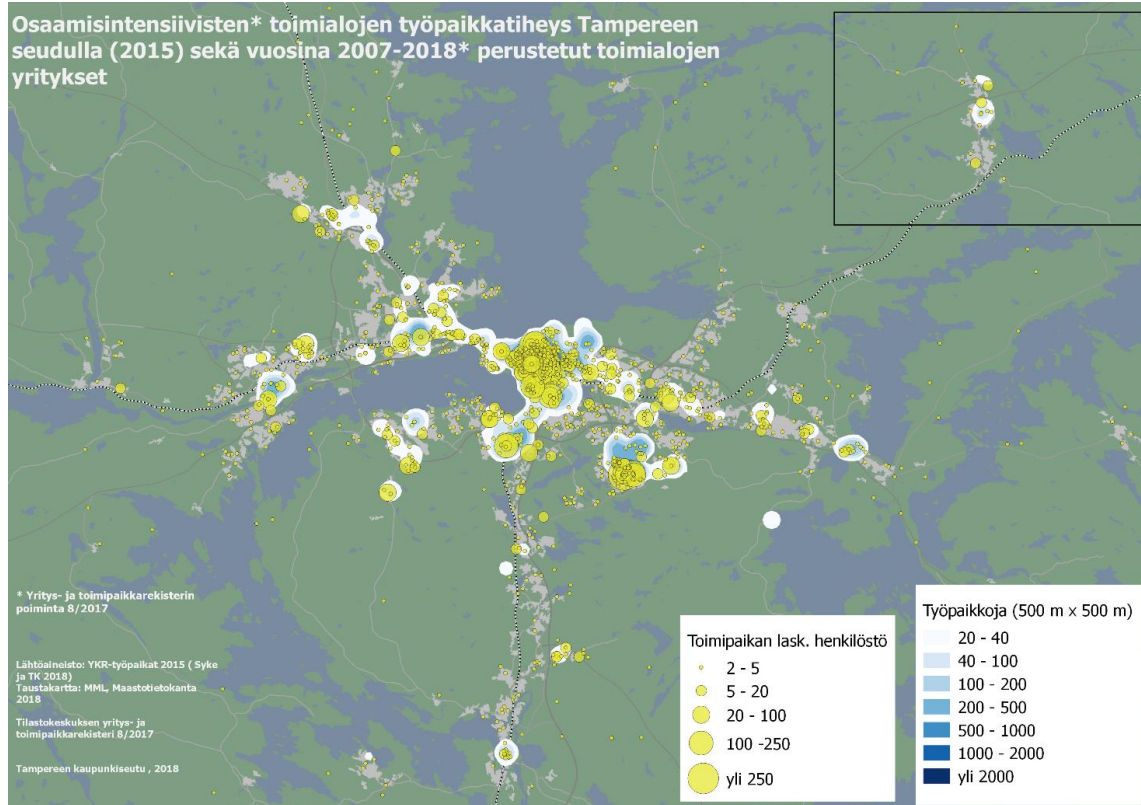
Kerrosalan tiheys 2016 tiheyspintana 250 x 250 m ruutuaineistoon perustuen. Lähtöaineisto: SYKE ja Tilastokeskus

Osaamisintensiivisten toimialakeskittymien uusiutuminen

Osaamisintensiivisten toimialakeskittymien uusiutumista tarkastellessa voidaan havaita, että viimeisen noin kymmenen vuoden aikana perustetut toimipaikat ovat sijoittuneet olemassa olevaan rakenteeseen (kuva 29.). Erityisesti Tampereen keskusta on syntynyt paljon uusien toimialojen toimipaikkoja.

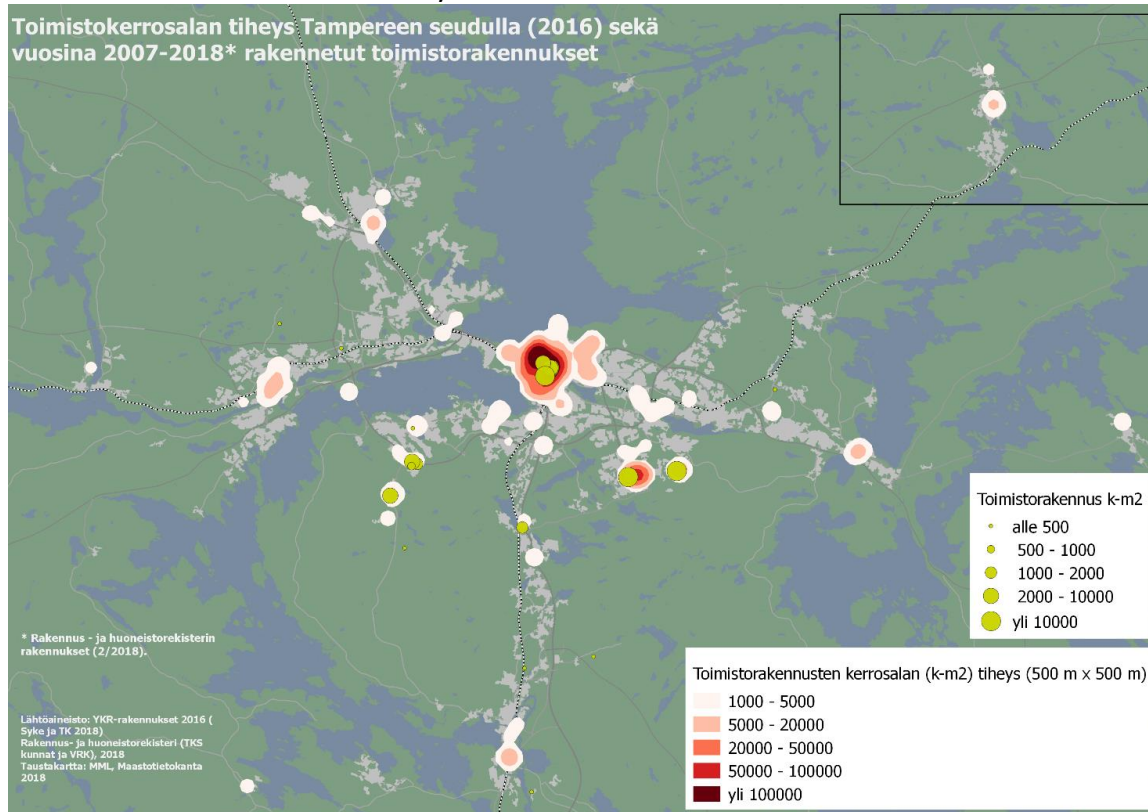
Uusien toimistorakennusten rakentuminen on ollut huomattavasti valikoivampaa (kuva 30.). Ylivoimaisesti suurin osa uudesta toimistokerrosalasta on tullut Tampereen keskusta. Myös toinen keskittymä Hervanta on saanut uutta toimistokerrosalaa, samoin Pirkkalan lentokentän alue. Muut vähäiset toimistokerrosalan keskittymät eivät ole saaneet juurikaan uutta rakentamista viimeisen kymmenen vuoden aikana.

Kuva 29. Osaamisintensiivisten toimialojen työpaikkakeskittymät sekä uudet toimialojen toimipaikat

Työpaikkatiheys 2015 tiheyspintana 250 x 250 m ruutuaineistoon perustuen. Lähtöaineisto: SYKE ja Tilastokeskus, Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisteri

Kuva 30. Toimistokerrosalan tiheys 2016 sekä uudet toimistorakennukset

Kerrosalan tiheys 2016 tiheyspintana 250 x 250 m ruutuaineistoon perustuen. Lähtöaineisto: SYKE ja Tilastokeskus. Rakennus- ja huoneistorekisteri (Seudun kunnat ja VRK)

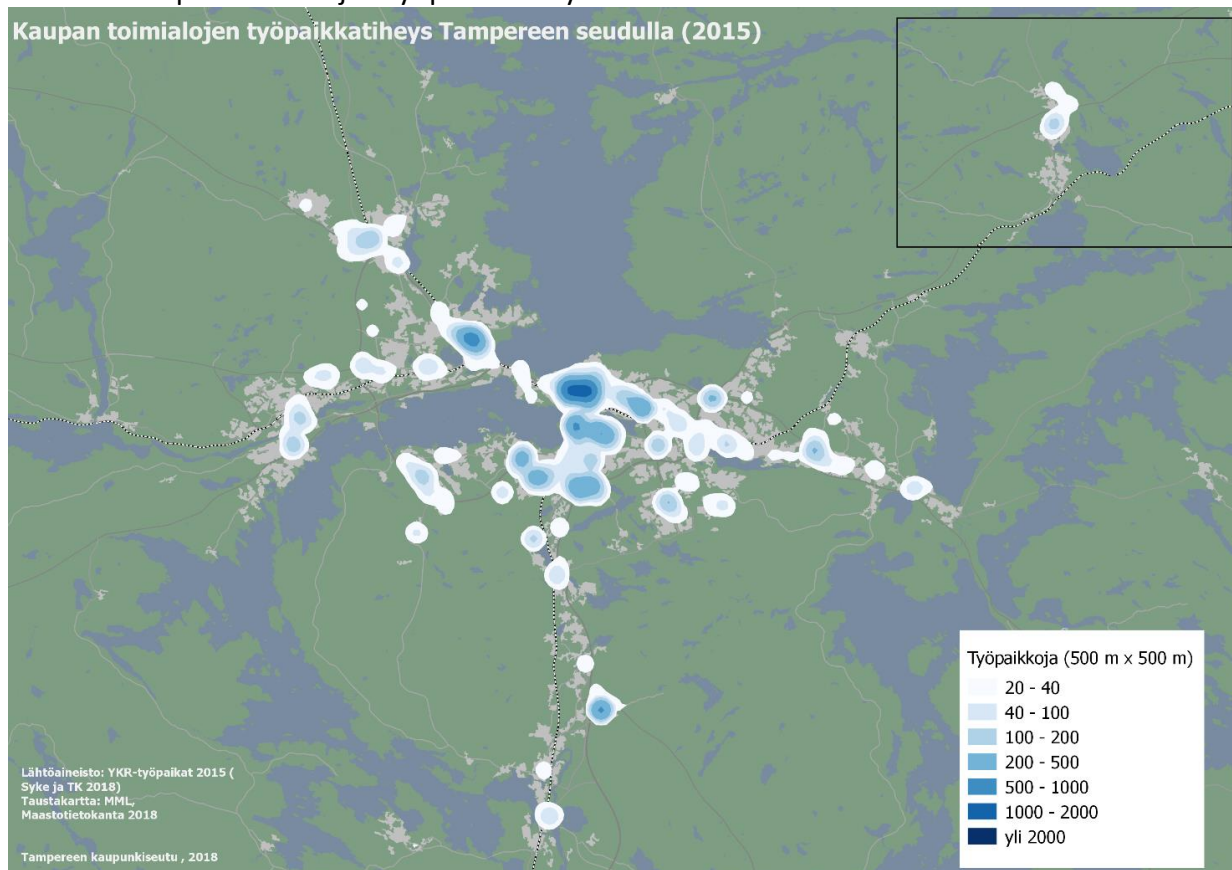
Kauppa yhdyskuntarakenteessa

Tässä hankkeessa ei ole keskitytty kaupan kysymyksiin, koska asia ratkaistaan Maakuntakaavassa. Kauppa on kuitenkin seudun toiminnalliseen dynamiikkaan vahvasti vaikuttava toimiala sekä suuri työllistäjä. Näistä lähtökohdista käsin käymme läpi kaupan kehityksen eri tunnusluvuilla teollisuuden ja toimistorakentamisen tapaan.

Tukku- ja vähittäiskaupan toimialan työpaikkakeskittymät (kuva 31.) sijoittuvat Tampereen seudulla Tampereen keskustan lisäksi keskustan eteläpuolisiin keskittymiin sekä Lielahteen ja Kalevaan. Myös kehyskunnilla on omat tiheät keskittymänsä kuten Lempäälän Ideapark, Ylöjärven Elovainion alue ja Pirkkalan kehätien erityisesti tukkukauppaan painottunut alue.

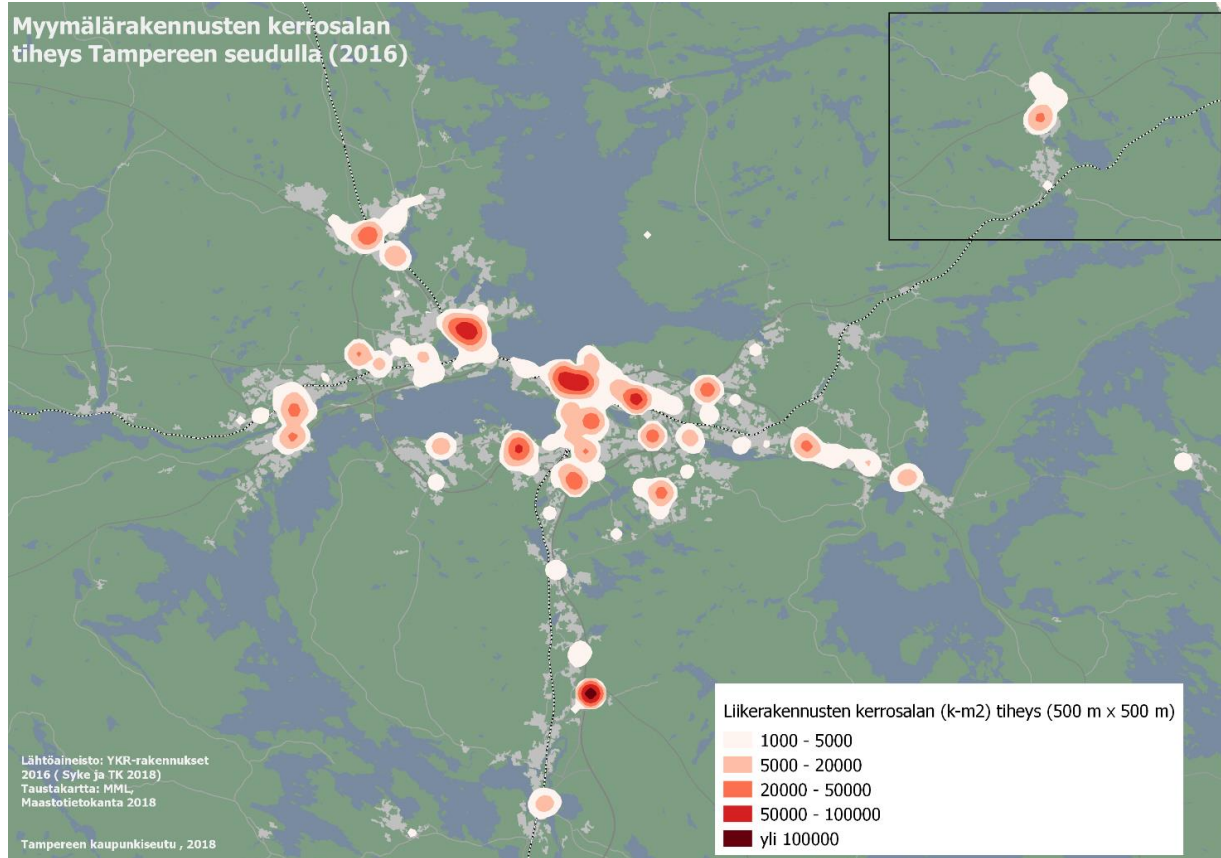
Myymläarakennusten kerrosalan tiheys (kuva 32.) noudattelee pääosin työpaikkatiheyden alueita, vaikka poikkeuksiakin löytyy. Pirkkalan kehätien alue ei näy samalla tavoin myymäläkerrosalan osalta tihtentymänä kuin työpaikkojen osalta. Alueella toimiva tukkukauppa toimii rakennustyyppiltään erilaisessa rakennuskannassa.

Kuva 31. Kaupan toimialojen työpaikkatiheys 2015

Työpaikkatiheys 2015 tiheyspintana 250 x 250 m ruutuaineistoon perustuen. Lähtöaineisto: SYKE ja Tilastokeskus

Kuva 32. Myymälärakennusten kerrosalan tiheys (2016)

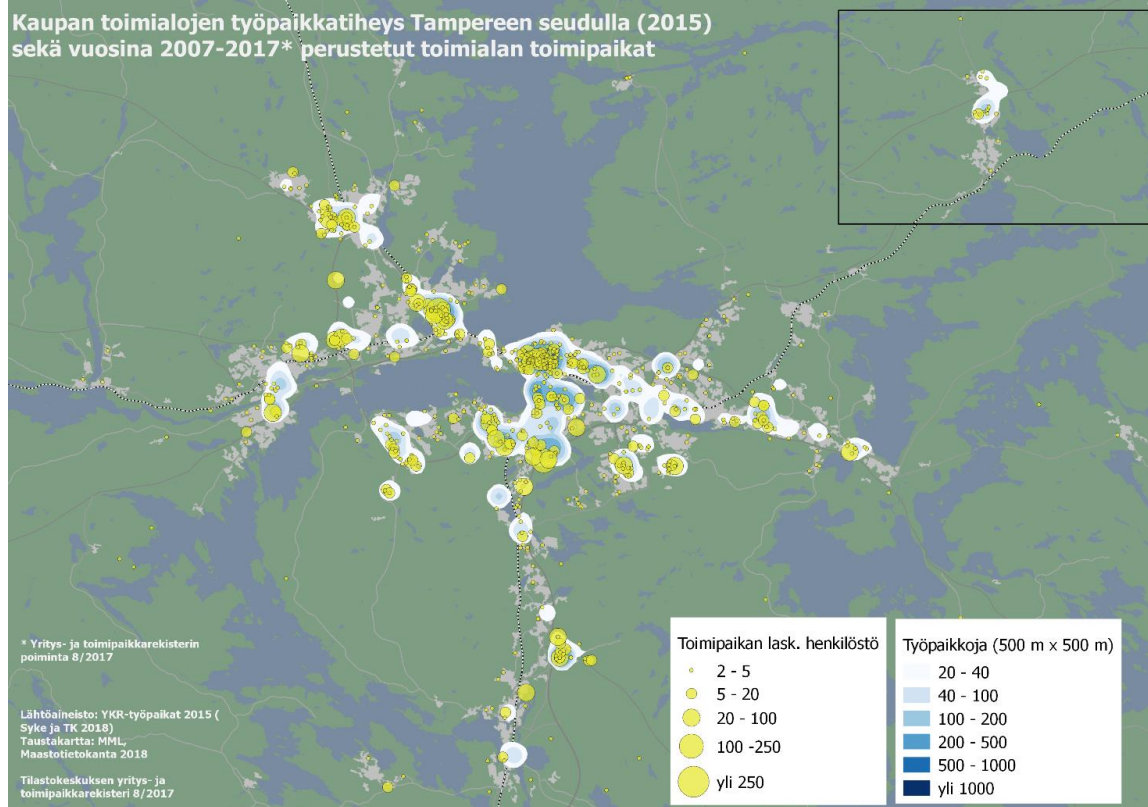
Kerrosalan tiheys 2016 tiheyspintana 250 x 250 m ruutuaineistoon perustuen. Lähtöaineisto: SYKE ja Tilastokeskus

Kaupan toimialakeskittymien uusiutuminen

Kaupan uudet rakennukset keskittyvät kaupan alueille. Tampereen keskustassa sekä erityisesti Nekalassa ja Kalevassa on vanhaa kaupan kerrosalaa. Sen sijaan suuremmat kaupan yksiköt ovat tulleet rakenteen ulkokehälle.

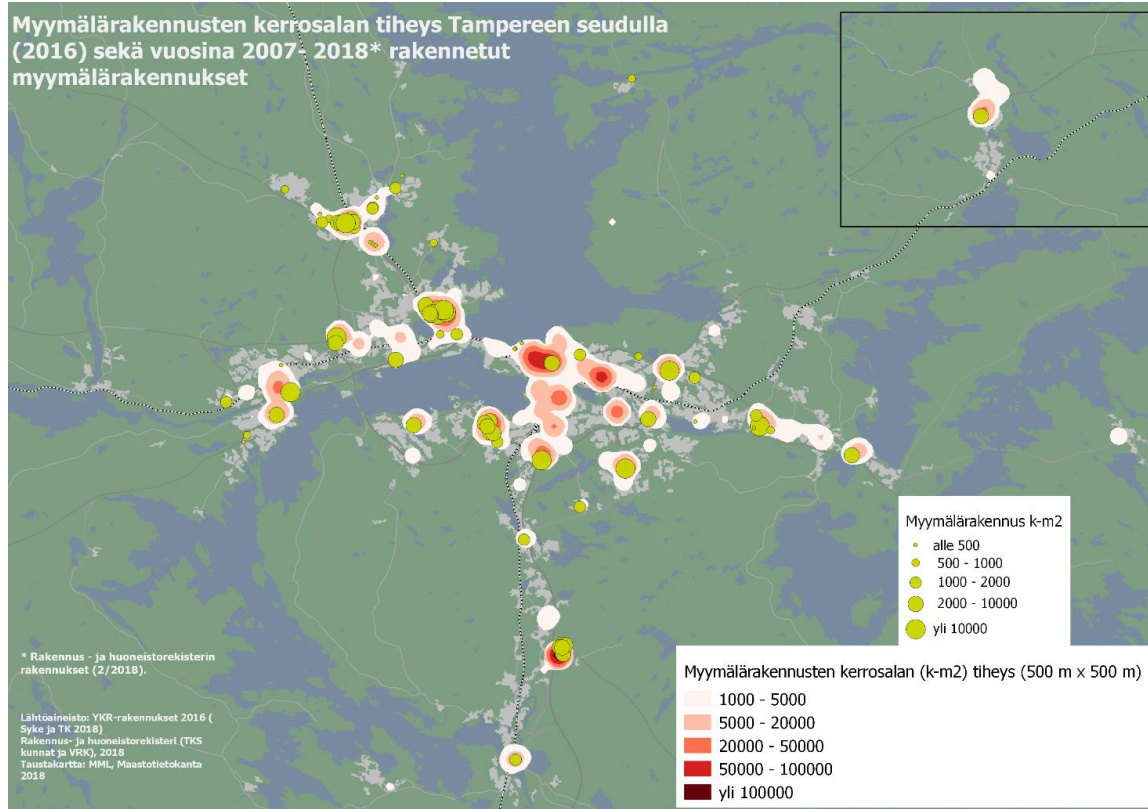
Kaupan toimialan uudet työpaikat ovat tulleet tasaisesti rakenteessa oleviin kaupan keskittymiin. Mikä viestii tasaisesta kaupan vetovoimasta rakenteen eri osissa.

Kuva 33. Kaupan toimialojen työpaikkakeskittymät sekä uudet kaupan toimialojen toimipaikat

Työpaikkatiheys 2015 tiheyspintana 250 x 250 m ruutuaineistoon perustuen. Lähtöaineisto: SYKE ja Tilastokeskus, Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisteri

Kuva 34. Myymäläkerrosalan tiheys 2016 sekä uudet myymälärakennukset

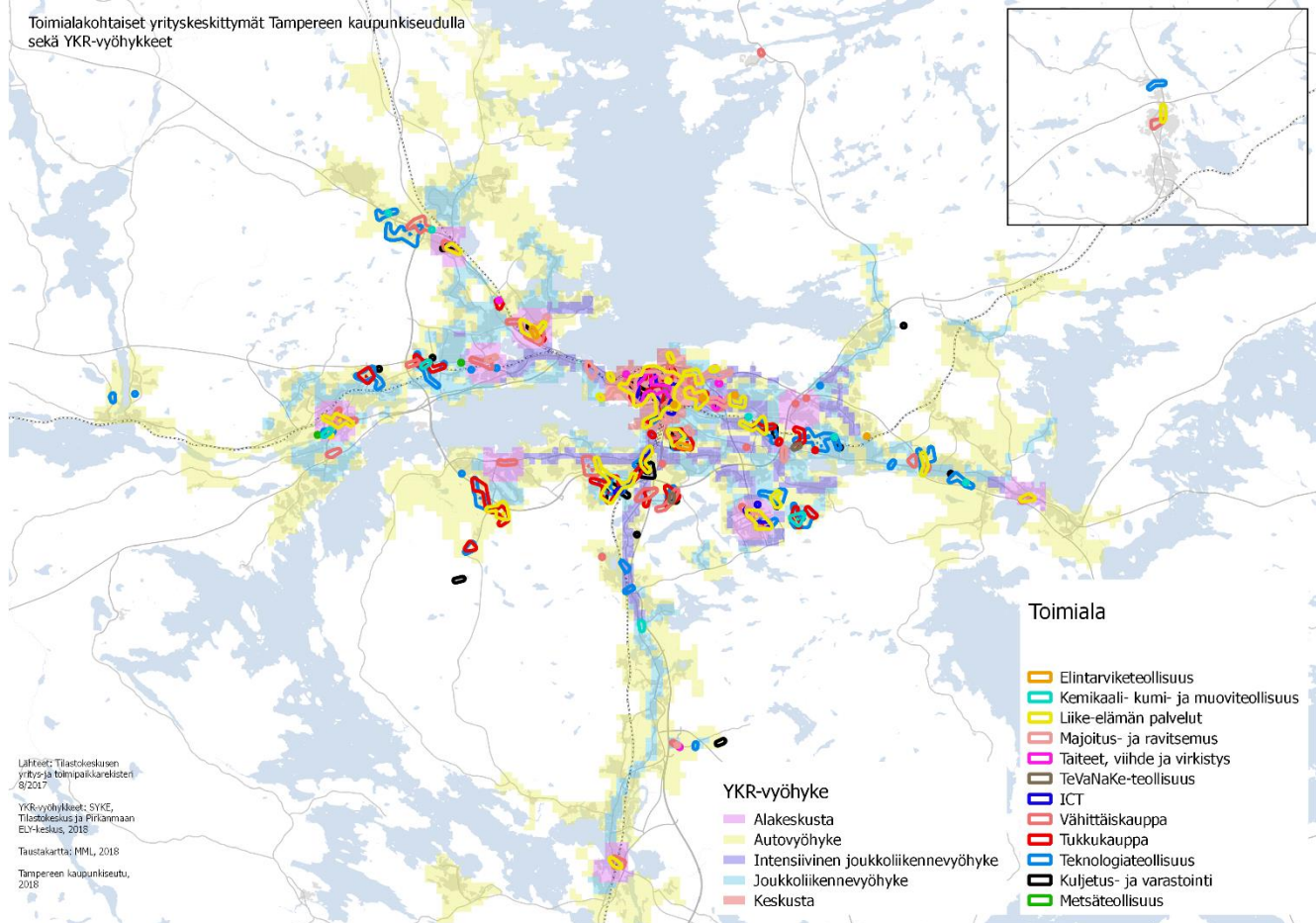

Kerrosalan tiheys 2016 tiheyspintana 250 x 250 m ruutuaineistoon perustuen. Lähtöaineisto: SYKE ja Tilastokeskus. Rakennus- ja huoneistorekisteri (Seudun kunnat ja VRK)

Rakenne keskeisten toimialojen alustana

Tässä osassa tarkastellaan seudun rakenteen ominaispiirteitä keskeisten toimialojen sijoittumisympäristönä. Toimialat on määritelty Pirkanmaan talous -katsauksen pohjalta liikevaihdoltaan merkittävimpien toimialojen perusteella.

Kuva 35. Suurimmat toimialakohtaiset yrityskeskittymät yhdyskuntarakenteen vyöhykkeillä

kuva. Suurimmat toimialakohtaiset yrityskeskittymät yhdyskuntarakenteen vyöhykkeillä.

Tampereen keskusta on seudun kaikkien merkittävien toimialojen kannalta suurin keskittymä. Tällä hetkellä seudun 63% työpaikoista sijoittuu keskustoihin, mutta niiden osuus on laskussa.

Samaan aikaan merkittäviä yritysryppäitä on myös seudun rakenteessa keskustojen ja joukkoliikennevyöhykkeen ulkopuolella. Etenkin seudun vanhoilla yritysalueilla, kehällä ja sisääntuloväylillä on vanhoja ja uusia merkittävien toimialojen yrityskeskittymiä.

Tämä aiheuttaa seudulle sisäisen saavutettavuuden haasteen niiden työpaikka-alueiden osalta, joita ei palvella joukkoliikenteellä.

Kuvasta voidaan myös hahmottaa seudun aluekeskusten heikko rooli toimialakeskittymien sijainteina. Vain Tampereen keskustassa, Hervannassa ja Nokian keskustassa on suurten toimialojen merkittäviä ryppäitä. Kuvasta hahmottuu myös yritysalueiden melko voimakas toiminnallinen sekoittuneisuus. Seudulla ei kampusten ulkopuolella ole selkeitä toimialojen klustereita.

3.3. Haastattelut

Tässä osassa tuomme tiiviisti esiin hankkeen aikana käytyä vuoropuhelua seudun yrittäjien, virkamiesten ja seudun yrittäjäjärjestöjen kanssa. Pääosa aineistosta on kerätty MDI:n laatimasta Rajaton seutu- raportista.

Yritysten ja virkamiesten haastattelut

Osana toimeksiantoaan MDI haastatteli seudun yrityksiä niiden sijoittumispäätösten tai toiminnan laajentumispäätösten taustoista. Samalla haastatteluissa kartoitettiin seudun ominaispiirteitä, vetovoimatekijöitä ja kehittämiskohteita. Kysymykset toistettiin myöhemmin seudun virkamiehille.

Haastattelujen taustaksi MDI koosti aiemmin julkaistuista lähteistä keskeisimpiä tekijöitä yritysten sijoittumisessa. Näitä olivat: osaavan työvoiman saatavuus, liikenneyhteydet ja saavutettavuus sekä markkinoiden läheisyys. Tässä valossa maankäytön kehittäminen on varsinaista strategiatyötä tukevaa, oli se sitten osaamisen kansainvälistä, teollisen tuotannon edellytysten kehittämistä tai seudun edullisen sijainnin hyödyntämistä logistiikan tai tapahtumien keinoin.

Toisaalta seudun toimivuutta arkipäivän alustana ei pidä myöskään vähätellä. MDI:n haastatteluista käy ilmi, että profiloitunut alue näkyvine yrityksineen on seudulle tulevalle yritykselle merkittävä vetovoima ja tämä on tekijä, johon julkinen toimija voi monin tavoin vaikuttaa maankäytön kehittämisessä kaavoituksen eri tasoilla, markkinoinnissa, tontinluovutuksessa ja alueen yrityksille suunnatuissa palveluissa.

MDI:n haastatteluista tulee esiin seudun asema yritysten silmissä: Toisaalta seutu on haluttu sijoittumisympäristö yrittäjille, toisaalta suurten yritysten sivukonttoreille seutu on hyvä sijainti osaajien, sijainnin ja markkinoiden tähden. Pääkonttoria nämä eivät kuitenkaan seudulle sijoita. Näin ollen seutu näyttäytyy MDI:n haastattelujen kautta ennen kaikkea hedelmällisenä alustana vailla näkyviä paikallisia vetureita, joiden yhteyteen pienemmät yritykset erityisesti hakeutuvat, vaikka sellaistakin varmasti tapahtuu.

Seudun ominaispiirteet ulkoisena toimintaympäristönä voidaan tiivistää kolmeen tekijään: paikan laatu, kriittinen massa ja solmupisteenä toimiminen. Seudun kehittämiselle nämä tekijät merkitsevät meneillään olevan julkisen työn jatkamista useilla suunnilla.

Paikan laatu kytkeytyi yrittäjien haastatteluissa infrastruktuurin kehittämiseen. Näin ollen rakenteen tiivistäminen, eheyttäminen ja kehittäminen pienillä ja suurilla julkisilla investoinneilla, kuten raitiotiellä, on nykyisellään käynnissä olevaa hyvää kehitystä. On hyvä huomata, että kaikenlainen laadun kehittäminen asuinalueiden sosiaalisen eriytymisen ehkäisystä korkeatasoisiin oppilaitoksiin ja harrastusmahdollisuuksiin on osa tätä työtä.

Yritysten haastatteluissa kriittinen massa tarkoitti seudun asukkaista muodostuvaa asiakaskuntaa. Haastatteluissa kuitenkin tuli esiin yrittäjien toive teema- tai toimialaspesifien yritysryppäiden kehittämisestä, joiden kriittisen massan lisääminen houkuttaa lisää alan yrityksiä sekä investointeja ja tätä kautta vahvistaa seudun näkyvyyttä kansainvälisillä markkinoilla. Tällaiseksi haastatteluissa tunnistettiin Taysin ja Hermian alueet. Näiden alueiden osaamisvetoinen kansainvälistäminen on yksi

selkeimpiä seudun kehittämisteemoja ja -haasteita, seutu kun houkuttaa tällä hetkellä kansainvälisiä osaajia heikosti.

Haastatteluissa esiin noussut seudun vetovoima solmupisteenä viittaa seudun erinomaiseen valtakunnalliseen sijaintiin, joka yritysten silmissä on selkeä sijoittumistekijä samoin kuin sijainti osana maamme kasvukolmiota. Logistiikka on vahvasti esillä muun muassa tuoreessa maakuntakaavassa, mutta sijaintia voidaan soveltaa myös tapahtumien ja matkailun edistämisessä.

Virkamiesten haastatteluissa paneuduttiin ennen muuta maankäytön ajankohtaisiin ja tarpeellisiin teemoihin yritystoiminnan tukemisessa. Myös näissä haastatteluissa nousivat esiin pohdinnat yritysalueiden toiminnallisen profiloinnin merkityksestä. MDI:n selvityksessä todetaankin: *”Maankäytön suunnittelussa on yhä yksityiskohtaisemmin huomioitava eri toimialojen erityispiirteet ja tulevat toimialaspesifit muutokset, jotka ajavat yrityksiä toimialasta riippuen joko keskusta- tai kehähakuisuuteen.”* Keskeisinä sijaintiriippuvaisina teemoina nousivat osaamisperustaisen yritystoiminnan vahvistaminen, logistiikan alueet ja palvelut. Näiden maankäytölliset kontekstit ja muut kehittämistarpeet poikkeavat toisistaan suuresti.

Osaaminen liittyy kampusten ja Tampereen keskustan vetovoiman vahvistamiseen ja kansainvälisyyden lisäämiseen, johon voidaan myötävaikuttaa monella saralla työ- ja asuntomarkkinoiden tukemisesta ulkomaalaisten työntekijöiden perheille suunnattuihin monipuolisiin palveluihin ja kulttuuritarjontaan. Logistiikan tukeminen puolestaan liittyy saavutettavuuteen, maan hankintaan ja sujuvaan tontinluovutukseen sekä maan hintaan. Palvelut ovat merkittäviä arkeen vaikuttavia tekijöitä, joiden sijoittumiseen tulisi kiinnittää huomioita. Etenkin seudun keskustat ja alakeskukset ovat palveluille suotuisia vyöhykkeitä.

Logistiikan ja palveluiden osalta tärkeiksi kysymyksiksi nousivat keskustojen kehittäminen sekä kehällä ja sisääntuloväylillä olevat yritysalueet. Näiden keskinäisten roolien kirkastaminen ja etenkin toiminnallinen jäsentäminen auttaisi keskustoissa tehtävää kehittämistä, nämä kun ovat useassa kunnassa nykyisin asukas- ja työpaikkamäärissä vaatimattomia. Myös tilaa vievän yritystoiminnan sekä logistiikan alueiden seudullinen koordinointi nousi haastatteluissa esiin suunnittelukysymyksinä ja mahdollisina seudullisen yhteistyön teemoina.

Haastattelujen kautta nousi selkeästi esiin seudun vetovoima valtakunnallisena solmupisteenä. Samaan aikaan haasteena on seudun kansainvälistäminen. Tässä osaamisella ja sujuvilla yhteyksillä seudulta maailmalle on merkittävä rooli.

Yrittäjäjärjestöjen haastattelut

Hankkeen työpajavaiheen alla analyysivaiheen tuloksia esiteltiin seudun yrittäjäjärjestöille, jotka saivat lähettää terveisensä kevään työpajoihin. Keskusteluissa käytiin läpi tuohon mennessä kerätty analyysimateriaali muutamien kokoavien otsikoiden kautta, joiden alle keskustelut on tässäkin ryhmitelty.

Seudun vetovoimatekijöistä

Verrattaessa Tamperetta muihin seutuihin todettiin, että viimeisimmän taantuman jälkeen Pirkanmaa voi todella huonosti, koska vienti ei vetänyt. Tampereen haasteena on suuri rakenteellinen työttömyys sekä väestön sosiaalisen rakenteen painopiste.

Osaavan työvoiman saatavuus on seudun menestyksen perusta. Yliopistokampusten merkitys tässä on suuri. Kampusalueiden vetovoima on kuitenkin viime vuosina ollut laskussa. Seudun elinvoima lähtee tasokkaasta ja laajasta koulutuksesta. Koulutusaloista täytyy osata valita kansainvälisen tason kärjet, joita on vain muutama, usein:

1. Seudulla jo oleva osaaminen, jota jalostetaan eteenpäin.
2. Uusi nouseva toimiala, jolla on kehittyvät markkinat.

Yrittäjäjärjestöjen mukaan seutu ei ole valinnut selkeitä osaamisen kärkiä, joihin se panostaa. Maailmanluokan kärkiä on seudulta kuitenkin helppo löytää ja nimetä, esimerkiksi Finnmedin tutkimus bioteknologiassa (ihmisen varaosat) sekä vanhan koneklusterin ja ict:n päälle kehittyneet älykkäät koneet. Julkisen sektorin pitäisi olla tässä aktiivisesti mukana. Suurin virhe on liika toimenpiteiden ja tukien hajauttaminen. Kun käytettävissä oleva raha vähenee, sitä pitää osata keskittää.

Kytkeytyminen muuhun maahan ja maailmalle

Julkinen sektori on tehnyt hyvää työtä elinkeinojen toimintaedellytysten edistämisessä. Lisäraide, lentorata ja tunneli ovat hyviä edistettäviä hankkeita. Seuraava suuri ponnistus olisi Lakalaivan asema, joka tekisi meille uuden Pasilan. Seudun menestyksen kannalta yhteyksien parantaminen on avainasia.

Kansainvälisyyttä voi saada vain toimivan lentoliikenteen kautta. Tällä hetkellä Finavia ei kehitä kenttää tarpeeksi ja perii suuria kustannuksia yksityislennoista. Tampere on takamaata niin kauan kun ei ole sujuvia yhteyksiä maailmalle.

Muissakin asioissa kuin liikennejärjestelmän kehittämisessä julkisen sektorin pitäisi palvella yrittäjiä järjestelmällisesti.

Seudun rakenne

Tehdyistä analyyseistä näkyy, että seutu kasvaa sisäänpäin ja yritykset voivat hyvin keskeisillä sijainneilla. Seudun rakennetta ei kannata turhaan laajentaa.

Miellyttävälle asumiselle on seudulla todella hyvät lähtökohdat. Yrityksiä auttaa, jos seutu voi tarjota hyvät elinolosuhteet ja arjen helppoutta:

1. Asuminen ja palvelut pitää saada laadukkaiksi
2. Yritysalueet ja työpaikat ovat tähän kytkeytyen oma juttunsa

Seudun sisäisestä liikkumisesta

Seudun sisäinen saavutettavuus on huono. Esimerkiksi teollisuusalueiden ja ammatillisten oppilaitosten saavutettavuus julkisilla liikennevälineillä on huono. Mitä kauemmas Tampereen keskustasta mennään, sitä huonompi saavutettavuus alueella on. Teollisuusalueille pitäisi tuoda bussiyhteyksiä tai vaikka kutsubusseja.

Elämystalous ja matkailu

Elämystalous on nousussa ja sen merkitys osaajien houkuttelussa kasvaa. Erottuuko Tampere muista kaupungeista tässä? Tässä on myös huomattava, että järvien ja metsien tuotteistaminen on tekemättä. Julkisten liikenneyhteyksien toimivuus on matkailun kehittämisen edellytys. Matkailun kehittämisen pitäisi kuitenkin nojata yksityisiin toimijoihin.

Matkailun kehittämisessä ei ole myöskään pakko nojata pelkästään perinteiseen turismiin. Myös tieteellisten konferenssien järjestäminen on matkailun kehittämistä.

Yrittäjäjärjestöt lähettivät Rajaton seutu -hankkeelle terveisinä seuraavat asiat

Yrittäjien edustajat pohtivat, voiko hyviä toiminnallisia klustereita tuottaa maankäyttölähtöisesti. Pikemminkin kannattaisi tunnistaa ne klusterit, joita tuetaan *muun muassa* maankäytön ratkaisuilla. Jos sisällöllistä strategiaa lähdetään tekemään, yrittäjät toivovat pääsevänsä alusta alkaen mukaan. Asiakkaan näkökulmaa täytyy tällaisessa hakea esimerkiksi strategisen palvelumuotoilun menetelmillä.

3.4 Yhteenveto analyyseistä, tilannekuva elinkeinojen kehityksestä Tampereen seudun yhdyskuntarakenteessa

Tässä luvussa esitetään tiiviisti edellä kuvattujen analyysien ja haastatteluiden anti sekä esitetään kooste rakenteen kehittämisen keskeisimmistä teemoista ja suunnittelukysymyksistä.

Analyysivaiheessa kerättiin tietoa etenkin elinkeinojen sijoittumisesta yhdyskuntarakenteeseen. Tarkastelutasoksi valikoitui seutu. Tiedonkeruussa toteutettiin kolme laajaa kokonaisuutta, jotka kuvasivat työpaikkojen painopisteiden kehitystä 1990-luvun alusta 2010-luvun puoliväliin, seudun keskeisten toimialojen kehitystä ja sijoittumista yhdyskuntarakenteeseen sekä uusien yritysten sijoittumista rakenteeseen seudun tärkeimmillä toimialoilla.

Analyyseissä tulee esiin seutua viimeisen 10 vuoden aikana kurittanut taantuma, joka vuodesta 2008 alkaen taittoi 1990-luvulta jatkuneen työpaikkamäärien kasvun (noin 2000 vuodessa) yhteensä noin 500 työpaikan lisäykseen kuluneen 10 vuoden aikana. Kansallisessa vertailussa seutu ei 2010-luvun alkuvuosina pärjännyt talouden mittareilla mitattuna. Ainoastaan väestönkasvu on seudulla ollut kansallisestikin huomattavaa.

Työpaikkojen määrässä mitattuna Tampereen seutu on kuluvalle vuosikymmenellä nähnyt siirtymän teollisuudesta palvelualoihin. Edelleen teollisuuden merkitys seudulle on suuri, sillä valtaosa seudun viennistä on teollisuuden aikaansaamaa. Kansainvälisen talouden heilahtelut vaikuttavat tätä kautta seudun ja koko Pirkanmaan talouteen merkittävästi.

Seudulla oleva osaaminen on valtakunnan tasolla merkittävää. MDI:n tekemän vertailun mukaan Tampereen seudusta on tullut metropolialueen jälkeen koko maan toiseksi merkittävin osaamis- ja tietoperustainen keskittymä erityisesti asiantuntijuuteen, informaation käsittelyyn ja ohjelmointiin sekä liikkeenjohdon konsultointiin liittyvillä aloilla. Kuitenkin osaamisintensivisten työpaikkojen määrä on seudulla viime vuosina kasvanut maltillisesti.

Osaamisen vahvistuminen näkyy seudun rakenteessa kampusten ympärille syntyneiden seudun vahvimpien työpaikkakeskittymien kautta. Kampukset ovat myös seudun kansainvälisen vetovoiman kiinnekohtia, joiden vaalimiseen ja kehittämiseen tulisi seudulla kiinnittää erityistä huomiota. Kampusten pitäisi tuottaa seudulle uusia vientituotteita ja kansainvälisten osaajien imua.

Työpaikkojen sijaintia tarkasteltaessa nähdään, että seutu on yllättävän pieni, sillä 75% työpaikoista sijoittuu 10 km:n säteelle Tampereen keskustasta. Myös kuntien keskinäinen riippuvuus on suurta. Seudun työpaikkavyöhyke on kuluneen vajaan 30 vuoden aikana laajentunut lähinnä kehäteiden ja sisääntuloväylien vaikutuksesta.

Yritykset sijoittuvat seudulla Tampereen keskustan ohella kampusten osaamiskeskittymiin sekä uusille ja vanhoille yritysalueille, joita ei tähän saakka ole esimerkiksi joukkoliikenteellä tuettu. Tämä luo haastetta seudun sisäiselle saavutettavuudelle, sillä etenkin kaukana keskustoista olevien oppilaitosten ja työpaikka-alueiden kytkeytyminen joukkoliikennejärjestelmään on heikkoa. Alueita on toisaalta tästä näkökulmasta myös hankala kehittää niiden laajan pinta-alan ja matalan aluetehokkuuden vuoksi.

Tampereen keskustan sekä Hervannan ja Nokian keskustan lisäksi seudulla ei ole *työpaikkojen määrässä* mitattuna muita vahvoja keskustoja. Etenkin yksityisen alan työpaikat ovat pienessä roolissa aluekeskuksissa. Tämä on seudullisesti tärkeä kysymys tulevana vuosina, sillä merkittäviä joukkoliikenneinvestointeja hahmotellaan juuri seudun keskustojen välille. Nämä alueet ovat viime aikoina palvelleet lähinnä asumista Tampereen ja Nokian keskustoja sekä Hervantaa lukuun ottamatta. Keskustojen ja joukkoliikennevyöhykkeitä pitäisi pystyä kehittämään myös työpaikka-alueina. Tämä ei markkinavetoisen kaupunkikehittämisen puitteissa aina ole helppoa.

Seudun rakenteeseen ei ole kampusten mukana syntyneiden osaamiskeskittymien ohella muodostunut vahvoja toiminnallisia keskittymiä, vaikka kuntakohtaisia eroja elinkeinorakenteen painotuksissa toki on.

Tarkasteltaessa yritystoimintaan liittyvää rakentamista viimeisen kymmenen vuoden ajalta huomataan, että rakentaminen on vahvasti sijaintivetoista, ja investoinnit ovat painottuneet keskeisimpiin sijainteihin joko joukkoliikenteen tai ajoneuvoliikenteen verkolla. Näin yrityksiä palvelevan rakentamisen painopiste on keskittynyt joko Tampereen keskustaan (toimistot) tai kehälle ja sisään tuloväylille (teollisuus ja varastot). Tämä on haaste rakenteen sisällä olevien alueiden rakenteelliselle uusiutumiselle.

Analyysien kautta hahmottuu kuva kehäteiden myötä laajenevista työmarkkinoista, jotka edelleen tukeutuvat Tampereen keskustan vahvaan rooliin monialaisena työpaikka-alueena. Toteutunut laajenemiskehitys käy vastavirtaan joukkoliikenteeseen nojaavan yhdyskuntarakenteen kehittämisen kanssa.

Analyysien tulokset voidaan maankäytön ja liikenteen osalta kiteyttää seuraaviin teemoihin:

1. sisäisen saavutettavuuden vahvistaminen
2. yritysalueilla olevan yritystoiminnan seuraaminen, tukeminen ja vanhojen yritysalueiden sekä keskustojen kehittäminen

4. Työpajat

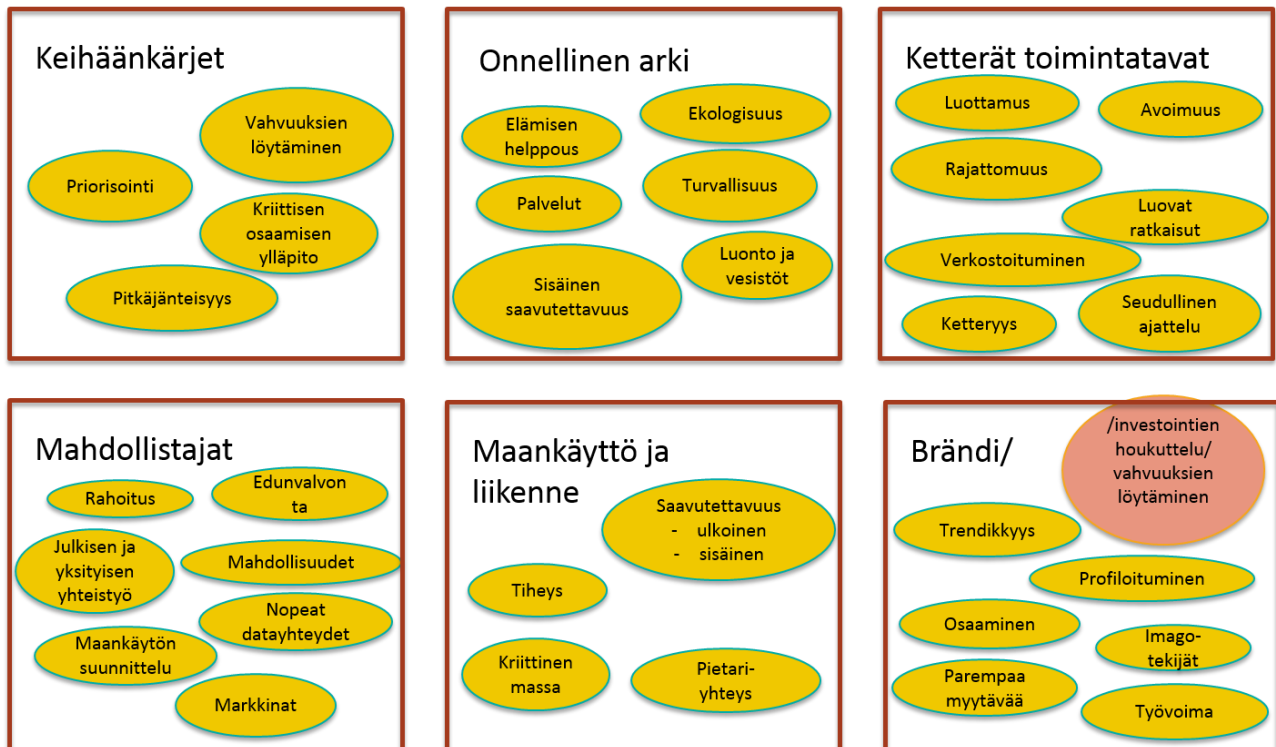
Tässä osassa käydään tiiviisti läpi kuntien virkamiehille ja päättäjille suunnatut työpajat, joiden yhteydessä analyysivaiheessa kerättyä tietoa haluttiin tulkittavan myös maankäytön ja elinkeinojen kentällä käytännön työtä tekevien toimesta. Lisäksi työpajoissa etsittiin kuntien yhteistä kehittämistahtoa seudun elinvoima ja kilpailuaseman parantamiseksi.

Työpajat järjestettiin Tampereella maaliskoukokuussa 2018. Pajoja oli yhteensä neljä ja ne moderoi dosentti Ilari Karppi Tampereen yliopistosta. Työpajat jakautuivat kahteen sarjaan, joissa molemmissa oli omat osallistujansa. Työpajoissa sovellettiin Problem Based Learning -menetelmää, jossa korostetaan pajaan osallistuvien omaa roolia käsiteltävän projektin muotoilijoina.

Ensimmäisessä työpajojen sarjassa työstiin analyysivaiheessa kerätyn tiedon pohjalta teemakartta seudun vahvuuksista elinkeinoissa. Tähän vaiheeseen osallistuivat seudun elinkeinojohtajat sekä maankäytöstä ja kaavoituksesta vastaavat virkamiehet. Tarkoituksena oli rikastaa analyysivaiheessa kerättyä tietoa viranhaltijakunnan kokemuseräisellä tiedolla. Toisessa vaiheessa työpajat suunnattiin kuntajohtajille ja seutuhallituksen jäsenille. Tavoitteena oli saada kunnat tunnistamaan elinkeinoteemasta yhteisiä intressejä seudun elinvoiman kehittämiseksi.

4.1 Analyysipajat

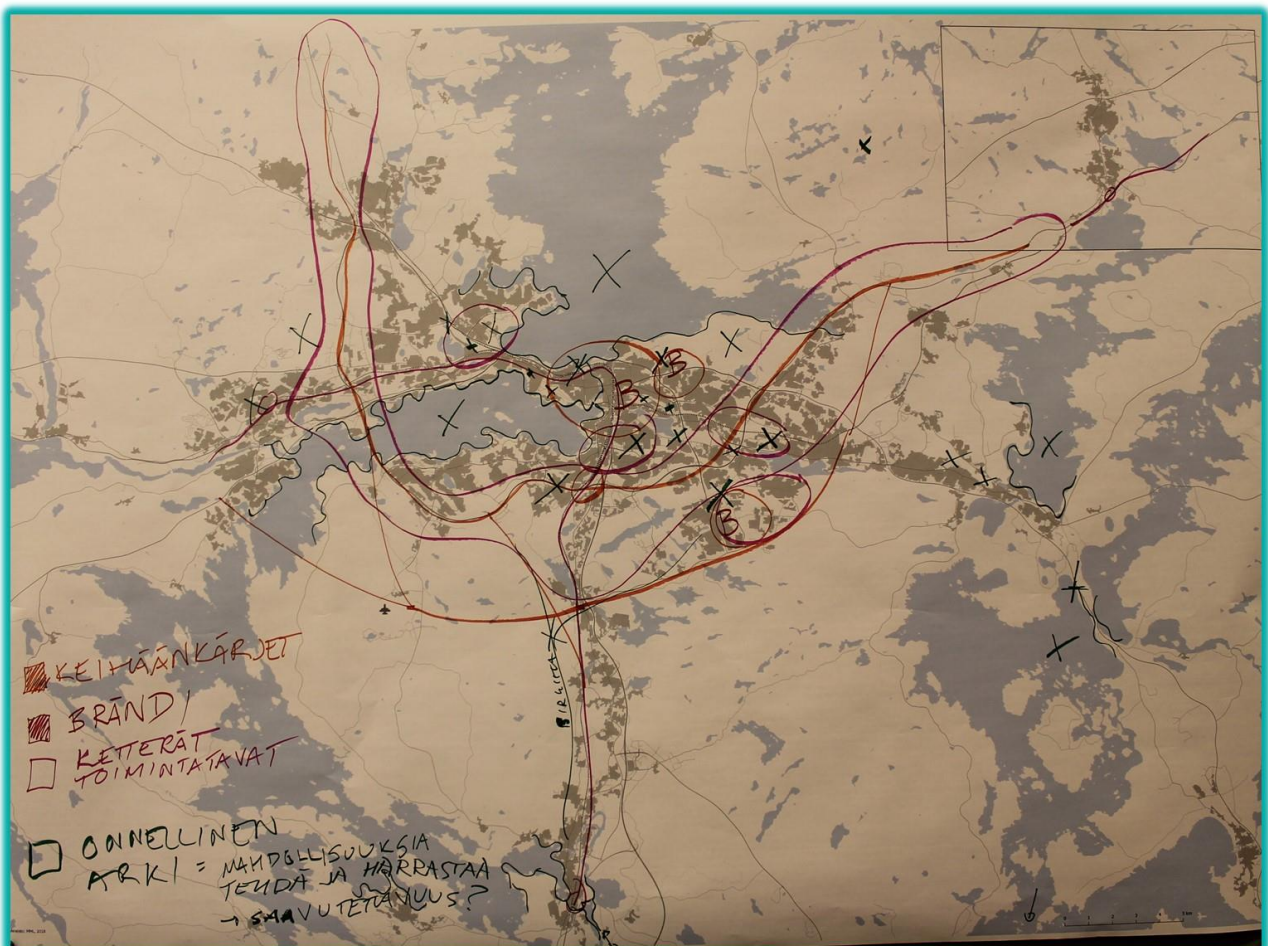
Analyysipajoissa elinvoiman teemaa hahmotettiin enakkoon kerätyn tiedon pohjalta seudun vahvuuksia kuvaavien sanojen kautta. Seuraavassa vaiheessa sanat niputettiin teemoiksi ja näille hahmoteltiin otsikot.

Löytyneiden teemojen perusteella on mahdollista hahmottaa mallia sekä maankäytön kehittämiselle että seudulliselle elinkeinojen yhteistyölle. Molemmista voidaan ja kannattaa painottaa valintojen tekemistä sekä pitkäjänteistä työskentelyä valittujen keihäänkärkien tukemisessa. Myös ketterät toimintatavat ja brändiin liittyvä kehittäminen ovat sekä maankäytön että elinkeinojen työtä ja voisivat olla myös näiden yhteistyönä edistettäviä teemoja.

Maankäyttö huolehtii parhaiten maankäytön ja liikenteen sekä onnellisen arjen puitteiden kehittämisestä. Työpaikkatiheyteen ja kriittiseen massaan vaikuttaa enemmän yritysten vetovoima kuin salliva kaava. Ketterät toimintatavat puolestaan korostuvat seudun julkisen ja yksityisen elinkeinotoiminnan saumattomassa yhteistyössä sekä julkisen toimijan mahdollisuuksissa palvella yrityksiä.

Toisessa työpajassa ensimmäisen pajan sanat ja teemat sijoitettiin kartalle. Tässä vaiheessa tarkoitus oli *seudullisista* lähtökohdista käsin hahmottaa seudun osaamisen ja maankäytön tarjoamat vahvuudet ja löytää pohjaa *kuntien yhteiselle tahdolle* seudulla olevien yritysalueiden kehittämisessä.

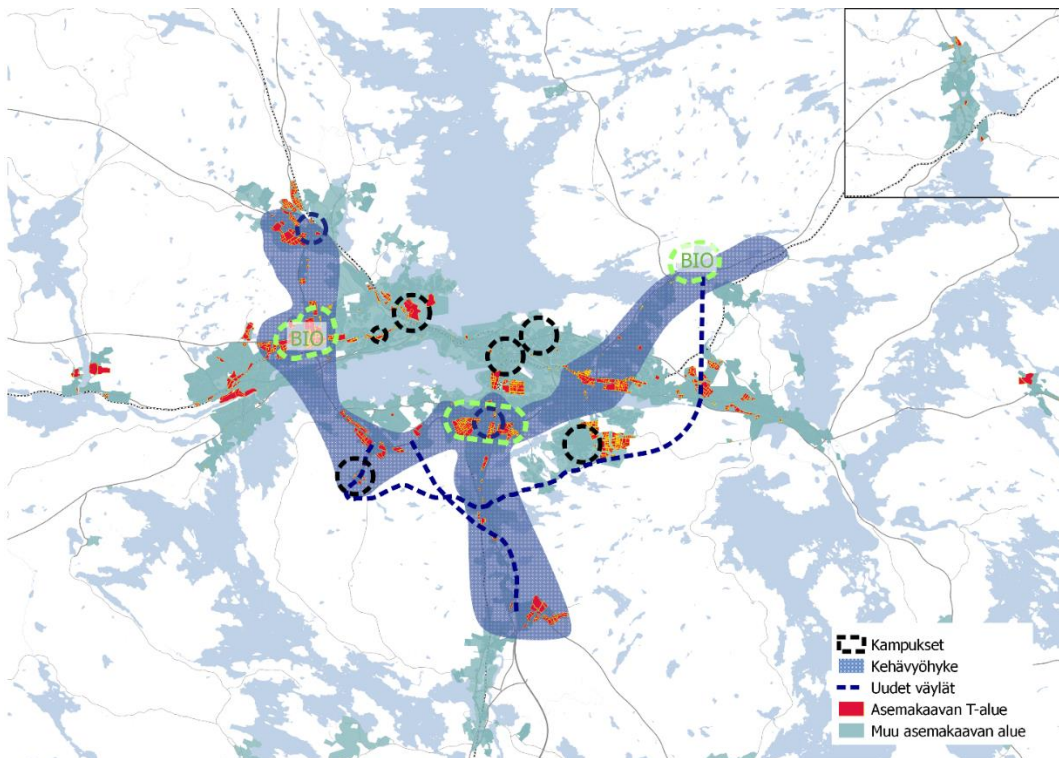
Muovautunut kartta nosti esiin seudun kampukset, kehän sisääntuloväylineen sekä upean luonnon ja osin myös teollisuusalueiden tarjoaman alustan seudun loistaville harrastusmahdollisuuksille.

Nämä teemat eivät ole uusia. Samat havainnot on tehty jo rakennesuunnitelmissa sekä maakuntakaavassa ja viety suurimpaan osaan kuntien yleis- ja asemakaavoista. Seudulla myös määrätietoisesti kehitetään etenkin saavutettavuutta kartan hengen mukaisesti.

Uutta olisi se, että kartan pohjalta laadittaisiin ja toteutettaisiin kuntien yhteinen elinvoimastrategia, joka lähtökohtanaan hyväksyisi sen tosiseikan, että kunnat jo nyt ovat kytköksissä toisiinsa rakenteen ja työmarkkinoiden kautta eikä keskittyminen vain oman kunnan sisällä olevaan kilpailuasemaan välttämättä tue kunnan kilpailuasemaa parhaalla tavalla seudun ulkopuolella. Tätä lähdettiin seuraavassa työpajojen sarjassa hakemaan.

4.2 Seudullisten kehittämispolkujen valinta

Seudun kuntien yhteisen kehittämistahdon hakeminen käynnistyi edellisessä vaiheessa tuotetun kartan täydentämisellä kuntajohtajien ja seutuhallituksen toimesta. Tässä vaiheessa pohdittiin seudullista yhteistyötä vaativien ja kunnassa edistettävien teemojen suhdetta.

Vaihda kuva. Kartta työpajan 31.5. jälkeen.

Keskustelujen kautta seudun vahvuuksiksi tunnistettiin sijainnin ohella kestävä ja toimiva rakenne sekä laadukas arki harrastusmahdollisuuksineen. Näkökulmaksi nousi houkuttavuuden rakentaminen ohjelmallisuuden kautta. Keskustelussa tunnistettiin kaksi seudun tasolla korostuvaa teemaa:

1. Toisaalta on infra ja logistiikka (sekä teollisuus), minkä lisäksi seutu on valtakunnallinen solmupiste.
2. Toisaalta on arjen sujuvuus, palvelut ja elinkeinot, matkailu, osaaminen, Järvi-Suomi-teema, tapahtumat ja elämystalous, kulttuuripääkaupunkihanke ja osaamistalous.

Näistä lähtökohdista nousi tahto rakentaa Suomen paras ja houkuttelevin toiminnallinen kokonaisuus, jota kehittää tunnistamalla merkittäviä temaattisia kokonaisuuksia, profiloimalla ne ja ohjelmoimalla hankkeet toteutukseen. Tällaisessa työssä seudun eri sijaintien vahvuuksien tukeminen rakenteen kehittämisen kautta on tärkeää. Rakenteen tiivistämisen ja toiminnallisen jäsentämisen kautta seutu pitäisi saada loistavalle tasolle sujuvan arjen alustana.

Seudulliset kehittämisspolut

Työpajoissa käytyjen keskustelujen kautta löytyi nippu teemoja, joiden syventäminen ja toteuttaminen selkiyttävät yhdyskuntarakenteen eri osien roolia ja luovat hyvää pohjaa seudun yritysten elinvoimalle:

- Solmustrategia - valtakunnallisesti erinomaisen sijainnin hyödyntäminen: logistiikka, tapahtumat, matkailu
- Keskustojen, kehän ja maaseudun dynamiikan tutkiminen
- Kansainvälistyminen uudelleen - osaamisintensiivisten alojen vahvistaminen

4.3 Hankeaihiota hankkeen tuloksista

Tässä tarkastellaan analyysivaiheessa ja työpajoissa hahmottuneita kehittämisspolkuja seudullisen yhteistyön hankeaihiaina, jotka Seutuyksikkö on alustavasti muotoillut. Tavoitteena on ollut ohjelmallisuuden keinoin muotoilla lähtökohtia tuleville keskusteluille seudun kuntien yhteisestä elinvoimatyöstä.

Aihoiden ydin vaihtelee yritystoiminnan tukemisesta seudulliseen maankäytön yhteistyöhön. Näiden teemojen kehittäminen on vahvasti monialaista työtä ja tekemisen kärki voi teemasta riippuen olla muualla kuin maankäytössä. Eri strategiat tulisi kuitenkin kaikissa teemoissa kytkeä suunnitteluun ja kaupunkiympäristön kehittämiseen sen eri tasoilla. Myös jatkuva seuranta tulisi näiden ympärille rakentaa.

1. Solmustrategia

Analyysivaiheessa nousi usealta suunnalta esiin seudun erinomainen kansallinen sijainti. Työpajoissa sijainti jalostui solmustrategiaksi, jota on mahdollista soveltaa valtakunnallisten virtojen houkuttelussa hyvin erilaisissa teemoissa kuten logistiikan, tapahtumien ja matkailun aloilla.

Logistiikka

Maakuntakaava sisältää merkittäviä kirjauksia seudun kehittämisestä logistisena solmuna. Nykyisin muutaman kehäsijainnilla olevan seudun kunnan yrityskannasta huomattava osa liittyy kuljetukseen ja varastointiin. Kehällä ja sisääntuloväylillä on runsaasti mahdollisuuksia seudun kehittämiseksi logistiseksi alustaksi jo nyt ja jopa niin, että kehittäminen tukee maakuntakaavan suuria linjoja.

Jatkossa pitäisi selvittää, mikä on seudun rooli tavaravirtojen kansallisena solmupisteenä tällä hetkellä. Kehällä olevien yritysalueiden kehittämispotentiaali suurten logististen virtojen solmuna tulisi inventoida. Potkua tälle työlle saattaa tulla tulevana vuosina, mikäli valtakunnassa yleisemmin

päädytään tiemaksuihin, eivätkä kehäsijainnit enää entiseen tapaan houkuta työvoima- ja asiakasintensiivistä yritystoimintaa.

Kansallisella tasolla operoivan logistiikan kehittämisessä kannattaisi ottaa huomioon myös seudun omat logistiset ratkaisut aina pienimpiin tavaravirtoihin saakka, jolloin parhaat mahdolliset sijainnit eritasoisten logististen virtojen solmuille etsittäisiin kerralla.

- inventointi: seutu logistisena alustana nyt
- inventointi: kehällä ja sisääntuloväylillä olevien yritysalueiden soveltuminen merkittäviksi logistiikan alustoiksi, parhaiden valinnat, kaavojen valmistelu ja markkinointi

Tapahtumat ja matkailu

Työpajoissa esiin nousi seudullisen yhteistyön kehittäminen tapahtumien alustana. Yrittäjäjärjestöjen tapaamisissa nostettiin elämystalous kasvavana toimialana. Kaupunkiympäristön laatu ja toimivuus korostuvat molemmissa samoin kuin sopivien tapahtumapaikkojen ja riittävien majoitustilojen saatavuus.

Tähän teemaan liittyen voitaisiin yhdessä inventoida kunnissa olevat valmiudet matkailun ja tapahtumien järjestämiseen sekä jo nykyinen tapahtumatarjonta. Lisäksi voitaisiin selvittää, missä määrin seudun osaamiskeskittymät tuottavat erikoistuneita tapahtumia mahdollisesti kansainvälisille yleisöille. Näiden pohjalta tulisi laatia yhteiset kehittämistavoitteet ja strategia tapahtumien ja matkailun tukemiseksi koko seudun mitassa.

Maankäytön ja liikenteen ratkaisut voivat tukea tapahtumataloutta ja matkailua monella tasolla alkaen riittävien puitteiden tuottamisesta. Tässä tulisi pitkäjänteisesti edistää tapahtumapaikkojen kestäväää saavutettavuutta sekä riittävän hotellikapasiteetin saatavuutta tapahtumien ja matkailun tueksi. Myös itse tapahtumapaikat voitaisiin seudun tasolla inventoida ja pisteyttää ja näillekin luoda tavoitteelliset kehittämisohjelmat. Lisäksi tulee muistaa, että kaikenlainen ympäristön laadun kohentaminen ja helpon liikkumisen edistäminen on työtä tapahtumien ja matkailun eteen.

- tapahtumapaikkojen inventointi
- tapahtumien inventointi
- hotellikapasiteetin inventointi
- liikkumisen edistäminen etenkin joukkoliikenteen osalta
- tavoitteet ja strategia tapahtumien ja matkailun tueksi

2. Osaamisen tukeminen, kansainvälistyminen

Tampereen seudulla on maan toiseksi suurin osaamisintensiivisten työpaikkojen keskittymä. Rakenteessa tämä näkyy vahvoina työpaikkatihentyminä seudun kolmen kampuksen ympärillä. Myös iso osa seudun start up- ja kasvuyrityksistä sijoittuu Tampereen keskustan ja Hervannan kampusten lähelle. Jo tätä kautta hahmottuu laadukkaan ja jatkuvasti kehittyvän koulutuksen ja tutkimuksen merkitys kampusten vetovoiman lähteenä.

Etenkin osaamisintensiivisillä aloilla yritykset houkuttelevat toisiaan ja synnyttävät uusia yrityksiä. Tällöin rakenne toimii alustana, jossa julkisen toimijan tehtävä on vahvistaa toimintaympäristöä luomalla puitteita uusille investoinneille ja pitämällä huolta toimintaympäristön laadusta.

Osaamisen jatkuvan syventämisen ohella tärkeää on oppiaineisiin liittyvän yritys- ja työpaikkamäärien kasvattaminen, jotta niissä olevan tekemisen kansallinen ja kansainvälinen paino vahvistuu. Tähän liittyen tulisi kunnan toimenpidelistalla olla jatkuvat ja aktiiviset toimet uusien kansallisten ja kansainvälisten investointien suuntaamiseksi kuhunkin seudun osaamiskeskittymään. Tässä työssä raitiotien rakentaminen on erinomainen tuki sekä suuri askel, jonka seutu on jo ottanut.

Investointien mahdollistamisen ohella kannattaisi tukitoimet suunnata kampuksilla tehtävän tutkimus- ja tuotekehitystyön juurruttamiseen seudulle sekä liiketoimintamahdollisuuksien kartoittaminen tässä. Myös liiketoiminnan määrätietoinen kansainvälistäminen pitäisi olla julkisen toimijan työlistalla. Vaikka osaamiskeskittymät sijoittuvat Tampereen kaupungin alueelle, on niiden kehittämisessä vahvasti seudullinen intressi. Seudun kunnat voisivat yhdessä ottaa aktiivisen roolin kampuksilla tehtävän yritystoiminnan tukijoina. Esimerkiksi kunnat voisivat toimia alustana tuotteitaan kehittävien yritysten testialustana.

- liiketoimintamahdollisuuksien kartoittaminen kampuksilla
- kampuksilla olevan tutkimuksen ja tuotekehityksen kansainvälistäminen
- seudun avaaminen prototyyppien kokeilualustaksi
- uusien investointien mahdollistaminen ja houkuttelu kampuksille
- kaupunkiympäristön laadun parantaminen

3. Keskustojen, kehän ja maaseudun dynamiikan tutkiminen

Seudulla on vahva tahto kehittää tehokasta joukkoliikennettä, joka sitoo Tampereen keskustan ja aluekeskukset toisiinsa. Työ tukee seudun elinvoimaa ja esimerkiksi osaamiskeskittymien toiminnan ja kehittämisen edellytyksiä. Samalla tehokas joukkoliikenne muovaa seudun toiminnallista rakennetta, sillä tähän saakka yritystoiminta on ryhmittynyt muilla kuin joukkoliikenteen saavutettavuuden periaatteilla.

Analyysivaiheessa havaittiin seudun rakenteeseen liittyvä sisäisen saavutettavuuden haaste. Rakenteessa olevat vanhat yritysalueet sekä kehän uudet alueet ovat keskeisten toimialojen merkittäviä keskittymiä, mutta näitä on haastava palvella toimivalla joukkoliikenteellä. Yritysalueiden ohella tehokkaan joukkoliikenteen ulkopuolella on myös rakenteen ulkokehällä oleva toiminnallinen potentiaali, joka parhaimmillaan voi tarjota sisältöä esimerkiksi matkailuun. Samalla havahduttiin aluekeskusten heikkoon vetovoimaan yritysten sijoittumisympäristöinä.

Tätä hyvin kokonaisvaltaista tematiikkaa kannattaisi tutkia syvemmin ja tukea erityisellä strategialla, sillä aihe herättää monia kysymyksiä: Miten saada arki entisestään sujuvammaksi? Miten saada yritykset aluekeskuksiin? Miten saada rantoihin tukeutuva matkailu mahdollisimman monien saataville? Miten tukea seudun kilpailukykyä keskustoissa ja kehällä? Teeman keskiössä on maankäytön suunnittelun ja liikennejärjestelmän kehittämisen saumaton yhteistyö etenkin seudun tasolla tehtynä.

- sisäisen saavutettavuuden parantaminen
- keskustojen kehittäminen yhdessä
- maaseudun roolin vahvistaminen
- seudun toiminnallinen jäsentäminen

Erilaisten hankkeiden erilaiset suunnitteluotteet

Yritysten tukeminen nousee kuntien yhteistyökysymykseksi rakenteen ja sitä yhteen sitovan liikennejärjestelmän kautta. Rakenne sitoo yritysalueita toisiinsa ja laajentaa yksittäisten alueiden kehityksen seudullisesti vaikuttaviksi ilmiöiksi. Tätä voidaan myös paikkatiedon avulla seurata.

Analyysien ja työpajojen aikana löydettiin lähtökohdiltaan hyvin erilaisia hankkeita, joissa kuntien edut kohtaavat. Niinpä niitä on syytä työstää eri välineillä ja erilaisilla prosesseilla. Joissain hankkeissa suunnittelu on olevan tukemista: yritysten toimintaympäristöjen tuntemista ja vahvistamista, toisissa puolestaan rakenteen toiminnallista jäsentämistä.

Edellä kuvattujen hankeaihioiden perusteella voidaan sanoa, että maankäytön suunnitteluun olisi hyvä tuoda rakennelähtöisen suunnittelun rinnalle yritys- ja toimialalähtöinen suunnitteluote myös kuntien yhteistyön tasolla. Tässä ajattelussa lähtökohtana on rakenteen kehittämisen ohella yrityskeskittymien toiminnan tunteminen ja niiden toimintaedellytysten tukeminen ja vahvistaminen. Tällaista työtä tukemaan tulee rakentaa kokonaisvaltainen seuranta, jonka kautta voidaan muodostaa toimialakohtaisia tilannekuvia ja yhdessä asettaa tavoitteita sekä rakentaa strategioita ja toimenpideohjelmia. Tämä vaatii sektorit ylittävää reaaliaikaista yhteistyötä.

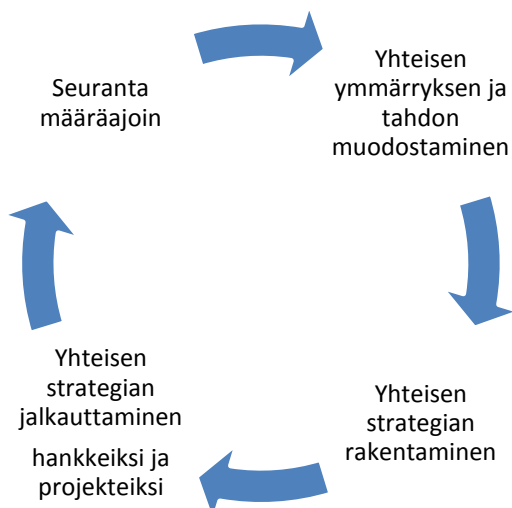
5. Yhteistyöprojektista yhteiseksi prosessiksi

Hanke käynnistyi Tulevaisuuden kaupunkiseutu -strategian visiosta yhtenäisestä yritysten sijoittumisympäristöstä. Strategian toteuttamisohjelmassa luvattiin lisätä seudun elinkeinopolitiikan ja yhdyskuntasuunnittelun vuorovaikutusta. Valmistelun aikana on hahmottunut polku vision mukaiseen tilanteeseen. Samalla on alkanut hahmottua, mitä yhtenäiseen tonttimarkkinaan yltäminen vaatii. Seuraavassa kuvaamme tätä polkua ja tuomme esiin, missä seudulla tällä hetkellä ollaan.

Tähän saakka kunnat ovat vastanneet maankäyttöön liittyvistä elinvoimastrategioista itse. Tässä työssä kuntia on yhdistänyt rakenteen muovaamat puitteet sekä kuntarajoista piittaamaton yksityinen toimijakunta. Tätä kenttää on hallinnoitu ja hallinnoidaan edelleen kahdeksalla erillisellä strategialla. Tässä hankkeessa tulokulma käännettiin pääläelleen: Tarkasteltiin yksityistä toimijakuntaa rakenteessa ja kuntarajat piirrettiin esiin viimeisenä. Opittiin seudun kilpailutekijöistä sekä potentiaalista ja hahmoteltiin yhteisiä strategioita yritysten tukemiseksi ja seudun elinvoiman edistämiseksi.

Edelleen on tarve jatkaa keskustelua seudun kilpailuaseman vahvistamisesta sekä yhdessä tekemisen menetelmistä: Mikä julkinen taho mitään tekee ja miksi? Tietoa, monialaista koordinoitua ja uusia tekemisen tapoja tarvitaan eivätkä maankäytön suunnittelu ja elinvoimatyö voi jatkaa eloaan toisistaan erillään tässä asiassa seudunkaan mittakaavassa. Yhteisen strategian pitäisi näkyä eletyssä ja rakennetussa kaupungissa ja tuntua yritysten ja asukkaiden arjessa.

Olemme hahmotelleet polun, jota pitkin seudullista elinvoimatyötä syventää. Ennen muuta projektin kehittäminen prosessiksi vaatii yhteistä tietopohjaa yrityksistä ja niiden toimintaympäristöstä sekä kunnilta yhteistä ymmärrystä ja tahtoa kehittää seudun elinvoimaa yhdessä. Tämä vaatii keskinäistä luottamusta. Tulevissa kappaleissa hahmotellaan syvenevän seutuyhteistyön neljä askelta.

Kuva. Tarkennettu versio Rajaton seutu-työsuunnitelmassa esitetystä rullaavan seutuyhteistyön mallista seudun elinvoiman vahvistamisessa.

5.1 Seudullisen yhteistyön neljä askelta

Muodostaaksemme kuvan seudun yritysalueiden ympärillä tällä hetkellä tehtävästä yhteistyöstä olemme hahmotelleet kehikon, jonka kautta voidaan myös hahmottaa yhteistyön syvenemisen mahdollisuudet elinvoimatyössä.

Teema	Tämän hetken tilanne	Tavoite
1. Tietopohjan kehittäminen ja seuranta	Elinkeinojen kehityksen ja maankäytön kehityksen seuranta tehdään seudullisesti toisistaan erillään ja monessa paikassa.	Jaettu ymmärrys seudun elinkeinojen tilasta, reaaliaikainen.
2. Kevyt kuntayhteistyö (perinteinen kuntien välinen yhteistyö)	Raja-alueyhteistyö Yhteyksien kehittäminen seudun sisällä	Näiden lisääminen.
3. Seudullinen elinkeinostrategia	Elinkeinostrategia (Luova uho) Seutustrategia	Tunnistetaan seudun kansainväliset ja kansalliset kilpailuedut ja asetetaan näille kehittämistavoitteet.
4. Alueellistettu seudullinen elinkeinojen ja maankäytön yhteissuunnittelu	Kokonaiskuvaa ei ole	Tunnistetaan erilaisten yhdyskuntarakennetyyppien erilaiset roolit ja merkitys seudun elinkeinojen kokonaisuudessa.

Tietopohjan kehittäminen ja seuranta

Hankkeen myötä havaittiin tarve seurata nykyistä johdonmukaisemmin yritystoiminnan kehittymistä seudun keskustoissa ja yritysalueilla. Jaettu tieto ja yhteinen ymmärrys on myös kuntien yhteistyön perusta. Seurannan tavoitteena on tuottaa reaaliaikaista tietoa yritysalueiden kehityksestä. Näin luodaan pohjaa jaetun ymmärryksen muodostumiselle seudun elinkeinojen tilasta.

Seutuyksikkö on yhdessä Business Tampereen kanssa hahmotellut paikkatietopohjaista seurantajärjestelmää, jossa huomioitaisiin eri yritysalueiden dynamiikka. Tarkoitus on, että tietoa on mahdollista hyödyntää sekä elinkeinotyössä että maankäytön suunnittelussa. Tällä hetkellä maankäytön seudullinen seuranta tietoaineistojen puolesta on pahasti kehitysvaiheessa. Elinkeinoarakenteen kehitystä seurataan Business Tampereen ja Pirkanmaan liiton toimesta.

Kevyt kuntayhteistyö (Perinteinen kuntien välinen yhteistyö)

Seudun kunnat tekevät jo nykyisin monen tasoista yhteistyötä kuntarajoille sijoittuvilla yritysalueilla. Myös seudun joukkoliikennejärjestelmän kehittäminen sekä yhteinen edunvalvonta suurissa infrahankkeissa on kuntien tekemää käytännön yhteistyötä seudun elinvoiman eteen.

Edellä kuvatusta yhteistyöstä on pieni askel kevyeen, toimialojen kehittämiseen liittyvän yhteistyön rakentamiseen. Tällaista voisi olla vaikkapa merkittävän tapahtuman ulottaminen kuntarajojen yli koko seudulle. Kunnat voivat toimia seutuna projektikohtaisesti, yhteistyössä ilman varsinaista seudullista strategiaa tai suunnittelua.

Seudullinen elinkeinostrategia

Kolmas askel kuntien tiivistyvän yhteistyön polulla on sen määrittely, mitä seutuna halutaan olla. Tätä työtä edistetään jo seudulla esimerkiksi Business Tampereen toimesta. Osana seudullista elinkeinostrategiaa tunnistetaan seudun kansalliset ja kansainväliset kilpailuedut ja asetetaan näille kehittämistavoitteet sekä toimet tavoitteiden saavuttamiseksi:

Millaista osaamisen tasoa haluamme koulujemme tuottavan? Millaisia kansainvälisiä toimijoita tavoittelemme seudulle? Miten tulkitsemme yritysalueemme niiden toiminnan kautta? Mikä on seudun kansallinen ja kansainvälinen profiili?

Alueellistettu seudullinen elinkeinojen ja maankäytön yhteissuunnittelu

Viimeisenä askeleena seudun kunnat vievät seudullisen elinkeinostrategian yhdyskuntarakenteeseen, jolloin tunnistetaan erilaisten yhdyskuntarakennetyyppien erilaiset roolit seudun elinkeinojen kokonaisuudessa. Tässä vaiheessa tehdään profilointityötä saman yhdyskuntarakennetyypin (ja elinkeinorakennetyypin) alueiden välillä:

Mitkä ovat keskustatoimintojen elinkeinoja, mitkä elinkeinot tarvitsevat tilaa? Millaiset elinkeinot puolestaan sijoittuvat seudulle logististen yhteyksien perusteella? Näiden yhdyskuntarakennetyyppien nykytila tulee tunnistaa ja näille tulee määritellä tulevaisuuden kehitystavoitteet.

Osana tätä työtä tulee määriteltäväksi yhteinen tekemisen kulttuuri sekä kaavat ja toimintaympäristöt uusia investointeja vastaanottaviksi. Näitä tukemaan rakennetaan yhteinen markkinointi, yrityspalvelut ja kehityksen seuranta. Tässä vaiheessa eri sektoreilla tehtävä rakenteen ja elinkeinojen kehittäminen yhdistetään samaksi yrityksiä tukevaksi elinvoimatyöksi.

Yhteenveto

Rajaton sijoittumisalue -hankkeessa lähdettiin rakentamaan siltaa kuntien käytännön yritysysteistyön ja maankäytön suunnittelun välille. Toisena merkittävänä teemana hankkeessa oli kuntien yhteistyön syventäminen elinkeinoalueiden kehittämisessä, toisin sanoen uusien lähtökohtien etsiminen seutuyhteistyölle.

Hanke käynnistyi tiedonkeruulla ja aiemmin kerätyn tiedon koostamisella paikkatiedoksi. Näkökulmana oli yritysten sijoittuminen yhdyskuntarakenteeseen. Hankkeessa selvitettiin, millaisen puitteen maankäyttö luo yritysten toiminnalle ja toisaalta, missä teemoissa ja asioissa kuntien intressit kohtaavat. Samalla hahmotettiin seudun vahvuuksia kansainvälisessä ja kansallisessa kilpailussa.

Analyyseissa, työpajoissa ja kevään työryhmätapaamisissa tarkasteltiin seudun rakennetta ja sen kehittämistarpeita sekä seutua toiminnallisena kokonaisuutena. Lisäksi tarkasteltiin seutua Suomessa. Seudun luontainen vahvuus on sen erinomainen valtakunnallinen sijainti. Tämä heijastuu seudun kasvuun, houkuttelevuuteen opiskelijapaikkakuntana, kotimaan matkailuun, tapahtumien järjestämiseen sekä seudun houkuttavuuteen maamme sisällä operoivien yritysten sijoittumisalustana. Kansainvälisyyden näkökulmasta katsottuna seutu on katveessa.

Kevään 2018 työpajoissa muovautui useita lähtökohtia, joista kuntien yhteistyötä syventää. *Solmustrategian* kautta kunnat voivat rakentaa yhteisiä hankkeita seudun loistavan valtakunnallisen sijainnin pohjalta. *Osaamisen kansainvälistäminen* vahvistaa seudun roolia osaamis- ja tietointensiivisten alojen keskittymänä. *Kaupungin ja maaseudun sekä kehän välisestä dynamiikan* kautta kunnat voivat tutkia kehittyvän rakenteen toimivuutta erityyppisten toimintaympäristöjen alustana.

Hankkeen myötä hahmottuu malli prosessille, jonka perusta on tiedonkeruu yritysalueiden kehityksestä. Tiedon pohjalta kunnat määrittävät yhteisiä hankkeita, joille luodaan strategia ja toteuttamisohjelma, jonka jalkauttamisen jälkeisiä vaikutuksia jälleen seurataan. Edellä kuvatun jatkuvan prosessin kautta kuntien on mahdollista syventää yhdessä tekemistään ja sitä kautta keskinäistä luottamusta, mikä tietenkin on kaiken kuntien välisen yhteistyön ydin.

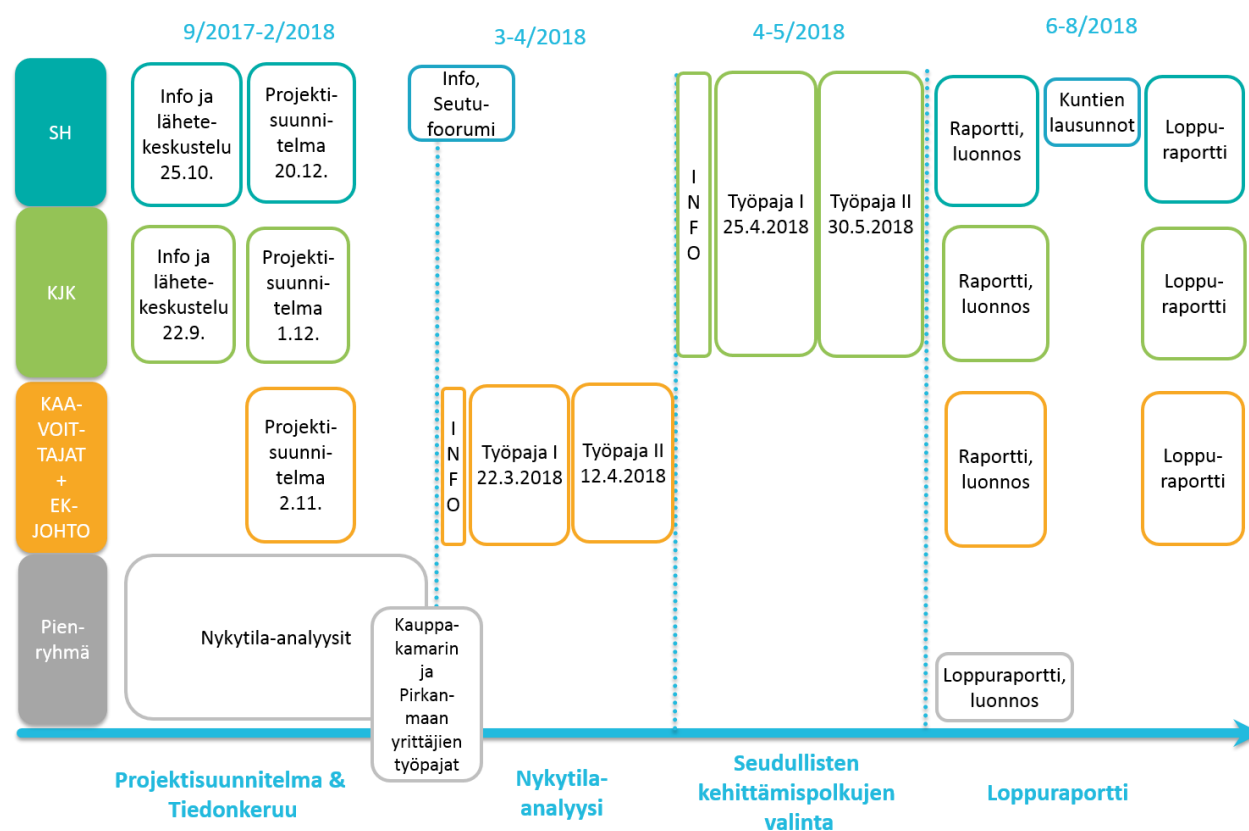
Liitteet

Työpajojen aikana toteutunut muu vuorovaikuttaminen

Liikennejärjestelmätyöryhmä 28.3.2018. Liikenteen päästövähennystavoitteet

Hypa-Infra -kehittämispäivä 3.5.2018. Onnellinen arki kuntien yhteisenä kehittämisteemana.

Aikataulukko

lähteet (?)

Tampereen kauppakamari, Business Tampere, Pirkanmaan liitto, Pirkanmaan Yrittäjät.
Pirkanmaan talous 2017. <https://pirkanmaantalous.fi/>, 28.6.2018